

UNIVERZITA KARLOVA

Přírodovědecká fakulta

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie (navazující magisterské studium)

Studijní obor: Regionální a politická geografie

Bc. Miroslav Hejzral

**ANALÝZA VLIVU „PROKLETÝCH SUROVIN“ NA EKONOMICKÝ A
POLITICKÝ VÝVOJ KAZACHSTÁNU A KYRGYZSTÁNU PO
ROZPADU SOVĚTSKÉHO SVAZU**

**ANALYSIS OF THE INFLUENCE OF "CURSED NATURAL
RESOURCES" ON THE ECONOMIC AND POLITICAL
DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN AND KYRGYZSTAN AFTER
THE DISINTEGRATION OF THE SOVIET UNION**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Libor Jelen, Ph.D.

Praha 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne 20. 4. 2018

Podpis

Poděkování

Chtěl bych poděkovat vedoucímu diplomové práce RNDr. Liboru Jelenovi, Ph.D. za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce. Také bych chtěl poděkovat své rodině za psychickou podporu a závěrečné připomínky k práci. Poděkování patří také kamarádům a známým z Kyrgyzstánu a Kazachstánu, kteří mi byli nápomocní v hledání nejrůznějších zdrojů potřebných k vypracování této práce.

ABSTRAKT

Magisterská práce se zabývá vztahem mezi socioekonomickým a politickým vývojem v Kyrgyzstánu a Kazachstánu po rozpadu SSSR a jejich závislosti na těžbě ropy, respektive zlata. Těmito surovinami jsou myšleny jejich hlavní exportní produkty. Cílem je jednak zjistit vliv těžby surovin na makroekonomický vývoj zemí a prohlubování jejich regionálních rozdílů, jednak pomocí teoretického konceptu prokletých surovin pokusit vysvětlit klesající, či stagnující úroveň demokracie v Kazachstánu a Kyrgyzstánu. Metodicky je práce provedena na základě statistické analýzy ekonomických indikátorů, jako HDP, HDI, zahraničních investic, remitencí a světových cen surovin. Pro lepší porozumění regionálních rozdílů byly využity jednoduché statistické metody jako index změny a Giniho koeficient. V práci byla také provedena analýza politického vývoje pomocí indikátorů měřících úroveň demokracie a svobody z datasetu Freedom House, Human Freedom a The Economist Intelligence Unit. Interpretace výsledků je založena na předchozí rešerši odborné literatury a dalších zejména mediálních zdrojů specializujících se na vybranou oblast. Ve výsledku se potvrzuje velmi úzká provázanost mezi makroekonomickým vývojem a těžbou nerostných surovin, což není překvapivé, ale také se potvrzuje, že dochází k divergenci ekonomického vývoje mezi regiony v závislosti na lokalizaci těžby surovin. Souvislost mezi vývojem úrovně demokracie a těžbou surovin je diskutabilní a z dostupných dat bohužel přímo statisticky prokázat nelze.

Klíčová slova: Kyrgyzstán, Kazachstán, postsovětský vývoj, závislost na přírodních zdrojích

ABSTRACT

The master thesis deal with relation between socioeconomic and political development in Kyrgyzstan and Kazakhstan after the disintegration of the Soviet Union and their dependence on extraction of oil, respectively on gold. These raw materials are thought to be their major export products. The aim is to determine the impact of raw material extraction on the macroeconomic development of the countries and the widening of their regional differences and to try to explain the declining or stagnant level of democracy in Kazakhstan and Kyrgyzstan by means of the theoretical concept of resource curse. Methodologically, the thesis is done on the basis of statistical analysis of economic indicators such as GDP, HDI, foreign investment, remittances and world prices of raw materials. For a better understanding of regional differences, simple statistical methods such as index of change and the Gini coefficient were used. The work also analyzed the political development using indicators from Freedom House, Human Freedom and The Economist Intelligence Unit that measure the level of democracy and freedom. Interpretation of results is based on previous research of specialized literature and other media sources specializing on selected area. As a result, the very close linkage between macroeconomic development and mining is confirmed, which is not surprising, but it also confirms that there is a divergence of economic development between regions, depending on the localization of the extraction of raw materials. The relation between the level of development of democracy and the extraction of raw materials is questionable and it cannot be proved statistically from available data.

Key words: Kyrgyzstan, Kazakhstan, post-Soviet development, dependency on natural resources

OBSAH

1. Úvod.....	10
2. Výzkumné otázky, metodika a struktura práce	13
3. Teoretická východiska.....	19
4. Vymezení zájmového území	24
5. Ekonomický a politický vývoj Kazachstánu a Kyrgyzstánu.....	26
5.1. Historický kontext	26
5.2. Postsovětský vývoj až po současnost	28
5.3. Shrnutí současné situace.....	34
6. Socioekonomický a politický vývoj v datech	36
6.1.1. Index lidského rozvoje	36
6.2. Ekonomické ukazatele.....	39
6.2.1. HDP.....	41
6.2.2. Pracovní migrace.....	47
6.2.3. Přímé zahraniční investice	52
6.2.4. Vývoj HDP na obyvatele podle oblastí.....	55
6.3. Politické ukazatele.....	66
6.3.1. Úroveň demokracie	67
6.3.2. Svoboda ve Střední Asii.....	70
7. Závěr.....	75
8. Zdroje	78
8.1. Publikace a články	78
8.2. Elektronické zdroje.....	81
8.3. Zdroje dat.....	82
8.4. Použitý software	83
9. Přílohy	84

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1: Administrativní členění Kazachstánu a Kyrgyzstánu podle oblastí	25
Obr. 2: Rozdělení Kazachstánu podle primární funkce oblasti (2017)	31
Obr. 3: Lokality s nejvýznamnějšími zlatými ložisky v Kyrgyzstánu (2017)	33
Obr. 4: HDP na obyvatele v oblastech Kazachstánu (1993)	55
Obr. 5: HDP na obyvatele v oblastech Kazachstánu (2016)	56
Obr. 6: HDP na obyvatele v oblastech Kyrgyzstánu (2006)	62
Obr. 7: HDP na obyvatele v oblastech Kyrgyzstánu (2016)	63

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Vývoj HDI v Kazachstánu a Kyrgyzstánu mezi lety 1985 – 2014	37
Tabulka 2: HDP Kyrgyzstánu a Kazachstánu mezi lety 1990 – 2015	41
Tabulka 3: HDP na obyvatele v Kyrgyzstánu a Kazachstánu mezi lety 1990 – 2015	41
Tabulka 4: HDP na obyvatele, relativní index růstu a index změny v oblastech Kazachstánu mezi lety 1997 a 2016	59
Tabulka 6: HDP na obyvatele, relativní index růstu a index změny v oblastech Kyrgyzstánu mezi lety 2006 a 2016	64
Tabulka 7: Index demokracie v Kazachstánu a Kyrgyzstánu 2006–2016	67
Tabulka 8: Index svobody Human Freedom 2008–2015	73
Tabulka 9: Index svobody podle Freedom House 2008 – 2015	73
Tabulka 10: Vývoj počtu obyvatel podle etnické příslušnosti v Kyrgyzstánu 1979 – 2014....	84
Tabulka 11: Vývoj počtu obyvatel podle etnické příslušnosti v Kazachstánu.....	84
Tabulka 12: HDP na obyvatele v Kyrgyzstánu a jeho oblastech (v tisících somů)	84

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Vývoj HDI v Kazachstánu a Kyrgyzstánu v letech 1985 – 2014	38
Graf 2: HDP na obyvatele v Kazachstánu a Kyrgyzstánu 1990 – 2015	42
Graf 3: Závislost vývoje HDP Kazachstánu na vývoji ceny ropy 1990 – 2016.....	43
Graf 4: Závislost vývoje HDP v Kyrgyzstánu na vývoji ceny zlata 1990 – 2016	44
Graf 5: Podíl remitencí na celkovém HDP Kyrgyzstánu a Kazachstánu 1995 – 2015	49
Graf 6: Podíl remitencí na celkovém HDP v závislosti na ceně ropy 1995–2016.....	50
Graf 7: Podíl PZI na celkovém HDP Kyrgyzstánu a Kazachstánu 1992 – 2015	52
Graf 8: PZI v Kazachstánu a Kyrgyzstánu 1992 – 2015	53
Graf 9: Vývoj těžby ropy ve vybraných oblastech 1990 -2016	57
Graf 10: Vývoj průměrného HDP na obyvatele v Kazachstánu v různých typech oblastí podle jejich primárního hospodářského zaměření 1990 – 2016.....	58
Graf 11: Giniho koeficient v Kazachstánu v závislosti na ceně ropy 1997 a 2016.....	61
Graf 12: Giniho koeficient v Kazachstánu v závislosti na ceně ropy 2006 a 2016.....	65
Graf 13: Index demokracie v Kazachstánu v závislosti na ceně ropy.....	69
Graf 14: Index svobody podle Freedom House 1991 – 2015	71

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AIESEC = Association internationale des étudiants en sciences économiques et commerciales
(International Association of Students in Economic and Commercial Sciences)

GIS = Geografický informační systém/ Geographic information system

HDI = Index lidského rozvoje/ Human Development Index

HDP = Hrubý domácí produkt

IMF = International Monetary Fund

IRR = Relativní index růstu

KAZSTAT = Oficiální statistický úřad Kazachstánu

KG = Kyrgyzstán

KGS= Kyrgyzský som

KZ = Kazachstán

KZT = Tenge

PZI = Přímé zahraniční investic

SNS = Sdružení nezávislých států

SSSR = Svaz sovětských socialistických republik

STAT KG = Oficiální statistický úřad Kyrgyzstánu

1. Úvod

Kazachstán a Kyrgyzstán jsou dvě republiky ležící v postsovětské Střední Asii. Tento region, kterým se tato práce na následujících stránkách zabývá, je zajímavý z hlediska své důležité strategické polohy, ale třeba i svým bohatstvím na nejrůznější přírodní zdroje. Již ve spojitosti s Hedvábnou stezkou byla tato oblast považována za klíčovou a sloužila jako pojitko mezi východem a západem. Díky obchodu, který na této stezce probíhal, vznikla na mnoha místech důležitá obchodní a kulturní centra, která profitovala ze své výhodné polohy.

Jak již bylo zmíněno, region je bohatý na nerostné suroviny, kterých se zde vyskytuje široké spektrum. Těží se zde ropa a zemní plyn, měď, uran, zlato a mnoho dalších surovin, ať už v Kyrgyzstánu a Kazachstánu, tak i v dalších státech regionu. Těžba a zpracování těchto surovin pak tvoří velkou část ekonomik zdejších států (Curtis 1997). Pro tuto práci jsou pak nerostné suroviny důležité i z hlediska teorie, která se zabývá tématem prokletých surovin. Tuto teorii rozvádí celá řada autorů v čele s autory, jako jsou Auty (Auty 1993) a Ross (Ross 1999), zabývajících se tématem prokletých surovin z hlediska jejich negativního vztahu k socioekonomickému a politickému vývoji států. Dalšími autory, kteří rozvíjejí toto téma, jsou například Haber a Menaldo (Haber, Menaldo 2011). Tito autoři přichází s otázkou, zda existence přírodních zdrojů dále nevede k nastolení autoritářských režimů v daných státech, což doprovází i korupce a nepotismus, a také nižší růst či propad ekonomiky. Teorie o prokletých surovinách, které budou v této práci podrobněji představeny dále, tvoří tematický rámec propojující někdy i zdánlivě vzdálené ukazatele a indexy, které jsou v práci představeny, a které dokládají souvislosti mezi nerostnými surovinami a politickým a ekonomickým vývojem Kazachstánu a Kyrgyzstánu po rozpadu SSSR.

Kyrgyzstán a Kazachstán jsou velice podobné země, spojené hlavně kulturním a historickým vývojem. Území obou států, nebo jejich částí, postupně patřila v průběhu času k různým státním celkům a přebírala od nich kulturní vlivy. Za zmínku stojí například nadvláda Mongolské říše, Kokandského chanátu či vlivy z íránského a čínského kulturního okruhu (Courtis 1997). Pro tuto práci je ale důležité především období společného vývoje zmíněných států, kdy převážná část Střední Asie patřila pod nadvládu Rusů, Ruského impéria a Sovětského svazu. Stěžejním je poté období samostatného vývoje po vyhlášení nezávislosti Kazachstánu a Kyrgyzstánu.

Po rozpadu Sovětského svazu se podle nejrůznějších dat, které jsou v této práci představeny, nacházely oba státy na zdánlivě stejné úrovni v mnoha socioekonomických podmínkách. Po rozpadu SSSR začali svůj vývoj Kyrgyzstán i Kazachstán samostatně. V počátcích se skoro stejným jazykem a kulturou, podobným politickým systémem a podobnými problémy.

V obou státech po rozpadu Sovětského svazu a vyhlášení nezávislosti nastala ekonomická krize zapříčiněná nejen rozpadem společného trhu, ale i mnoha dalšími faktory. Svůj podíl sehrál i odliv velké části ruské populace a státy se s tímto stavem museli postupně vypořádat.

Po více jak dvaceti letech samostatnosti je mezi těmito státy předpokládán velký rozdíl v nejrůznějších ekonomických faktorech, ale i dalších součástech socioekonomické a politické sféry. To by mohla dokládat například i mohutná přestavba měst Astana a Almaty na moderní sídla a centra v Kazachstánu. Tyto doklady ekonomických rozdílů jsou také jasně viditelné na datech týkajících se HDP či HDP na obyvatele. V hrubém domácím produktu na obyvatele má Kazachstán více jak sedmkrát vyšší hodnotu než Kyrgyzstán (IMF 2015). To se pak může odrážet i na vývoji společnosti v obou státech. Rozdíly ve vývoji společnosti států jsou pak nejspíše způsobeny nejen rozdílnou ekonomickou silou, ale i geografickou polohou a způsobem využití zdejších surovin.

Podle ukazatelů HDP je celkem okolo deseti procent hrubého domácího produktu Kyrgyzstánu tvořeno těžbou a vývozem zlata z dolu Kumtor (Trading Economics). Pokud přihlídneme k rozvoji dalších těžebních oblastí a k těžbě surovin v Kyrgyzstánu, pak je toto číslo ještě mnohem vyšší. To je důležité z hlediska faktu, že je předpokládána ekonomická závislost na této komoditě a jejích světových cenách (Doolot, Heathershaw 2015). Podobná situace je i v Kazachstánu, kde je podle dat ze světové banky z roku 2015 také zhruba 10 % HDP přímo tvořeno těžbou a zpracováním ropy a zemního plynu (World data bank 2015). Pokud by se přihlídělo k podílu těžby a zpracování dalších nerostných surovin, tak v tom případě je to až čtvrtina celkového HDP státu. V Kazachstánu se ale jedná o širší portfolio surovin, jako je ropa a zemní plyn, měď a další.

S využitím surovin v Kazachstánu a Kyrgyzstánu se pojí již zmíněná otázka, zda neexistuje negativní či pozitivní vztah mezi socioekonomickou (politickou) situací státu a bohatostí státu na přírodní zdroje. Tato teorie je reflektovaná v mnoha studiích, jako například v práci nazvané „První pravidlo petropolitiky“ od Thomase Friedmana (Friedman 2006), kde autor vysvětluje, že existuje spojitost mezi přírodními zdroji a ekonomickou, politickou či sociální rovinou státu. Teorie prokletých surovin je poté součástí prací jako v již zmíněné studii od

Stephena Habera a Victora Menalda (Haber, Menaldo 2011). Podobná teorie je spojena s rolí přírodních zdrojů na ekonomickém vývoji států (Ross 1999). V tomto případě je ale otázkou, zda si státy s většími přírodními zdroji vedou ekonomicky hůře, nežli státy, které tyto zdroje nemají. Takzvané „prokleté suroviny“ mohou být proto důvodem, proč u států bohatých na přírodní zdroje vládnu diktátoři nebo proč tyto státy padají do ekonomických krizí. Podobné vlastnosti mají i Kazachstán a Kyrgyzstán, a proto byly do této práce zahrnuty právě tyto dva státy. V první řadě Kazachstán, který je zde jako zástupce bohatých států na přírodní zdroje s autoritářským režimem. Na straně druhé Kyrgyzstán, jako zástupce států bohatých na přírodní zdroje, ale s prvky demokratického státního zřízení.

Po rozpadu Sovětského svazu se odlišně nevyvíjela pouze ekonomika těchto dvou zemí, ale také politická situace. Na první pohled se jeví být stabilnější situace v Kazachstánu, kde je od vyhlášení nezávislosti jediným prezidentem Nursultan Nazarbaiev. Ten zde má velmi silnou pozici, z čehož také vyplývá, že je v Kazachstánu často viditelný nepotismus a klientelismus (Heinrich 2010). Naopak v Kyrgyzstánu dochází častěji k výměně státní moci a místní občané se nezdráhají kvůli nespokojenosti vyjít i do ulic hlavního či dalších měst a změnu vlády a prezidenta si vynutit takovýmto způsobem. Problémem je, že se takovéto nepokoje často spojují i s etnickou nesnášenlivostí zaměřenou proti menšinám žijícím v Kyrgyzstánu. Takovouto skupinou jsou například Uzbeki žijící v okolí města Oš na jihu země (Cook 2010). Tato práce sleduje nejenom vývoj Kazachstánu a Kyrgyzstánu po rozpadu SSSR z ekonomického a politického hlediska, ale také vývoj nejrůznějších ekonomických a politických ukazatelů v závislosti na těžbě ropy a zlata.

2. Výzkumné otázky, metodika a struktura práce

Základním cílem práce je zhodnotit vliv nerostných surovin na ekonomický a politický vývoj v Kyrgyzstánu a Kazachstánu po vyhlášení jejich nezávislosti na SSSR. V průběhu práce je také důležité sledovat, zda v tomto prostředí existují projevy, které by bylo možno přičítat teorii prokletých surovin, tak jak se na ni dívají autoři zmínění v teoretickém rámci. Touto teorií se zabývají například Ross a později také Haber a Menaldo, kteří tuto teorii obohatili o politickou rovinu. Studium ekonomického a politického vývoje a vlivu nerostných surovin je vedeno hlavně na základě analýzy dostupných dat s využitím teorií několika autorů věnujících se tomuto tématu. Práce se také zabývá rozložením, historickým vývojem zpracování nerostných surovin, a jejich vlivem na vývoj na regionální úrovni. Surovinami, na které se práce zaměřuje obzvláště, jsou ropa a zemní plyn v případě Kazachstánu a zlato v případě Kyrgyzstánu, což jsou hlavní komodity, které velkou měrou přispívají k celkovému HDP obou států. To bylo ostatně již zmíněno v úvodu. Unikátní je v této práci porovnání obou států z hlediska nejrůznějších ukazatelů dokládajících postsovětský vývoj těchto států v ekonomické či politické sféře a prověření možného vlivu prokletí či požehnání nerostnými surovinami.

Hlavní výzkumnou otázkou tedy je jakou roli mají příjmy z těžby nerostných surovin v politickém a ekonomickém vývoji Kazachstánu a Kyrgyzstánu po rozpadu SSSR. Dílčí cíle jsou pak následující:

- a) Jaké jsou (regionální) rozdíly v ekonomických příjmech vybraných zemí a jak to souvisí s těžbou surovin?
- b) Existuje souvislost mezi ekonomickou závislostí na nerostných surovinách daných zemí a politickými režimy? Vysvětluje tato spojitost fakt, že se v Kazachstánu etabloval diktátorský režim a v Kyrgyzstánu je polo-demokratický?

Předtím, než bude představena metodika práce a rozbor hlavních zdrojů, které se týkají tématu, je nutné odůvodnit výběr zemí, kterými se tato práce zabývá. Důvody výběru tématu práce a konkrétně tohoto regionu jsou v zásadě tři. Jedním z nich je možnost prověření vlivu těžby nerostných surovin na ekonomickém a politickém vývoji Kazachstánu a Kyrgyzstánu po rozpadu Sovětského svazu. Tím je také myšleno prověření projevů takzvaných prokletých surovin, jako například vliv těžby nerostných surovin na etablování autoritářských režimů ve státech, které jsou bohaté na nejrůznější nerostné suroviny. Dalším důvodem je pak nedostatečné studium těchto dvou zemí a celkově regionu Střední Asie v českých a česky psaných mediích a akademických kruzích. Ty se totiž netěší takovému zájmu, jaký by si zasloužily. Hlavní motivací pro práci na tomto tématu ale byla osobní zkušenost autora s oblastí Střední Asie. Touto zkušeností byla dobrovolnická stáž v Kyrgyzstánu díky studentské organizaci AIESEC. Zkušenosti a informace, získané díky této stáži, měly zásadní vliv na téma této práce a na výběru těchto dvou zemí. Stáž trvala celkem sedm týdnů a za tu dobu bylo možné poznat kulturu a poměry této země z jiné perspektivy, než je studium nejrůznějších materiálů a dat. Díky tomu bylo možné udělat si základní obraz o tom, jak tento stát vlastně funguje. Osobní zkušenost autora s Kazachstánem bohužel chybí, ale to je vykompenzováno širokým zdrojem dat a odborných publikací, díky kterým je možno vykreslit situaci i bez toho, aby autor tuto zemi navštívil.

Metodika práce je založena hlavně na analýze odborných textů a teoretických konceptů, které jsou stěžejní pro vytvoření této diplomové práce. Teoretická část práce obsahuje nejrůznější pojetí teorie o prokletých surovinách od autorů jako je Auty a Ross, kteří se touto problematikou zabývali v devadesátých letech, až po autory Habera a Menalda zabývajících se touto problematikou v současnosti. K teorii prokletých surovin jsou také připojena související témata, jako například takzvaná Holandská nemoc mající vliv na ekonomickou a z části i politickou situaci v zemích světa. Z těchto teorií jsou následně vyvozeny otázky, které dopomohly vytyčit zvolené cíle této práce. Následně je v této práci také popsán a analyzován ekonomický a politický vývoj obou států, kde je primárně reflektováno období po rozpadu SSSR a následně aktuální situace v Kyrgyzstánu a Kazachstánu.

Stěžejní částí práce je ale komparativní analýza dostupných ukazatelů v datových řadách, která by měla pomoci splnit vytyčené cíle práce. Tato data sestávají z nejrůznějších statistických dat dostupných ze statistických úřadů Kazachstánu a Kyrgyzstánu, z censů v letech 1999 a 2009 v těchto zemích a z posledního censu v SSSR z roku 1989. Dále pak

z mezinárodních statistických dat a indexů používaných k mezistátnímu srovnávání, jako jsou indexy získávané z databází institucí Freedomhouse, CATO institut, The Economist Intelligence Unit a dalších. Některá z dat jsou pak také v měřítku oblastí, kde je možné sledovat vývoj uvnitř zmíněných států od rozpadu SSSR po současnost. K využití některých statistických metod je pak možné použít například publikaci od Hendla (2006), která pojednává o přehledu statistických metod zpracování dat nebo práce od Netrdové a Noska (2009), kteří se zabývali statistickými přístupy využitelnými k měření geografických nerovnoměrností. Z hlediska statistiky byly využity metody měření geografické nerovnoměrnosti, jako například Giniho koeficient koncentrace. Tento koeficient sleduje statistické rozdělení regionů z hlediska úrovně určitého jevu, což v tomto případě je ukazatel HDP na obyvatele. Tento ukazatel je již vážený, takže není potřeba používat další data jako váhy (Netrdová, Nosek 2009). Dalšími statistickými metodami použitými k analýze oblastí jsou například relativní index růstu (IRR) nebo jednoduchý index změny. V některých případech je poté využit Pearsonův korelační koeficient, který statisticky dokládá či vyvrací vztah mezi dvěma proměnnými (Hendl 2006).

Pro vysvětlení některých jevů a dokreslení situace byly využity grafy a tabulky používající data získaných ze zdrojů zmíněných výše. Díky nim je možné lépe pochopit a lépe si představit studovanou problematiku. Pro lepší názornost je v některých případech využita mapová vizualizace v programu ArcGIS, kde je možné využívat několik datových vrstev najednou. Veškeré takto vzniklé mapové výstupy a další grafické části této práce mají stejný grafický design a dodržují se shodné postupy při jejich tvorbě, čímž by mělo být dosaženo odpovídající kvality a reprezentativnosti všech grafických prvků. Výsledkem je tedy jednotný systém, díky kterému je orientace v této práci mnohem jednodušší.

Pro vytvoření této práce bylo také nutné načerpat důležité kontextuální znalosti ohledně zvoleného regionu a příslušného kulturního okruhu. Tyto informace se dají čerpat například z publikace s názvem Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR (Horák 2008), kde je možné porovnat postsovětský vývoj v Rusku a ve státech Střední Asie a dozvědět se o důležitých problémech, které s sebou toto zajímavé období neslo a často nese i v současnosti. Slavomír Horák je jedním z českých autorů, kteří se zabývají oblastí Střední Asie a aspekty tamního života.

Publikace, které sepsal Richard Pipes (1997,1998), se zabývají dějinami Ruska a Sovětského svazu, případně jejich samotným vznikem. Díky tomuto zdroji bylo možné získat základní

přehled o událostech, které předcházely časovému vymezení práce. Bylo tedy možné pochopit, jak tyto státy vznikaly, protože tyto události poté přispěly i k postsovětskému vývoji republik v oblasti Střední Asie. Politický vývoj v oblasti je silně ovlivněn odkazem Sovětského svazu, ale i přesto je zde možné nalézt demokratizační tendence, jako například v Kyrgyzstánu, jak píše John Anderson (2013). To kontrastuje s teorií prokletých surovin, zmíněnou již v předešlých částech textu, v podání od Habera a Menalda (2011) zabývající se myšlenkou, že by státy bohaté na přírodní zdroje mohli více inklinovat k autoritářským režimům a blokovat místní demokratické tendence.

Dalšími česky píšícími autory, kteří se zabývají oblastí Kazachstánu a Kyrgyzstánu jsou Petr Kokaisl a Jan Pargač (2006), kteří popisují vývoj obyvatelstva těchto dvou států skrz období Sovětského svazu a následně také objasňují události v období po jeho následném rozpadu. Zde je možné udělat si jasno v procesu, který vedl k nezávislosti všech států Střední Asie v roce 1991. Transformací států a obyvatelstva v oblasti Střední Asie se zabývá i Pauline Jones Luong (2004), která se zaměřuje na události během sovětské nadvlády a jejich vyústěním až k nezávislosti států v této oblasti. Tématem vývoje států a ovlivnitelnosti Střední Asie různými mocnostmi po rozpadu Sovětského svazu se zabývá i Kavalski (2016).

Následně bylo nutné prostudovat literaturu odkazující na socioekonomickou sféru postsovětského vývoje, k čemuž předně dopomohlo čerpání informací od autora Glenna Curtise (Courtis 1997). Ten se zabýval událostmi, které se týkají raného vývoje středoasijských států, ale i komplexním rozbohem novodobé historie a popisem situace v socioekonomické a politické sféře ve státech Střední Asie. Dalším důležitým autorem pro tuto práci byl R. Pomfret (2006), který se zabýval vývojem ekonomik států z tohoto regionu po vyhlášení nezávislosti na začátku devadesátých let, což bylo důležité z hlediska pochopení raných událostí v ekonomice v Kazachstánu a Kyrgyzstánu.

Dokreslení sociální situace v postsovětském a sovětském prostoru přináší Robert J. Kaiser (1994), který se zabývá nacionalismem a emancipací národnostních menšin napříč Sovětským svazem a následně v Rusku a v raném postsovětském prostoru. Na toto téma navazují autoři jako Barbara Junisbai (2010) nebo Regina Faranda a David Nolle (2011), kteří se zabývají klanovou strukturou v Kyrgyzstánu a Kazachstánu a etnickými vztahy mezi místními titulárními národy a Rusy. S tím souvisí i studie o Nursultanovi Nazarbajejovi, jako o charismatickém vůdci Kazachstánu, která poskytuje zajímavý pohled na to, jak se tento autokratický prezident dostal k moci (Isaaks 2010).

V neposlední řadě je také nutné zmínit autory, kteří se zabývají těžbou ropy a nerostných surovin v Kazachstánu a Kyrgyzstánu. Těmito autory jsou například Bogdetsky, který s kolektivem dalších autorů napsal publikaci zabývající se těžebním průmyslem a udržitelným rozvojem v Kyrgyzstánu (Bogdetsky a kol. 2001) nebo M. U. Nursultan zabývající se rozvojem těžby ropy v Kazachstánu v 50. až 80. letech 20. století. Celkovým vývojem ropného průmyslu se pak zabývá Berdyguzhin znovu ve spolupráci s dalšími autory (Berdyguzhin a kol. 2016). Díky těmto a dalším autorům bylo možné nastudovat vývoj těžby zlata v Kyrgyzstánu a vývoj těžby ropy v Kazachstánu, který je důležitý z hlediska toho, jaký vliv mají tyto suroviny na ekonomický a politický vývoj obou států. Celkově je literatura čerpána od autorů pocházejících z prostředí Střední Asie, ale i od českých a zahraničních autorů. Tím by mělo být dosaženo dostatečné různorodosti zdrojů. Kombinací těchto textů je pak dosaženo větší výpovědní hodnoty práce, protože se informace mohou lépe kriticky zhodnotit.

Nepostradatelnými zdroji jsou také data, na základě kterých bylo možné rozebrat nejrůznější aspekty postsovětského vývoje v obou sledovaných státech. Hlavními zdroji dat byly již zmíněné statistické úřady Kyrgyzstánu a Kazachstánu, ale využito bylo i mnoho dalších. Jedním takovým zdrojem využitým při získávání potřebných dat byl také statistický úřad SNG (Sdružení nezávislých států). Tam je možné najít data z nástupnických států po rozpadu Sovětského svazu. Nedílnou součástí práce jsou také nejrůznější indexy a ukazatele, které byly získány například z databáze The World Bank, ze stránek The Economist Intelligence Unit, již zmíněného Cato institutu a dalších. Mapové podklady pak bylo možné vytvořit z dat získaných ze stránek Diva GIS, kde je možné dohledat vrstvy, které v sobě nesou hranice států a jejich oblastí, a které jsou použitelné a kompatibilní s programy ArcGIS.

Struktura práce sleduje podmínky, které by měla splňovat diplomová práce, a proto je práce členěna následovně. V následující kapitole je diskutován teoretický rámec práce a nejdůležitější myšlenky, které tuto práci ovlivňují. V této části jsou rozebrány nejrůznější teorie týkající se využití surovin ve státech, které jsou bohaté na přírodní zdroje. Je zde také diskutována otázka prokletých surovin a vlivu nerostných surovin na vývoj států a jejich státního zřízení. Autoři, kteří se těmito tématy zabývají, jsou zde představeni tak, aby bylo docíleno více úhlů pohledu. Proto jsou zde představeny i práce, které si navzájem odporují a dokonce se navzájem kritizují. Následuje část zabývající se vymezením regionu Střední Asie názorným představením zájmového území Kyrgyzstánu a Kazachstánu, ke kterým je

poté připojena kapitola zabývající se historickou charakteristikou celého regionu a zkoumaných států. Obsahem této části práce je historický kontext v oblasti Střední Asie a období postupné kolonizace tohoto území ze strany Ruského impéria a Sovětského svazu. Na tuto historickou část poté navazuje podrobnější podkapitola věnující se postsovětskému vývoji v Kazachstánu a v Kyrgyzstánu. Tato část práce se zabývá hlavními milníky v historii těchto států a jejich vlivem na postsovětské období jejich vývoje ústící až v současnou situaci. Součástí tohoto rozboru vývoje obou států jsou také části zabývající se vývojem těžby přírodního bohatství se zaměřením na ropu v Kazachstánu a na zlato v Kyrgyzstánu. Celá tato kapitola je důležitá hlavně z hlediska přiblížení politických, či socioekonomických událostí, které mají vliv na postsovětský vývoj v obou státech, a také na přiblížení událostí vedoucích k současnému stavu. Na konci této kapitoly je poté shrnuta současná situace studovaných států a důležitá fakta s nimi spojená.

Na tuto obsáhlou kapitolu sledující vývoj obou států v čase navazuje praktická část práce, ve které jsou představena a diskutována tvrdá data související s tématem a cíly práce. Analytická část se dělí na dva tematické bloky. Jedním z nich jsou socioekonomická data zabývající se úrovní života v obou státech a vývojem nejrůznějších ekonomických ukazatelů spojených také s těžbou ropy a zlata. Jsou zde představeny ukazatele HDP, HDI, PZI a další. Je zde také představena závislost daných zemí na ropě a zlatu a propojenost cen těchto komodit s ekonomickou situací obou států. V neposlední řadě jsou zde představeny regionální rozdíly a analýza dat ekonomických dat za oblasti. Druhý blok se zabývá politickou rovinou v Kazachstánu a Kyrgyzstánu sledující úroveň svobody a úroveň demokracie od rozpadu Sovětského svazu po současnost a snaží se najít souvislosti s ekonomickou situací států a teoretickými východisky. Výsledky práce a diskuse nad splněním vytyčených cílů práce jsou poté reflektovány v závěru, který na analytickou část navazuje.

3. Teoretická východiska

Jak již bylo nastíněno v úvodu a ve výzkumných otázkách, tak stěžejní teoretická část této práce sestává z teorií o prokletých surovinách (přírodních nebo nerostných), která je z anglicky psané literatury známá též jako „*Natural resource curse*“. Prostor je také věnován dalším podobným teoriím o závislosti států na nerostných surovinách. Kyrgyzstán a Kazachstán byly vybrány jako příklady států, na kterých by se tyto teorie mohly uplatnit a případně doložit určité jejich vlivy na ekonomickou či politickou situaci. V obou státech můžeme najít podobné znaky kultury a prostředí, velkou surovinovou základnu (v Kyrgyzstánu hlavně zlato; v Kazachstánu hlavně ropa, zemní plyn, ale i další) a od vyhlášení nezávislosti také odlišný politický nebo ekonomický vývoj obou zemí do současnosti. Tento politický vývoj je nastíněn již v úvodu, ale podrobněji je poté rozebrán v samostatné kapitole.

Teorie prokletých surovin, s nimi spjaté teorie a jejich hlavní myšlenky byly v následujícím textu seřazeny částečně chronologicky, aby bylo možné sledovat vývoj tohoto tématu. Každá z těchto teorií je poté u jednotlivých autorů vysvětlena podrobněji, než jak tomu u některých bylo v úvodu. Jsou zde také předloženy teze, které jsou důležité pro tuto práci. Na závěr je z těchto teorií utvořeno shrnutí, které zmiňuje i základní hypotézy, které by mohly být aplikovány na zvolený region a dva vybrané státy.

Za prvního autora, který přišel s termínem a teorií prokletých surovin, byl označen britský ekonom Richard Auty (1993). Ten ve své studii *Sustaining Development in Mineral Economies: The Resource Curse Thesis* stanovuje otázku, zda přírodní zdroje vedou v průměru k horším výkonům státních ekonomik, než kdyby státy tyto přírodní zdroje postrádaly. Tyto přírodní zdroje u něho nejsou jednoznačně definovány, ale významem jsou to spíše nerostné suroviny, jako jsou ropa či zemní plyn. Na základě jeho studie došel Auty k závěru, že státy, které mají větší zásoby surovin, vykazují nižší růst HDP na obyvatele než země bez bohatého přírodního bohatství (Auty 1993). Tento stav je v mnoha případech způsoben distribucí získaných finančních prostředků mezi úzkou skupinu lidí navázaných na vládu a hlavu státu, která díky korupci a nepotismu získává pravidelné renty. Uvádí také, že motivace státu a dalších subjektů na přispění k růstu ekonomiky není taková, protože mají jistý příjem z prodeje nerostných surovin. Jeffrey Sachs a Andrew Warner ve své práci potvrzují zmíněný vztah mezi ekonomickou závislostí na ropě (a dalších nerostných surovinách) a pomalým ekonomickým růstem. Navíc tvrdí, že prokletí nerostných surovin jde

jen slabě přisuzovat geografickým nebo klimatickým podmínkám a je spíše způsobeno redistribucí celkovým využitím financí získaných z těžebního průmyslu nebo politickou situací v zemi (Sachs, Warner 1995).

Teorie prokletých surovin je chápána hlavně jako teorie, která je spojena s rolí přírodních zdrojů na ekonomickém vývoji států (Ross 1999). V tomto případě je ale otázkou, zda si státy s většími zásobami přírodních zdrojů vedou ekonomicky hůře, nežli státy, které tyto zdroje nemají. Takzvané „prokleté suroviny“ mohou být také důvodem, proč u států, které jsou bohaté na přírodní zdroje, vládnou diktátoři či celkově nestabilní a autokratické režimy. To pak může vysvětlovat, proč tyto státy vykazují horší ekonomické výsledky, či proč padají do ekonomických krizí. Důvodem je totiž neefektivní využití těchto zdrojů a ztráta značného množství prostředků díky korupci. Naproti tomu profesor Paul Stevens (2003) se domnívá, že těžba v oblastech bohatých na přírodní zdroje může pomoci státům jak na lokální, tak národní úrovni. Podmínkou je, že s těmito zdroji musí být nakládáno pragmaticky a s případnými problémy počítat dopředu. K zlepšení ekonomické situace pak dochází, protože s větším kapitálem, který se generuje těžbou nerostných surovin, přichází také mnohem větší investice do celého těžebního a zpracovatelského průmyslu. To vede k dalšímu rozvoji těžby, celé infrastruktury a na ně navazujících odvětví. To pak pomáhá ekonomice státu jako celku.

Přílišná závislost států na příjmech z ropy a zemního plynu nebo v širším slova smyslu závislost na příjmech z nerostného bohatství s sebou ale může přinést i negativní dopady, jak již bylo zmíněno výše. Jedním z takových negativních dopadů mohou být příznaky takzvané Holandské nemoci (Dutch disease), která může být jedním ze souvisejících jevů teorie prokletých surovin. Byla popsána Swederem van Wijnbergenem (1984) na zkušenosti z Nizozemska, kde v ekonomice v 50. letech začala hrát velkou roli těžba a export zemního plynu. Tato situace s sebou nesla to, že těžební sektor získával stále větší podíl na celkové ekonomice státu a ostatní sektory ztrácely na významu. Místní měna se také stávala silnější, a to vedlo k tomu, že export se stával dražším a import levnějším. Konkurenceschopnost místních firem tudíž klesala a celkově pak klesala i produktivita průmyslové výroby. Spolu s poklesem světových cen pak došlo k velkému výpadku příjmů státu, a také ke znehodnocení místní měny, čímž se kruh Holandské nemoci uzavírá. Dochází k poklesu celé ekonomiky a tento velký těžební boom paradoxně vede k úpadku (Wijnbergen 1984). To může následně vést až k hospodářské krizi a velké recesi. Dalšími příklady, kdy se projevila Holandská nemoc, mohou být například situace v Rusku v prvních letech 21. století nebo ve stejném

období ve Venezuele (Latsis 2005), kdy díky poklesu světových cen ropy a zemního plynu dochází ke značnému výpadku v příjmech státu, a to vede k hospodářské krizi.

Teorie prokletých surovin je dále reflektována v mnoha studiích, jako například v práci nazvané „*První pravidlo petropolitiky*“ od Thomase Friedmana (Friedman 2006), kde autor vysvětluje, že existuje spojitost mezi přírodními zdroji a ekonomickou, politickou či sociální rovinou státu. Friedman následně vytvořil tři kategorie, kde hodnotí vztah mezi různými vlastnostmi státu. První z nich je negativní vztah mezi demokratičností a bohatostí státu na přírodní zdroje, kde se shoduje s názory Michaela Rosse. Druhou kategorií je negativní dopad využívání přírodních zdrojů na dynamiku růstu ekonomiky, čili paradox, jak ho definují Sachs a Warner. Posledním, třetím případem je pozitivní vliv na vznik občanských válek ve státech bohatých na nerostné suroviny, které způsobují různorodé situace. Často tyto občanské války způsobuje nedostatečná redistribuce kapitálu či touha po bohatství různých subjektů uvnitř státu. Možné jsou také různé zásahy a snahy ze zahraničí.

Na Kyrgyzstán a Kazachstán jdou aplikovat dva přístupy, protože jde o státy, které jsou závislé na těžbě svého nerostného bohatství. V případě Kazachstánu jde o ropu, zemní plyn, uran a další. V případě Kyrgyzstánu jde převážně o zlato. Dalším důležitým poznatkem je rozdílná ekonomická síla obou států a rozdílný politický systém (autoritářský režim x demokratický, či částečně demokratický režim). Podle Friedmana (2005) by měl být Kyrgyzstán potenciálně pozeňnaným státem a těžba zlata by mu měla teoreticky pomoci v hospodářském růstu a v politické stabilitě. V případě Kazachstánu jde podle něho o neutrální stát, kde nejde jasně stanovit, zda mu těžba a závislost ekonomiky na nerostných surovinách pomůže nebo ne. Po rozpadu Sovětského svazu také dochází k náhlé kontrole získaných finančních prostředků pouze ze strany místních vlád a na ně navázaný aparát, což může vést k neefektivnímu využití a korupci (Neumayer 2004)

Naproti tomu se proti teorii prokletých surovin staví například Lederman a Maloney (2007), kteří spojují znalosti v těžebním sektoru a upozorňují, že postupnou cestou vzdělávání a vytváření infrastruktury a návazných odvětví se státy a jejich ekonomiky rozvíjejí systematicky. Úspěšnost státu a ekonomiky podle nich určuje spíše schopnost plánovat udržitelný rozvoj a schopnost diverzifikovat ekonomiku. Prokletí tedy nejde jednoznačně identifikovat, protože se za ním skrývá mnoho dalších scénářů a postupů, které nakonec mohou pomoci v růstu či uškodit celému odvětví ekonomiky a vést tak k úpadku. Také Frankel (2012) říká, že státy s ropným či jiným přírodním bohatstvím v průměru nevykazují

lepší ekonomické výsledky než státy, které takové bohatství nemají. To se vše děje v důsledku mnoha vedlejších efektů jako jsou ceny těchto komodit na světových trzích, korupce v daném státě, státní zřízení, nestabilita systému státu a dalších. Do hry také může vstupovat již zmíněná Holandská nemoc, která se může i cyklicky opakovat. Frankel ale také zmiňuje, že ve státech bohatých na přírodní zdroje se často vytvářejí sociální struktury navázané na výsledný autokratický a korupčnický systém, ve kterém se obohacuje malá skupina lidí na tom, že kontroluje tyto přírodní zdroje. Naproti tomu státy a vlády, které nemají dostatek přírodních zdrojů, vytvářejí demokratičtější systémy a diverzifikovanější ekonomiku, což ve výsledku vede k lepšímu a udržitelnějšímu rozvoji ekonomiky.

Na teorii prokletých surovin pak navazuje již zmíněná studie od Stephena Habera a Victora Menalda (2011). Tito autoři přichází s otázkou, zda existence přírodních zdrojů nevede k vytvoření autoritářských režimů ve studovaných státech. Jejich text je částečně kritikou i na studii Michaela Rosse (1999), které vytýkají hlavně neefektivní analýzy dat, které poté vedou k zavádějícím závěrům. Těmto autorům v jejich studii vyšlo, že z dlouhodobého hlediska nevede existence bohatých přírodních zdrojů, pro většinu takto vytipovaných států, k vytváření autoritářských režimů, jako ten, který je možné sledovat v Kazachstánu (Haber, Menaldo 2011). Nakonec jim v této jejich studii spíše vychází, že z dlouhodobého hlediska je trendem spíše to, že tyto přírodní zdroje státu pomáhají a v konečném důsledku jsou spíše požehnáním.

Zajímavý podnět k tématu prokletých surovin je možné najít v článku „*Local natural resource curse?*“ od Borge, Parkera a Torvika (Borge, Parker, Torvik 2015), který se zabývá prokletím nerostných surovin na lokální úrovni v Norsku v podobě využití vodní energie. Z jejich práce vyvozují, že vodní elektrárny a výsledná energie z nich vytvořená přispívají k lepším ekonomickým podmínkám místních obyvatel, protože společnosti vlastníci tyto elektrárny musí platit daně a další kompenzace související s poničením životního prostředí. Tyto finance potom proudí do zasažených regionů, které díky tomu mají lepší ekonomickou situaci. Na druhou stranu ale místní samosprávy ztrácejí možnost přímé kontroly nad těmito zdroji a životním prostředím, protože elektrárny jsou vlastněny soukromými společnostmi.

Všechny tyto teorie operují s odlišným vymezením přírodních zdrojů, ale také v rozdílném měřítku. Tento pojem „Přírodní zdroje“ pak zahrnuje jak nerostné suroviny u autorů jako Ross (2003) nebo Haber a Menaldo (2011), tak například i další suroviny či materiály. Může se tak jednat například i o opiáty a drogy nebo také o vzácné dřevo. Rozdílným měřítkem je v tomto případě myšleno, že některé studie se zabývají chováním celých státních celků, některé studují chování regionů a další studují prokletí nerostnými surovinami na lokální úrovni. Jako příklad studie, která se zabývá lokální úrovní, může být zmíněna již práce od autorů Borga, Parkera a Torvika (2015).

Slabinou většiny těchto teorií je to, že se zaměřují nejčastěji na ekonomické a socioekonomické ukazatele a neberou příliš v potaz politické pozadí. Tato metodika často už nezahrnuje například korupci, nepotismus nebo další vedlejší faktory, které mohou ovlivňovat efektivnost využití přírodních zdrojů, a tím i jejich vliv na prokletí či požehnání těmito zdroji. Tímto způsobem pak může docházet ke zkreslení výsledku těchto studií, a tím pádem dojít k milným závěrům. Dalším problémem je také to, že tyto studie mají rozdílné metodologické postupy, rozdílné vymezení přírodních zdrojů, používají různá data nebo odlišné časové řady. Proto je v této práci využito více socioekonomických a politických ukazatelů a indexů, které by měli být dostatečným základem pro správnou interpretaci pozorovaných jevů a situace. Navíc jsou zde vytipovány suroviny jako je ropa v Kazachstánu a zlato v Kyrgyzstánu, které by měli mít největší vliv na ekonomickou, ale částečně i politickou situaci v obou zemích.

4. Vymezení zájmového území

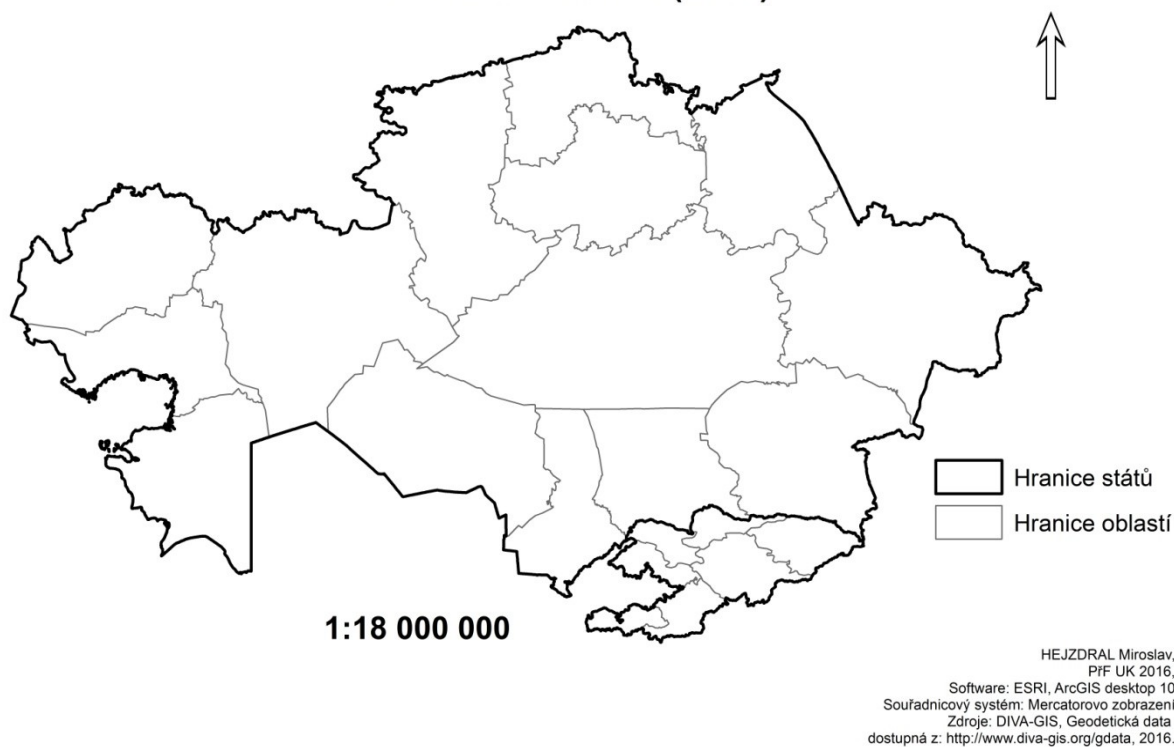
V následujících pasážích je vymezen region Střední Asie a představen historický kontext přibližující situaci a vývoj v Kyrgyzstánu a Kazachstánu a celé oblasti. Tento historický kontext poté přechází do období po rozpadu Sovětského svazu a následně do současnosti. Prvotním krokem k výběru tématu a cílů práce bylo nejprve vymezení region, ve kterém se tato práce bude pohybovat Střední Asie a přesněji poté Kyrgyzstán a Kazachstán byly pro tuto práci vybrány z vícera důvodů, které již byly zmíněny v úvodu. Oba státy toho mají mnoho společného z historického i kulturního hlediska, ale v mnohém se také v současnosti liší, jak je možné se dočíst v následujících kapitolách.

Střední Asie je jako region definována nejrůznějšími způsoby, které zahrnují některé oblasti bývalého SSSR nebo i dalších států spjatých s historií nebo kulturou této oblasti. Nejčastěji je ale možné se setkat s vymezením, kam patří středoasijské republiky, jako jsou Kyrgyzstán, Kazachstán (nebo jen jeho jižní část), Uzbekistán, Tádžikistán a Turkmenistán (Horák 2010, Roy 2000). Práce se tedy bude řídit tímto rozdělením, které definuje Horák, a které je možné také najít v oficiální definici Spojených národů (UN 2012).

V této práci se ale převážně objevují Kyrgyzstán a Kazachstán, kterých se bezprostředně týkají zvolené cíle práce. Tyto státy byly vybrány hlavně proto, že se hodí do koncepce a teoretického zarámování práce, které se zaměřuje na dopady závislosti států na těžbě a zpracování určitých nerostných zdrojů a případně na teorie o prokletí nerostných surovin. Dalším důvodem byla také osobní zkušenost s prostředím a lidmi, kteří z těchto středoasijských oblastí pocházejí.

Výhodou výběru těchto zemí je také možnost dohledat kvalitní statistická data z příslušných statistických úřadů obou států a možnost z nich vytvořit časové řady. Ty poté názorně vykreslují vývoj a situaci v obou zemích. Z výše uvedených důvodů, a také díky dostatečné dostupnosti literatury bylo rozhodnuto práci vypracovat na úrovni celých státních jednotek, a částečně také na regionální úrovni. Zájmové území a jeho administrativní členění je ilustrativně vyobrazeno na mapě níže (Obr. 1).

ADMINISTRATIVNÍ ČLENĚNÍ KAZACHSTÁNU A KYRGYZSTÁNU PODLE OBLASTÍ (2016)

Obr. 1: Administrativní členění Kazachstánu a Kyrgyzstánu podle oblastí

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat z DIVA-GIS)

5. Ekonomický a politický vývoj Kazachstánu a Kyrgyzstánu

Historický kontext oblasti a ekonomický a politický vývoj Kazachstánu a Kyrgyzstánu je důležitý z hlediska utvoření základního obrazu o vývoji těchto států. Zmíněna jsou i období před a v počátcích ruské kolonizace, ale protože je hlavním tématem práce období po rozpadu SSSR, tak jsou tato období zestručněna. Postsovětský vývoj a aktuální situace v obou státech je představena mnohem detailněji nežli období, která těmto událostem předcházela, protože i analytická část práce se zabývá převážně obdobím po rozpadu SSSR.

5.1. Historický kontext

Území Kazachstánu a Kyrgyzstánu má pestrou historii spojenou s nejrůznějšími kulturními vlivy z různých geografických oblastí ještě v období před ruskou kolonizací. Historicky bylo území Střední Asie ovládáno širokou škálou národů a různými okolními státy. Na toto území uplatňoval svůj vliv nespočet mocností a říší, jako například Alexandr Veliký s makedonskými a řeckými vojáky, Čína za různých dynastií, Mongolští nájezdníci v čele s Čingischánem a mnoho dalších. Všechny tyto vlivy zde zanechaly jak kulturní, tak i genetické stopy pozorovatelné i v současnosti. V muzeu ve městě Oš na jihu Kyrgyzstánu to dokládají četné nálezy buddhistických, islámských, zoroastrických, čínských, mongolských a mnoha dalších artefaktů. Celkově byl tento region pod vlivem nejrůznějších kultur a náboženství, které se zde dají doložit i dodnes na mnoha archeologických lokalitách.

Postupně se v této oblasti od 16. století konsolidovaly tři státy. Jednalo se o Kokandský chanát, Bucharský chanát a Chivský chanát. Tyto feudální státní útvary zde prosperovaly do té doby, než zde začali uplatňovat své mocenské zájmy Rusové (Kokaisl, Pargač 2006). Ti je postupně rozvraceli nebo dobývali a jejich území se tak postupně dostávala pod jejich vliv a správu.

Zmíněné státní útvary postupně zanikly a celá oblast byla koncem 19. století a na začátku 20. století kolonizována Ruským impériem. Rusové zde často upevňovali svojí moc vojenskou silou a obsazením tohoto území ve prospěch ruského obyvatelstva. Vinou toho zde zanikly i poslední zbytky správy starých státních útvarů. Následně byly vytvořeny nové celky s hranicemi, které částečně sledují národnostní principy (Zardykhan 2002). Tyto celky vytvořily základ pro současné státní hranice ve Střední Asii, což může vyvolávat etnické nebo územní spory mezi jednotlivými národnostmi (Pipes 1997, Kaiser 1994).

Na nově obsazených územích Rusové postupovali tak, že zde zakládali pevnosti, které měly upevnit jejich moc a rusifikaci v oblasti. Takto například vznikla města jako Biškek (dříve Frunze či Pišpek) nebo Almaty (dříve Alma-Ata) a mnoho dalších. Tato města se poté stávala hlavními kulturními, ekonomickými i správními centry v oblasti (Curtis 1997) a většinou jsou jimi až dodnes, což je patrné například z koncentrace moci a ekonomických aktivit v těchto městech (viz HDP na obyvatele podle oblastí).

Během následujícího období nadvlády Sovětského svazu patřil tento region stále k nejzaostalejším územím v rámci SSSR. Kvůli tomu do těchto míst přicházela značná finanční pomoc a odborníci, kteří měli za úkol tento region rozvíjet (Kaiser 1994). To se projevilo například v průmyslu, který fungoval na základě barterových dohod s ostatními sovětskými republikami v oblasti a těžbě nerostných surovin, na které je tento region bohatý (Zozulinsky 2007). Před rozpadem Sovětského svazu mnoho osob z vládnoucích vrstev sovětských republik Kyrgyzstánu a Kazachstánu nechtělo samostatnost, protože zde tyto osoby získávaly díky korupci značné zisky. Tyto prostředky pocházely často z dotací mířících z Moskvy a místní věděli, že po rozpadu by tento zdroj příjmů byl odstráněn (Curtis 1997). Po vyhlášení samostatnosti se oba státy musely vypořádat s mnoha problémy. Následky osamostatnění, rozpad společného trhu SSSR a tím způsobenou finanční krizi je možné pozorovat i dnes. Příkladem může být zástavba a infrastruktura ze sovětského období v Kyrgyzstánu, která vinou nedostatku financí na opravy v mnoha místech chátrá. To není případ pouze bývalých turistických oblastí kolem jezera Issyk-kul, ale třeba i v samotném Biškeku.

Již v období Sovětského svazu byla území Kyrgyzstánu a Kazachstánu pokládána za surovinové zdroje pro SSSR. Celkově byl v 80. letech těžební průmysl v obou oblastech na vzestupu a na konci dekády byl Kyrgyzstán jediným producentem antimonu a většinovým producentem rtuti v celém Sovětském svazu (Bogdetsky a kol. 2001). Těžba ropy, zemního plynu, uranu a dalších surovin v Kazachstánu měla také čím dál větší význam a se zánikem SSSR tento trend neskončil.

Zlato a jeho těžba se v Kyrgyzstánu postupně stávaly důležitějšími až před zánikem Sovětského svazu, protože předtím probíhaly spíše průzkumy vytipovaných lokalit. Těžba zlata v Kyrgyzstánu byla jediným odvětvím, které obstojně přežilo rozpad SSSR a jeho význam postupně narůstal i s průběhem dalších průzkumů v později známých lokalitách, tak jako v dole Kutmor (Bogdetsky a kol. 2001).

V Kazachstánu těžba ropy, zemního plynu a dalších surovin probíhala již na konci 19. a v průběhu 20. století. Ta však probíhala s dost omezenou technologií a tak se ještě nedá hovořit o těžbě těchto surovin v plošném měřítku, tak jako dnes. Zlomem se postupně stávala stavba železnice, která umožnila větší industrializaci a lepší dopravní dostupnost pro těžební průmysl (Sagingaliev, 2002). Díky novým technologiím a lepší organizaci práce se postupně těžba ropy a zemního plynu, který byl většinou doprovodným jevem ropných nalezišť, stávaly důležitějšími. Postupně byla lokalizována další a další naleziště, jako ta v Akt'ubinské, Mangystauské nebo v Atyrauské oblasti. V poslední jmenované oblasti se nachází jedno z největších ropných polí Tengiz, které bylo postupně od 80. let nejdůležitějším střediskem těžby ropy v Kazachstánu a do počátku 90. let byla tato ropná oblast rozvíjena nejvíce (Nursultan 2007).

5.2. Postsovětský vývoj až po současnost

V období, které nastává po rozpadu SSSR, dochází ke vzniku prezidentských republik ve všech středoasijských zemích včetně zde studovaných států Kazachstánu a Kyrgyzstánu (Courtis 1997). Následkem osamostatnění Kazachstánu a Kyrgyzstánu a vyhlášení jejich nezávislosti v roce 1991, dochází k postupné emigraci velké části etnicky ruského obyvatelstva. Tato skutečnost, společně s rozdílným přirozeným přírůstkem obyvatel, vedla k relativnímu propadu podílu Rusů v etnickém složení Kyrgyzstánu z téměř 26 % v roce 1979 na dnešních 14,4 % (data z roku 2014). V sousedním Kazachstánu spadl podíl Rusů na etnické skladbě obyvatelstva z téměř 43 % v roce 1979 na dnešních 22,8% (data z roku 2014¹). Tento vývoj v etnické skladbě obyvatel je pozorovatelný v tabulkách, které jsou připojeny k této práci jako přílohy. Relativní podíl Rusů se pořád snižuje, a to i díky tomu, že místní etnika mají vyšší přirozený přírůstek a jejich počty se zvyšují (Wachtel 2013). K tomu dochází jak v Kyrgyzstánu, tak v Kazachstánu.

Následkem tohoto odlivu převážně kvalitně vzdělaného obyvatelstva, na sebe nenechaly čekat ani problémy v ekonomice obou států spojené hlavně s rozpadem společného trhu v rámci SSSR (Ergeshbayev 2006). Tento pokles ekonomické aktivity byl způsoben také zánikem

¹ Data čerpána ze statistických úřadů v Kazachstánu a Kyrgyzstánu - Agency of The Republic of Kazakhstan on Statistics; National Statistical Committee of The Kyrgyz Republic.

dříve fungujícího barterového mechanismu, který redistribuoval suroviny napříč Sovětským svazem a živil průmyslové podniky v Kyrgyzstánu (Everett-Heath 2003). Tyto změny v hospodářství jsou pak doložitelné například na základě statistických dat zahrnujících vývoj HDP, který je k dispozici v dalších částech práce. Zajímavostí je, že mezi oběma sledovanými státy nedochází k výraznému nárůstu migrace Kazachů a Kyrgyzů.

Politický vývoj po rozpadu SSSR a po vyhlášení nezávislosti je v Kazachstánu i Kyrgyzstánu dosti odlišný. V obou státech sice vznikají prezidentské republiky, ale následné tendence se dosti liší. V Kyrgyzstánu nastoupil do prezidentského úřadu Askar Akajev prosazující liberálnější přístup v politice a celkově odlišnou správu země, než na jakou byli obyvatelé zvyklí po dobu komunismu. Země byla označována jako „Švýcarsko Střední Asie“, a to nejen pro podobnost v hornatosti území, ale také v tom, jak měla společnost v této zemi vypadat. Toto označení ale netrvalo dlouho a země nenaplnovala očekávání předurčeného ekonomického růstu a proměny společnosti. Definitivně pak toto označení vzalo za své, když propukly nepokoje v roce 2005 proti prezidentu Akajevovi. Prezident Akajev byl nucen odstoupit a utéct ze země (Alymbaeva 2011). V následujících volbách byl nahrazen Kurmanbekem Bakijevem (Kokaisl, Pargač 2006), který měl podporu hlavně v jižních částech Kyrgyzstánu. Z počátku vypadala situace nadějně a prodemokraticky, ale postupně se politická situace vracela před tzv. Tulipánovou revoluci, která vyústila v odvolání jeho předchůdce (Chaterian 2010). Bakijev vyhrál následující volby v roce 2009, ale opozice je označila za zmanipulované a nedemokratické. To vyústilo v nepokoje v roce 2010, které nakonec přinesly i etnické násilí na jihu země ve městě Oš a hromadné přemísťování obyvatelstva. Několik desítek tisíc lidí pak uteklo do sousedního Uzbekistánu (Chaterian 2010, Cook 2010). Díky těmto událostem byl současný prezident nucen uprchnout do Kazachstánu a poté i odvolán. Jako dočasná prezidentka byla stanovena Roza Otunbajevová, která se zasloužila o stabilizaci státu, a díky tomu mohly být uspořádány nové volby, ve kterých ale dál nekandidovala (Behles 2012). Po nich v roce 2011 nastoupil do prezidentského úřadu Almazbek Atambajev, který tuto funkci zastával až do roku 2017. Za jeho vlády se Kyrgyzstán orientoval převážně na Rusko a Turecko. V jeho funkčním období také dochází k uzavření základny USA na území Kyrgyzstánu (Gizitdinov 2017). V prezidentských volbách, ze kterých vzešel jeho nástupce, dokonce Atambajev osočil sousední Kazachstán z toho, že ovlivňoval volby ve prospěch jednoho kandidáta.

V současnosti sedí v prezidentském křesle jeho nástupce Sooronbaj Žeenbekov, který byl do té doby předsedou vlády. Ten má relativně silnou pozici, protože ve volbách získal již v prvním kole nadpoloviční většinu a volby byly označeny za jedny z nejdemokratičtějších v historii Kyrgyzstánu (Gizitdinov 2017). Jeho vláda ale zatím nejde příliš hodnotit vzhledem ke krátké době jeho funkčního období.

Naproti tomu politický vývoj v Kazachstánu byl velice stabilní. Od vyhlášení nezávislosti byla v zemi semi-prezidentská republika, kde v čele stojí prezident Nursultan Nazarbajev. Ten po roce 1989 volně přešel do prezidentského úřadu přímo z řad komunistické strany. Předtím zastával vysokou politickou funkci a byl jedním z hlavních komunistických představitelů země v Sovětském svazu (Isaacs 2010). Jako zástupce Kazachstánu vyhlásil suverenitu státu, a poté v roce 1991 vyhlásil i nezávislost na SSSR (Courtis 1997). Po vyhlášení nezávislosti se v následujících letech soustředil na upevnování své pozice a vytvořil tak postupně dnešní autokratický režim. V současné době má v zemi doživotní prezidentský mandát s vyššími pravomocemi, než které byly prezidentovy předány na počátku nezávislého státu. Navíc je Nazarbajev označován jako „Lídr národa“ (Isaacs 2010).

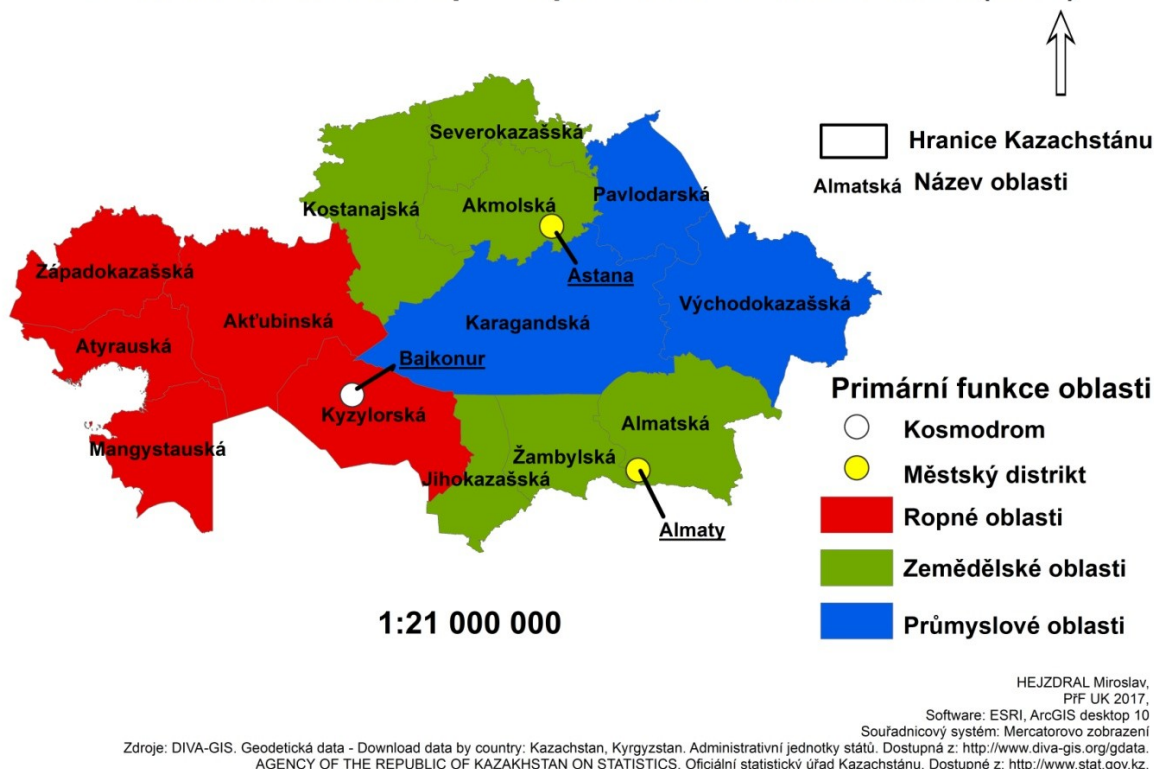
Spolu s autokratickou vládou prezidenta zde funguje také nepotismus a klientelismus, který je navázán na klanovou strukturu moci. U této moci jsou často příbuzní a známí samotného prezidenta či jeho pobočníků (Henrich 2010). Tím dochází k akumulaci moci a kapitálu v rukou prezidentovi rodiny a známých. Tyto klanové struktury jsou celkově rozděleny na dva typy. Jedním z nich jsou lidé mající přístup k rentám plynoucím z těžby ropy a zemního plynu a druhým článkem jsou pak ti ostatní, kteří jsou navázáni na tyto bohatší skupiny (Faranda, Nolle 2011; Junisbai 2010).

Těžba ropy a zemního plynu je ale s jistotou jednou z nejdůležitějších složek ekonomiky Kazachstánu. Ropné regiony (oblasti) jsou soustředěny v oblasti kolem Kaspického moře (viz Obr. 2) a ekonomicky jsou to nejdůležitější a nejbohatší oblasti společně s městskými distrikty Astana a Almaty. Devadesátá léta byla začátkem rozvoje ropných depositů v oblasti Kaspického moře, které byly prozkoumány ještě v době nadvlády Sovětského svazu.

Tato dnes známá ropná pole, jako již zmíněný Tengiz, Karačaganak a další, byla postupně svěřena zahraničním firmám, které zde měli časem zahájit těžbu. Další ložiska byla nalezena po roce 2000, a díky tomu bylo docíleno dnešní stabilní vysoké produkce. Navíc Kazašská vláda plánuje další rozvoj již zavedených lokalit a rozvoj těžby na ropném poli Kašagan, které je jedním z největších ložisek nalezených v posledních letech.

Více než sto let historie těžby ropy pak z Kazachstánu dělá jednoho z největších hráčů na poli těžby a vývozu ropy na světě. Díky stabilnímu růstu těžby pak Kazachstán zažívá časy rozvoje (Berdyguzhin a kol. 2016).

Rozdělení Kazachstánu podle primárního funkce oblasti (2017)

Obr. 2: Rozdělení Kazachstánu podle primární funkce oblasti (2017)

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat ze statistického úřadu v Kazachstánu a dat z Diva-GIS)

Jak je také dále možné vyčíst z mapy (Obr. 2), která popisuje primární funkce oblastí v Kazachstánu, tak regiony s podobnou funkcí tvoří kompaktní celky. Tím je myšleno, že například oblasti na západě (Atyrauská, Západokazašská a další oblasti) mají primární funkci v těžbě ropy nebo že Karagandská, Pavlodarská a Východokazašská oblast tvoří shluk oblastí majících primárně průmyslovou funkci. Je ale možné říci, že těžba ropy probíhá primárně v západních částech Kazachstánu, což nahrává hypotéze, že tyto oblasti budou mít mnohem lepší ekonomické výsledky nežli například oblasti zaměřené na zemědělství.

Jak již bylo řečeno, tak situace v obou zemích po rozpadu SSSR a vyhlášení nezávislosti nebyla z ekonomického hlediska nijak optimistická. Ztráta podpory od Sovětského svazu znamenala postupný propad průmyslové výroby a následnou krizi jak v Kazachstánu, tak v Kyrgyzstánu. V návaznosti na tuto krizi se Kyrgyzstán rozhodl pobídnout zahraniční

investory k znovuoobnovení těžebního průmyslu (Bogdetsky a kol. 2001). Některé z ložisek nerostného bohatství a ložisek zlata byla již známa díky průzkumům ze sovětské éry, což bylo zmíněno již v předešlé části. Díky tomu zde byl značný potenciál na ekonomický růst v této oblasti.

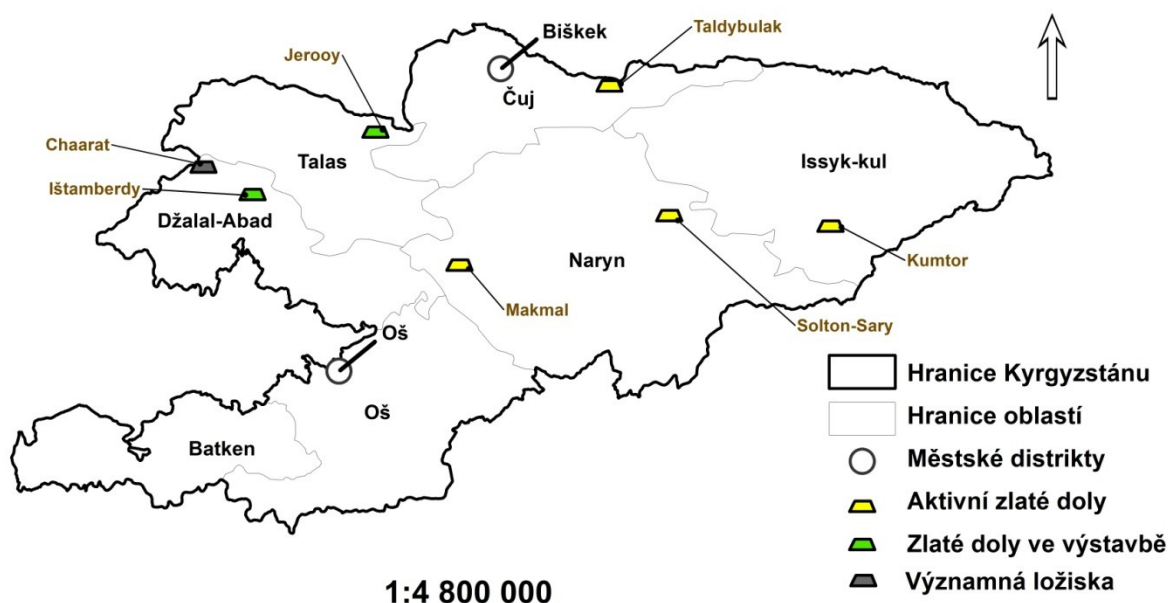
Těžební průmysl související s těžbou zlata postupně získával více a více prostoru v ekonomice Kyrgyzstánu a díky zahraničním investicím se z těžby zlata stala hlavní složka HDP státu. Ačkoli v Kyrgyzstánu existují i ložiska dalších surovin, jako je uhlí či železná ruda, těžba zlata je stále ekonomicky nejvýznamnější (Zozulinsky 2007). Největším přínosem ekonomiky je stále důl Kumtor, který tvoří okolo 10 % HDP Kyrgyzstánu a který začal svojí produkci v roce 1997 (Stat KG 2017). Po roce 2000 se produkce zlata stále zvyšovala a i díky příznivým podmínkám, jako například zvyšování ceny zlata na světových trzích, se dařilo zvyšovat HDP ale i podíl tržby zlata na něm.

Do roku 2007 byly rozvinuté pouze dvě lokality na těžbu zlata, i když další lokality už byly prozkoumávány. Těmito lokalitami byly, již zmíněný, důl Kumtor a důl v lokalitě Makmal (Zozulinsky 2007). V následujícím roce byly zahájeny snahy na těžbu zlata v dalších pěti lokalitách, což by podíl těžby zlata dále navyšovalo, avšak některé z těchto lokalit byly postupně nuceny tuto aktivitu zastavit. Tyto lokality, jako Jerooy, Taldybulak a další, byly připraveny k těžbě, ale čekaly na konečný souhlas. V roce 2010 dokonce tvořilo zlato celkově 45,9 % z celkového exportu Kyrgyzstánu., což jen dokazuje, jak je důležitá tato komodita pro celou ekonomiku (Stat KG 2017).

Rozvoj dalších ložisek na sebe nenechal čekat a v současnosti je projektů na rozvoj dalších lokalit k těžbě zlata hned několik. Vše ale závisí na konečném souhlasu k těžbě.

Nejvýznamnější aktivní zlaté doly a ložiska jsou pak zobrazena v mapě (Obr. 3).

Lokality s nejvýznamnějšími zlatými ložisky v Kyrgyzstánu (2017)

HEJZDRAL Miroslav,
PřF UK 2018,
Software: ESRI, ArcGIS desktop 10
Souřadnicový systém: Mercatorovo zobrazení
Zdroj: DIVA-GIS. Geodetická data - Download data by country: Kazachstan, Kyrgyzstan. Administrativní jednotky států. Dostupná z: <http://www.diva-gis.org/gdata>.
NATIONAL STATISTICAL COMMITTEE OF THE KYRGYZ REPUBLIC (STAT KG). Oficiální statistický úřad Kyrgyzstánu. Dostupné z: <http://stat.kg>.

Obr. 3: Lokality s nejvýznamnějšími zlatými ložisky v Kyrgyzstánu (2017)

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat ze statistického úřadu v Kazachstánu a dat z Diva-GIS)

Zatím posledním ložiskem, ve kterém se začalo s těžbou v roce 2015 je ložisko Taldybulak (Dzyubenko 2015), které se nachází východně od Biškeku (viz Obr. 3). Toto ložisko by měl následovat důl v lokalitě Jerooy, pokud se vyřeší logistika a spory ohledně licencí. Dalším významným zlatým dolem by poté mohl být důl v lokalitě Chaarat, kde se nachází jedno z největších ložisek zlata na světě (Madykov 2010). Všechny tyto lokality se nachází převážně ve vysokých nadmořských výškách a spíše v severní části Kyrgyzstánu. To může dále prohlubovat ekonomické rozdíly mezi severem a jihem země, který je popsán v následujících kapitolách. Tento patrný rozdíl v ekonomické síle severu a jihu může mít často přesah i do politické roviny.

5.3. Shrnutí současné situace

O Kyrgyzstánu a Kazachstánu by se toho dalo napsat mnohé a jen o postsovětské historii obou zemí by mohlo vzniknout mnoho diplomových prací. Tato práce je zaměřena především na ekonomický či politický vývoj obou států po rozpadu SSSR, ale pro porozumění celé problematice je také nutné znát aktuální situaci. Proto je součástí této práce i obecné pojednání o situaci v obou zemích a v regionu, které rozšiřuje kapitolu ekonomického a politického vývoje v Kyrgyzstánu a Kazachstánu a historického kontextu v obou zemích.

Kazachstán je v současné době jedním z aspirantů na vůdčí pozici v regionu Střední Asie, což je způsobeno převážně přítomností ropy a zemního plynu a dalších nerostných surovin, které stát vyváží do zahraničí. To má také za následek velkou ekonomickou sílu Kazachstánu, která mu propůjčuje silnou pozici na mezinárodním poli. Těžební sektor pak celkově tvoří velkou část HDP tohoto státu (Cooley 2012). Dalším aspektem, proč tento stát může pomýšlet na vyšší postavení v rámci regionu je jeho velikost (přibližně 35x větší než ČR nebo 14x větší než Kyrgyzstán). Výhodou je také jeho větší blízkost k Ruské federaci (Horák 2008), což může vylepšovat jeho pozici v důsledku lepších obchodních vztahů právě s Ruskem. Důležitým obchodním partnerem v oblasti se také stává Čína, se kterou má Kazachstán lepší dopravní dostupnost díky geografickým podmínkám, oproti například sousednímu hornatějšímu Kyrgyzstánu (Hug 2010). Dalším faktem je, že se jedná o jednoho z největších producentů obilí na světě, což mu dává výhodu oproti státům v okolí, které zápasí s nedostatkem prostoru k pěstování plodin nebo nevládní kvalitní zemědělskou půdu a dostatečné zásoby vody (Kokaisl, Pargač 2008).

Co se týče politické situace, tak Kazachstán je velice stabilním článkem v rámci Střední Asie. Od vyhlášení nezávislosti je v zemi semi-prezidentská republika, kde v čele stojí prezident Nursultan Nazarbajev, který byl v roce 1989 prvním sekretářem komunistické strany a poté volně přešel do prezidentského úřadu. Během následujících let si upevňoval pozici a vytvořil autokratický režim, sestávající z doživotního prezidentského mandátu s vyššími pravomocemi, než které byly prezidentovy předány na počátku nezávislého státu (Henrich 2010). Funguje zde navíc nepotismus a klientelismus, který je navázán na klanovou strukturu moci. Tato pyramidová struktura vede od Nazarbajeva a jeho nejbližších a pokračuje v síť dalších známých a příbuzných, kteří kontrolují chod státu a tok financí plynoucích ze zmíněné těžby (Junisbai 2010).

Jak je patrné z ekonomických ukazatelů, které jsou představeny v dalších kapitolách této práce, tak Kazachstán je relativně bohatou zemí a ekonomicky je na tom mnohem lépe než sousední Kyrgyzstán. Díky velké korupci jde ale mnoho prostředků do soukromých rukou.

Kyrgyzstán je na rozdíl od sousedního Kazachstánu etnicky i politicky roztržštěnější. Od vyhlášení nezávislosti v roce 1991 se v prezidentském úřadě vystřídalo celkem pět postav, z nichž jedna byla dokonce žena, což se dá považovat za překvapující fakt v převážně muslimské zemi. Po vyhlášení nezávislosti ve státech Střední Asie bylo trendem spíše upevňování moci a vytváření autokratického režimu, než vytváření demokracie (Melvin 2004). Po roce 1991 však v Kyrgyzstánu nastoupil do prezidentského úřadu Askar Akajev prosazující liberálnější přístup v politice. Kyrgyzstán se v té době označoval za „Švýcarsko Střední Asie“ a země byla na dobré cestě k demokratizaci. Toto označení však postupně ztrácí na významu s ekonomickými či etnickými problémy, jako například když propukly nepokoje v roce 2005 a Askar Akajev byl nahrazen Kurmanbekem Bakijevem (Kokaisl, Pagač 2006), který vládl až do propuknutí nepokojů v roce 2010. Těch poté využila Roza Otunbajevová, která se zasadila o částečnou stabilizaci situace.

V následných volbách v roce 2011 nastoupil do prezidentského úřadu Almazbek Atambajev, který tuto funkci zastával až do roku 2017, kdy ho v úřadu vystřídal Sooronbaj Žeenbekov. Ten tuto prezidentskou funkci zastává i v současnosti. Podrobněji byl politický vývoj popsán již v předešlé podkapitole. V Kyrgyzstánu je v současnosti prezidentský systém, který byl ale v roce 2010 oslaben ve prospěch parlamentu (Behles 2012). Stále zde ale také velkou roli hraje klanová struktura, což je dáno systémem společnosti, který stále funguje na této bázi (Kokaisl, Pargač 2006; Junisbai 2011). Díky tomu je zde také tradiční nepotismus a klientelismus, který vede k velké korupci ve všech aspektech života.

Z hlediska ekonomiky je na tom Kyrgyzstán podstatně hůře, než jeho severní sused a v následujících kapitolách budou tyto rozdíly řádně představeny. V dalších částech práce bude také názorně zobrazeno, jak docházelo často k rapidním výkyvům ekonomických nebo sociálních ukazatelů. Ty byly ovlivňovány jak politickou, tak socioekonomickou situací studovaných zemí. Následně je také vysvětleno, jaké hlavní události či faktory jsou za tento stav zodpovědné, a co to znamená pro současnou situaci či možný budoucí vývoj v regionu.

6. Socioekonomický a politický vývoj v datech

Hlavní myšlenkou této části práce je přiblížení postsovětského vývoje v obou sledovaných státech na základě nejrůznějších ukazatelů, indexů a dat, na kterých je možné pozorovat vývoj v socioekonomické a politické rovině Kyrgyzstánu a Kazachstánu, a také zpracovat vytyčené cíle. Tyto analýzy dokládají rozdílnost či podobnost studovaných států za pomoci vizualizace v grafech a tabulkách sjednocených do jednotné grafiky, tak aby bylo dosaženo dostatečné srozumitelnosti. Jak již bylo řečeno, tak nejdůležitějším výstupem této části práce je možnost doložit, zda se v těchto státech projevují určité trendy nastíněné v teoretické části práce.

Studovaná data jsou nejčastěji v časových řadách v rozmezí od devadesátých let po současnost či alespoň popisující část postsovětského vývoje. Výsledné analýzy těchto dat jsou pak graficky zpracovány a řádně vysvětleny i s návazností na teoretickou část práce. To poté vede k lepší srozumitelnosti studovaných jevů.

6.1.1. Index lidského rozvoje

Prvním z představených indexů v této části práce je HDI (Index lidského rozvoje), díky kterému je možné sledovat vývoj obou států těsně před rozpadem SSSR a poté během jejich samostatnosti. Tento ukazatel je sestavován pomocí tří základních aspektů lidského rozvoje a těmi jsou úroveň zdraví, úroveň vzdělanosti a hmotná životní úroveň obyvatelstva daného státu (UNDP 2014). Index lidského rozvoje obou států je možné dohledat až do roku 1985, avšak hodnoty za tento rok jsou pouze odhadovanými hodnotami indexu, protože Kyrgyzstán i Kazachstán byly v této době stále pevnou součástí SSSR. Reálnou výpovědní hodnotu tak mají data až od roku 1990 vedené poté až do roku 2014. Tato data jsou pak také zobrazena v tabulce ukazující vývoj HDI v Kazachstánu a Kyrgyzstánu (Tabulka 1).

Jak je na první pohled patrné, tak v případě Kazachstánu dochází k výraznému růstu indexu lidského rozvoje od roku 2000, což je způsobeno patrně tím, že se v tomto období postupně zvyšuje cena ropy na světových trzích (Statista 2017). Díky tomu se zvyšuje i samotná životní úroveň obyvatelstva a ekonomická síla státu, což má vliv i na zmiňované HDI. To je způsobeno hlavně proto, že součástí výpočtu je i hmotná životní úroveň popisující ekonomickou situaci obyvatel. V Kyrgyzstánu je sice možné sledovat podobný rostoucí trend, ale tato tendence je mnohem méně výrazná, protože i ekonomický růst této země je mnohem pomalejší než v případě Kazachstánu.

V dnešní době už se oba státy řadí do různých kategorií stupnice indexu lidského rozvoje, navzdory tomu, že na tom z hlediska HDI byly Kyrgyzstán i Kazachstán v 80. letech přibližně stejně. V případě Kazachstánu jde v současnosti o vysoký stupeň lidského rozvoje (s indexem vyšším než 0,7), kam se řadí například i státy jako je Turecko či Rumunsko. Kdežto Kyrgyzstán se stále řadí mezi státy se středním lidským rozvojem (index < 0,7), jak je možné pozorovat v tabulce (Tabulka 1). Ke státům, které jsou zahrnuty v této kategorii se středním lidským rozvojem, patří spíše méně vyspělé státy. Jako příklad dalšího státu z této skupiny může být Maroko (UNDP 2014).

Tabulka 1: Vývoj HDI v Kazachstánu a Kyrgyzstánu mezi lety 1985 – 2014

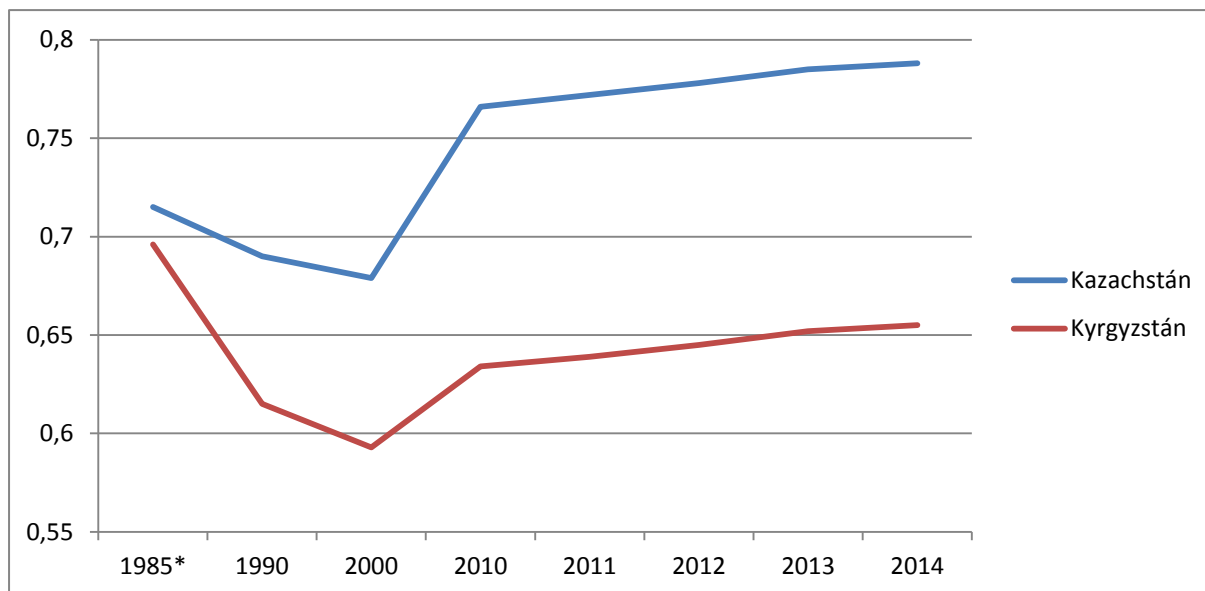
Stát	HDI za rok							
	1985	1990	2000	2010	2011	2012	2013	2014
Kazachstán	0,715*	0,690	0,679	0,766	0,772	0,778	0,785	0,788
Kyrgyzstán	0,696*	0,615	0,593	0,634	0,639	0,645	0,652	0,655

(Zdroj: Zpracováno autorem s pomocí dat získaných z UNDP) * odhadovaná hodnota UN

Jak je možné vyčíst z tabulky vývoje HDI v Kazachstánu a Kyrgyzstánu, tak po roce 1990, kdy oba státy získaly nezávislost, je zaznamenán propad tohoto indexu. To je možné vysvětlit tím, že po rozpadu SSSR nastala v obou státech ekonomická krize (Everett-Heath 2003), která zapříčinila snížení hmotné životní úrovně a zánik mnoha dříve klasických odvětví. To v důsledku znamená, že ještě v roce 2000 byly obě země v tomto ohledu na nižší úrovni, než tomu bylo před vyhlášením nezávislosti. Ještě větší rozdíl je pak možné pozorovat mezi lety 1985 a 2000, k čemuž je ale možné přistupovat pouze obrazně, proto data za rok 1985 jsou jen odhadovanou hodnotou, jak již bylo uvedeno dříve. V té době byl Kazachstán a Kyrgyzstán součástí Sovětského svazu a index lidského rozvoje byl veden pouze pro celé státy a nikoli pro jejich části.

Zajímavostí je, že ještě v roce 1985 se oba státy nacházely téměř na stejné úrovni a měly de facto srovnatelný index lidského rozvoje. To už dnes neplatí, což je patrné v porovnání indexů za rok 2014. Kyrgyzstán zde značně zaostává za svým bohatším a vyspělejšším sousedem a podle trendu, který je pozorovatelný v posledních letech, se tento stav jen tak nezmění.

Velmi zajímavým údajem je také růst indexu po roce 2010. Zde je jasně viditelné, že oba státy se v tomto ohledu vyvíjejí téměř totožně, což znamená, že se oběma státům daří zlepšovat životní úroveň přibližně stejným tempem (Graf 1).

Graf 1: Vývoj HDI v Kazachstánu a Kyrgyzstánu v letech 1985 – 2014

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat z UNDP) * odhadovaná hodnota

V grafu je také lépe viditelný již zmíněný propad HDI v obou státech po roce 1985 a dosažení „dna“ v roce 2000. Následný nárůst HDI v Kazachstánu i Kyrgyzstánu v období od roku 2000 do roku 2010 lze pravděpodobně vysvětlit ekonomickou silou Kazachstánu, který čerpal z růstu cen ropy na světových trzích (viz ekonomické faktory). Tento fakt přispívá i k růstu remitencí mířících do Kyrgyzstánu, což celkově zvyšuje úroveň obyvatelstva v této zemi a má vliv i na ekonomiku státu. Tento proces je podrobněji popsán v kapitole věnované pracovní migraci a remitencím.

V posledních letech je zřejmý téměř totožný trend v růstu indexu lidského rozvoje v obou sledovaných státech od roku 2010 do roku 2014. Na základě vývoje HDI v posledních letech se dá odhadovat, že podobné tendence nastávají i v současnosti HDI i celková životní úroveň obyvatel v obou státech se zvyšuje. Jak již bylo několikrát v této kapitole zmíněno, tak se nejrůznější statistiky navzájem prolínají s politickými nebo ekonomickými skutečnostmi. Jednou z těchto propojujících událostí je například demografický vývoj v oblasti, který hraje zásadní roli v utváření současného obrazu regionu v politické, ekonomické i sociální rovině. Proto je navázáno na toto téma v následující části práce.

6.2. Ekonomické ukazatele

V této části analytické části práce jsou představeny hlavně ekonomické ukazatele jako je hrubý domácí produkt a jedná se hlavně o porovnání vývoje HDP obou států a jejich závislost na těžebním a zpracovatelském průmyslu, který v obou státech tvoří více než desetinu HDP, jak je možné dohledat v datech ze statistického úřadu Kazachstánu či Kyrgyzstánu. V případě Kazachstánu byl tento podíl 14 % za období od ledna do září roku 2017 a v Kyrgyzstánu se hodnoty podílu těžebního a zpracovatelského průmyslu pohybovaly od roku 2000 dokonce mezi 15–20 % (STAT KG a KAZSTAT). Proto je na následujících stranách zmíněn i vývoj závislosti HDP v Kazachstánu na ceně ropy a na druhé straně vývoj závislosti HDP v Kyrgyzstánu na ceně zlata. Tyto rozdílné zdroje tvoří výraznou část financí pro tvorbu hrubého domácího produktu obou států, jak již bylo zmíněno výše, a proto je důležité tuto závislost vizualizovat.

Během prvních let po rozpadu SSSR bylo pro oba státy výzvou pokusit se nahradit emigrující ruské obyvatelstvo v technických oborech (Schmidt, Sagynbekova 2008), což se ale většinou nepodařilo a spolu s rozpadem společného trhu v Sovětském svazu mnoho průmyslových odvětví stagnovalo nebo úplně zaniklo. Migrace takto důležité skupiny obyvatel zapříčinila úpadek hlavně v dopravě, stavebnictví a nejrůznějších dalších průmyslových sektorech, kde převládali ruští pracovníci (Ergeshbayev 2006). Tento dopad je možné pozorovat jak na ukazatelích HDI a HDP, tak na mnoha dalších socioekonomicky zaměřených indexech a statistikách.

Pomocí dostupných dat je názorně představeno, jak se vyvíjelo HDP a HDP na obyvatele v čase po rozpadu Sovětského svazu, a také jak se tyto hodnoty liší v Kazachstánu od situace v Kyrgyzstánu. Následně je také zmíněno, jak tyto ekonomiky závisí na cenách surovin, které jsou nejdůležitější pro jejich ekonomiky. V případě Kazachstánu se tedy jedná o vývoj cen ropy a v případě Kyrgyzstánu o vývoj cen zlata (Courtis 1997) a o jejich dopad na růst či pokles hrubého domácího produktu.

Tento fenomén závislosti států na jedné nebo několika málo surovinách, které tvoří velkou část HDP, vnucuje myšlenku k již zmíněným teoriím, které popisují negativní vztah mezi rozvojem a přírodními zdroji či negativní vztah těchto přírodních zdrojů na politickou sféru státu. Jednou z těchto teorií je již zmíněná teorie od Stephena Habera a Victora Menalda, kteří zamýšlejí nad tím, zda bohatost státu v podobě přírodních zdrojů podporuje autoritářské režimy (Haber, Menaldo 2011). Z této studie však vzešel často úplný opak a přírodní zdroje

jsou podle nich spíše požehnáním a s autoritářskými režimy nesouvisí, i když všude se najdou výjimky. V této části je tento faktor znázorněn také regionálně na mapách zobrazujících vývoj HDP na obyvatele v oblastech Kazachstánu a Kyrgyzstánu. Podobná teorie je aplikovatelná i na roli přírodních zdrojů na ekonomickém vývoji států (Ross 1999, 2000).

Ta uvádí, že státy s většími zásobami přírodních zdrojů si vedou ekonomicky hůře, nežli státy, které jsou na přírodní zdroje chudší. Takzvané „prokleté suroviny“ jsou potom důvodem, proč tyto státy, které jsou vedené často diktátory, padají do ekonomických krizí nebo dochází k ničení životního prostředí a k velké korupci. Souvislost mezi politickou a ekonomickou rovinou je předpokládána v obou sledovaných zemích, a je také v zájmu této práce.

Ekonomické ukazatele dokládají, že je na tom Kazachstán v mnoha aspektech lépe než sousední Kyrgyzstán. Díky rozvinutější ekonomice je Kazachstán také méně ovlivnitelný mezinárodními vlivy a má větší sílu v regionu Střední Asie. Své zásoby ropy a zemního plynu se snaží využívat i pro zlepšování své pozice ve světě (Melvin 2004).

6.2.1. HDP

Jedním ze základních ukazatelů představených na následujících stránkách je HDP. Hrubý domácí produkt je často používaných ukazatelem, který popisuje výkonnost ekonomiky, či ekonomickou „bohatost“ daného státu. Jedná se o celkovou hodnotu všech výrobků, služeb či statků, které jsou vytvořeny za celý kalendářní rok v daném státě či regionu (ČSÚ 2017).

V tabulkách dva a tři je možné porovnat vývoj HDP a HDP na obyvatele v obou studovaných státech od roku 1990 do roku 2015. Jak je na první pohled patrné, tak Kazachstán má mnohonásobně vyšší hrubý domácí produkt než Kyrgyzstán. Velký podíl na tom má ropný průmysl a ceny ropy, což je patrné z grafu závislosti HDP Kazachstánu na cenách ropy na světových trzích (Graf 3).

Tabulka 2: HDP Kyrgyzstánu a Kazachstánu mezi lety 1990 – 2015

HDP [v miliardách \$]	1990	1995	2000	2005	2010	2015
Kazachstán	26,9	20,4	18,3	57,1	148,0	184,4
Kyrgyzstán	2,7	1,7	1,4	2,5	4,8	6,6

(Zdroj: Zpracováno autorem s použitím dat z The World Bank a ze statistických úřadů KZ a KG)

Tabulka 3: HDP na obyvatele v Kyrgyzstánu a Kazachstánu mezi lety 1990 – 2015

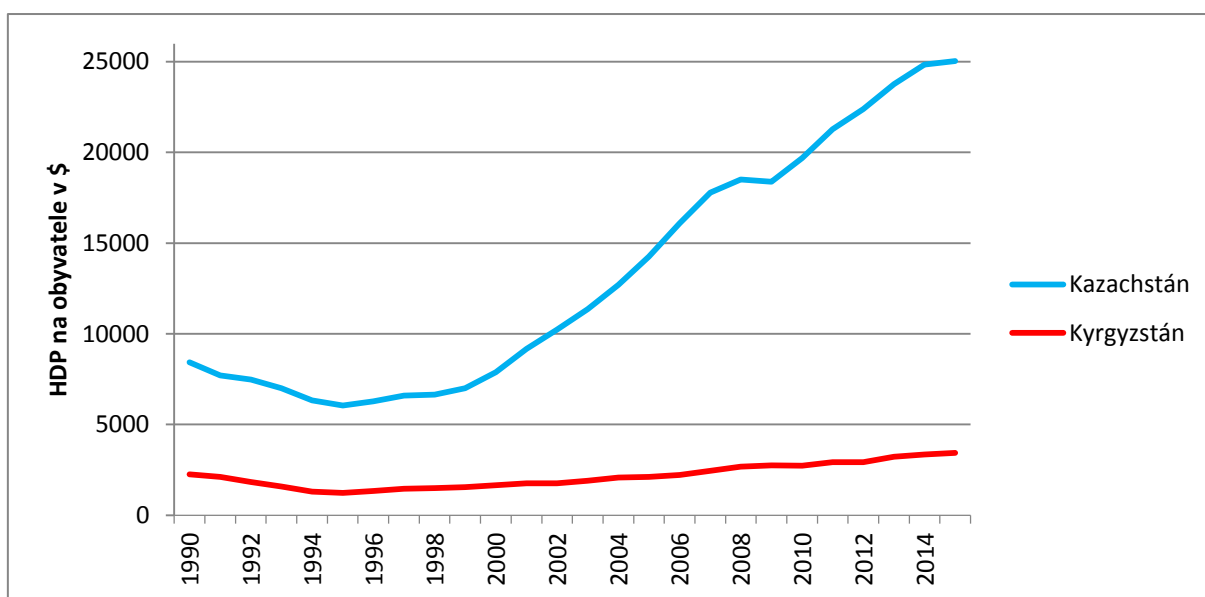
HDP/obyv. [v tisících \$]	1990	1995	2000	2005	2010	2015
Kazachstán	8,4	6,0	7,9	14,3	19,7	25,0
Kyrgyzstán	2,3	1,2	1,6	2,1	2,7	3,4

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat z The World Bank a ze statistických úřadů KZ a KG)

Porovnáním těchto dat je zřetelné, že po roce 1990 dochází ke zřetelnému propadu HDP a HDP na obyvatele v obou krajinách až do roku 1995. U Kyrgyzstánu byl tento propad HDP na obyvatele o celých 45 % v období od roku 1990 do roku 1995. Na hodnotu hrubého domácího produktu na obyvatele, kterou měl Kyrgyzstán před rozpadem SSSR, se vrátil až mezi lety 2000 a 2005. U Kazachstánu tento propad HDP na obyvatele nebyl tak drastický.

Navíc zde došlo k mnohem rychlejšímu růstu ekonomiky, který vyústil až v dnešní stav, kdy má Kazachstán skoro třikrát větší HDP na obyvatele, než který byl zaznamenán v roce 1990.

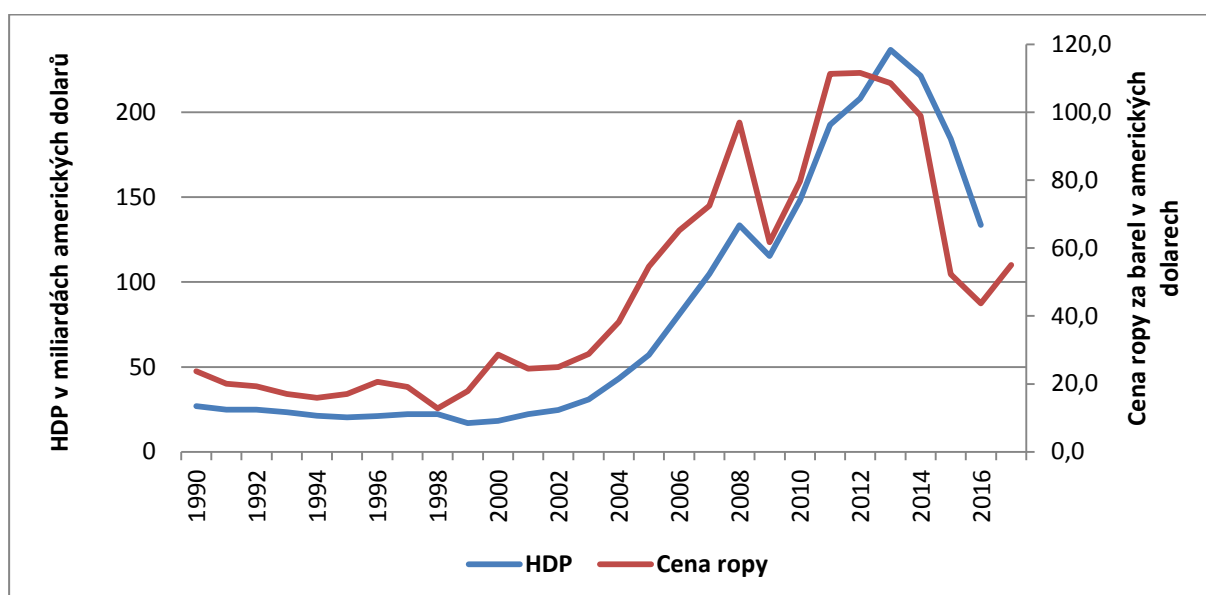
Tyto hodnoty HDP jsou v roce 2015 pro oba státy již diametrálně odlišné. Kazachstán je na tom s HDP i HDP na obyvatele mnohonásobně lépe než sousední Kyrgyzstán. Pro lepší představu je možné porovnat vývoj HDP na obyvatele v obou zemích v grafu (Graf 2), kde je jasně ilustrován obrovský rozdíl v ekonomikách Kazachstánu a Kyrgyzstánu. Tento rozdíl se navíc stále prohlubuje a podle sledovaného trendu se v dohledné době tato situace nebude nijak měnit. Ekonomická situace obou států je takto odlišná hlavně díky obrovským zásobám ropy a zemního plynu. Tato ložiska se nachází v západních oblastech Kazachstánu, v oblastech kolem Kaspického moře (Berdyguzhin a kol. 2016). Tato situace pak také odráží realitu pracovní migrace v Kyrgyzstánu, která je představena v následující samostatné podkapitole.

Graf 2: HDP na obyvatele v Kazachstánu a Kyrgyzstánu v letech 1990 – 2015

(Zdroj: Zpracováno autorem s pomocí dat z The World Bank a ze statistických úřadů Kazachstánu a Kyrgyzstánu)

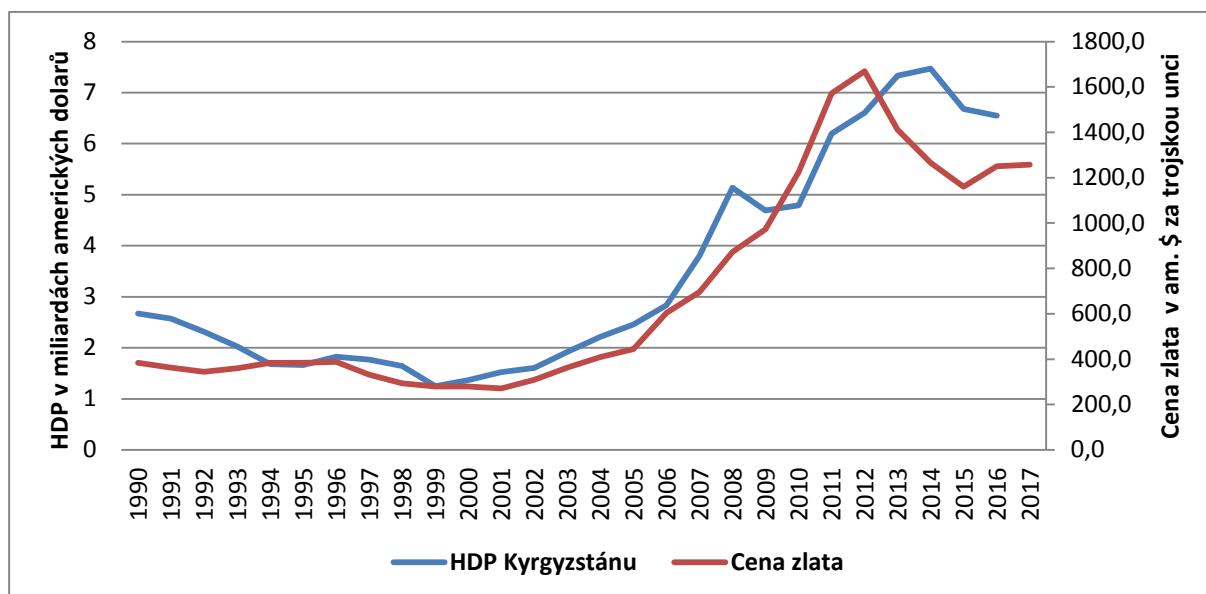
Když se poté vývoj HDP v Kazachstánu porovná s vývojem ceny ropy na světových trzích mezi lety 1990 – 2016 (Graf 3), tak je možné pozorovat zřetelnou podobnost v trendech těchto křivek. Díky této vizualizaci je patrný růst HDP a růst cen ropy od roku 2000 do předkrizového roku 2008. V roce 2009 je zaznamenán rapidní pokles v obou hodnotách. Poté znovu dochází k postupnému růstu obou křivek, a to v podobném tempu jako před krizí. Následně křivky dosahují svého vrcholu v roce 2012 v případě cen ropy a v roce 2013 v případě celkového HDP Kazachstánu. Po dosažení tohoto vrcholu dochází k rapidnímu poklesu obou hodnot. Při tomto poklesu je znovu jasné, že spolu tyto dvě hodnoty velice souvisí, protože ropa tvoří velmi významnou část ekonomiky Kazachstánu. Statistickou souvislost těchto hodnot navíc podporuje Pearsonův korelační koeficient, který v tomto případě má hodnotu 0,92, což značí silnou závislost mezi HDP Kazachstánu a vývojem ceny ropy.

Graf 3: Závislost vývoje HDP Kazachstánu na vývoji ceny ropy mezi lety 1990 – 2016

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat ze statistického úřadu Kazachstánu, The World Bank a Fred Economic)

Situace závislosti HDP na těžbě a prodeji nerostných či strategických surovin je obdobná i v případě Kyrgyzstánu. To je možné pozorovat na grafu závislosti ve vývoji hrubého domácího produktu a vývoji cen zlata na světových trzích (Graf 4). V tomto grafu je jasně patrné, že se snížením cen zlata na světových trzích dochází i ke značnému propadu HDP Kyrgyzstánu.

Graf 4: Závislost vývoje HDP v Kyrgyzstánu na vývoji ceny zlata mezi lety 1990 – 2016

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat ze statistického úřadu Kyrgyzstánu, The World Bank a Statista)

To je způsobeno tím, že celkem více než deset procent HDP Kyrgyzstánu je tvořeno těžbou a vývozem zlata (Trading economics). Tato závislost HDP na ceně této komodity ve světě je poté o to jasnější (Doolot, Heathershaw 2015). Závislost HDP Kyrgyzstánu na ceně zlata na světových trzích byla znovu ověřena Pearsonovým korelačním koeficientem a v tomto případě znovu vyšel silný pozitivní vztah mezi oběma proměnnými ($r = 0,93$).

Jen důl Kumtor, ve kterém započala těžba již v roce 1997, tvořil podle statistického úřadu v Kyrgyzstánu v posledních letech 8–11 % HDP. V současnosti se pracuje na rozvoji těžby i v dalších lokalitách, jako je například zlatý důl Jeeroy nebo důl Taldybulak Levoberezhniy, který započal těžbu v roce 2015 a je veden čínskou společností. To může vést k dalšímu prohloubení závislosti státu na této komoditě, což s sebou nese velké nebezpečí. Zlaté doly s sebou totiž nesou rizika, jako je vyčerpání zásob, environmentální rizika či riziko nepokojů spjatých s pracovními silami. To se již například projevilo při nepokojích kvůli novým smlouvám v dole Taldybulak Levoberezhniy. Čínská společnost vyhodila všechny zaměstnance pocházející z Kyrgyzstánu, protože se nechtěli smířit se zhoršením pracovních podmínek (Dzyubenko 2015). To se naštěstí stalo v zatím méně významném dolu, ale v budoucnu by takové jednání mohlo způsobit značné problémy pro celou ekonomiku. Díky těmto situacím může dojít k velkému výpadku v těžbě a příjmech z těžebního průmyslu. Tím by stát přišel o významnou složku státních financí a mohlo by to vést k velké finanční krizi.

Takto vzniklá situace by potom mohla indikovat prokletí přírodními zdroji podle Friedmana (2006), a to z hlediska negativního vlivu závislosti na nerostných (přírodních zdrojích) na vývoji ekonomiky státu. To poté může vést i k nepokojům, které definoval jako třetí kategorii prokletí nerostnými surovinami. Také Jeffrey Frankel (2012) přichází s hypotézou, že přílišná orientace na těžbu a prodej jedné hlavní komodity může vést k prokletí nerostnými surovinami. K tomu může přispět dlouhodobý vývoj cen na světových trzích, který může značně kolísat a může vést k negativním projevům v ekonomice, ale i společnosti států, které disponují jednostranně orientovanou ekonomikou.

Stav HDP v Kyrgyzstánu je tedy nemalou měrou ovlivňován cenou zlata (Graf 4) a HDP v Kazachstánu je ovlivňováno vývojem cen ropy (Graf 3). Když se tyto dva grafy porovnají, je patrná další souvislost. Úroveň hrubého domácího produktu Kyrgyzstánu je také ovlivněna vývojem cen ropy. Tento paradox je způsoben díky pracovní migraci obyvatel Kyrgyzstánu, kteří remitencemi ovlivňují ekonomiku svého mateřského státu (viz následující podkapitola Pracovní migrace). Tyto finance totiž pocházejí především z ropného průmyslu v Kazachstánu a v Rusku (Schmidt, Sagynbekova 2008), a tím vytváří viditelný efekt na celkovém HDP Kyrgyzstánu v závislosti na ceně ropy. Ropa a finance, které z ní plynou, jsou tedy zásadní jak pro Kazachstán, tak i pro Kyrgyzstán. Finance z těžebního a ropného průmyslu jsou totiž spjaty s pracovními pozicemi, za kterými obyvatelé z Kyrgyzstánu migrují do Ruska či do sousedního Kazachstánu (Ergeshbayev 2006), a posílají je do své domoviny ve formě remitencí. Ve výsledku je tedy hrubý domácí produkt Kyrgyzstánu závislý z velké části na cenách zlata a dalších komodit, které se v této zemi těží. K tomu je zde ale patrná i závislost na ropě, ačkoli touto komoditou samotný Kyrgyzstán skoro nedisponuje. Předvedená závislost na cenách ropy je totiž způsobená pracovní migrací, jak již bylo zmíněno výše. Vyšší ceny ropy totiž zaručují více pracovních příležitostí pro obyvatele Kyrgyzstánu v sousedních zemích (Ergeshbayev 2006). Pokud cena ropy klesá, pak se výdělky těchto zaměstnanců, a také počet pracovních pozic snižují, stejně jako podíl remitencí na HDP Kyrgyzstánu.

V případě Kazachstánu jde především o závislost HDP na vývoji cen ropy, ale ve velkém se zde těží i další komodity, které mohou ovlivňovat celkové HDP státu. Tyto světem žádané suroviny, jako je zemní plyn, měď, uran, železná ruda a další pak mají také částečně vliv na vývoj HDP (Courtis 1997). Díky poklesu nebo růstu cen za tyto suroviny na světových trzích se pak tato situace promítá i do celkového HDP, ale také do politického vývoje.

Tuto spojitost mezi závislostí na nerostných surovinách a na politickém vývoji teoreticky předpokládá více autorů, kteří byli představeni v teoretické části práce. Jedním z nich je opět Frankel (2012), který částečně potvrzuje hypotézu o spojitosti mezi autokratickým režimem a mezi přílišnou závislostí na určitých komoditách. Tyto režimy jsou poté charakteristické korupcí, nerovností ve společnosti a klanovou strukturou moci. Čím bohatší je potom tato úzká skupina lidí kolem prezidenta a jeho spolupracovníků, tím snáze ovládají politickou situaci v zemi a drží moc ve svých rukou. Tyto projevy jeho vymezení teorie o prokletých surovinách je možné pozorovat jak v Kazachstánu, tak v Kyrgyzstánu. Propojenost ekonomického růstu a demokracie či svobody v obou zemích je popsána podrobněji v podkapitole, která se tomuto tématu věnuje (viz Politické ukazatele).

Přílišná závislost států na určitých surovinách je také podle Richarda Autyho dosti nebezpečná. Auty Tvrdí, že rentiérské státy nemají přílišnou motivaci na rozvoji dalších odvětví, a tak v případě poklesu ceny komodity na trhu dochází k razantnějšímu poklesu ekonomiky, protože ostatní odvětví jsou zanedbána (Auty 1993). S tímto tvrzením souhlasí i Wijnbergen (1984), který popisuje příznaky Holandské nemoci. Spolu s poklesem světových cen ropy (zlata) dochází k propadu celé ekonomiky, jak je patrné ze situací v Kazachstánu i Kyrgyzstánu v roce 2009 nebo poté po roce 2014. Tyto projevy by bylo možné interpretovat jako příznaky této teorie.

6.2.2. Pracovní migrace

Jak bylo již zmíněno v úvodu této práce, tak se Kazachstán a Kyrgyzstán v lecčem liší. Jedním z těchto významných rozdílů je počet lidí pracujících v zahraničí. Občané Kyrgyzstánu migrují za prací především do Ruska a sousedního Kazachstánu. Významným rozdílem je také podíl financí, které pocházející z remitencí, na celkovém HDP příslušného „mateřského“ státu.

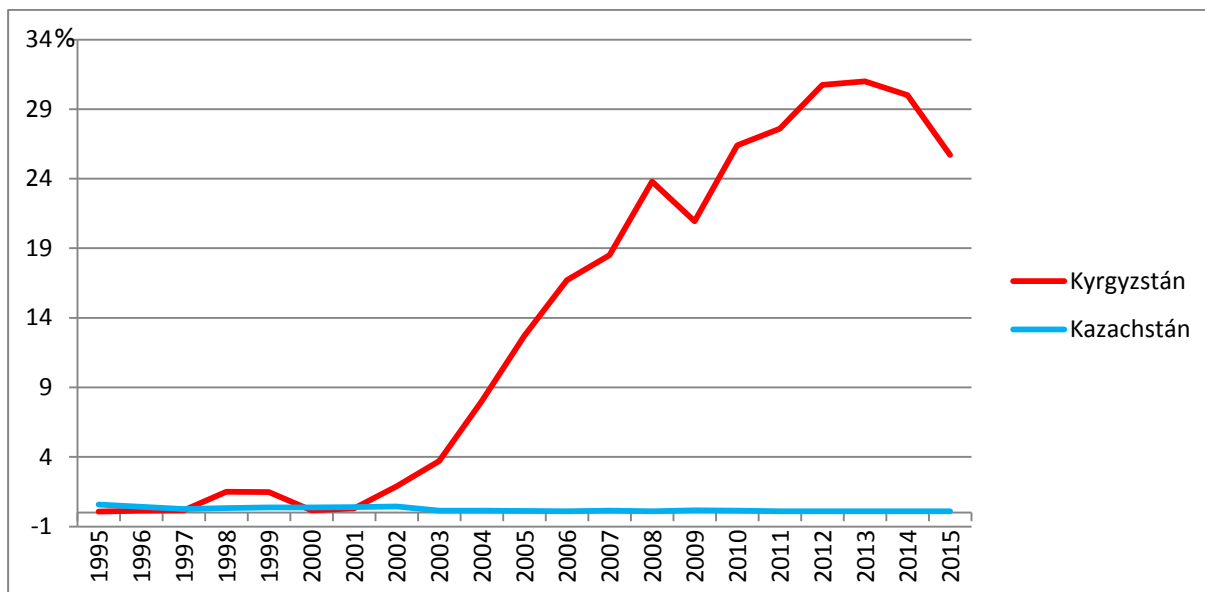
Lidé z Kazachstánu mají díky lepším ekonomickým podmínkám výhodu a nemají takovou potřebu vyjíždět do zahraničí za výdělkem v takové míře, jako lidé ze sousedního Kyrgyzstánu (Pomfret 2006). Jak dokládají statistická data z národních statistických úřadů, a také statistická data ze statistického úřadu Ruské federace, tak občanů Kazachstánu pracuje na území Ruska pouze několik tisíc, kdežto občanů pocházejících z Kyrgyzstánu zde pracuje podle některých údajů až skoro půl milionu (statistický úřad SNS). To znamená, že až třetina zaměstnatelné populace pracuje v zahraničí (Schmidt, Sagynbekova 2008).

S pracovní migrací jsou poté spojeny i remitence, tedy finance, které souvisí s podporou komunit a rodin pracovních migrantů, kteří žijí v Kyrgyzstánu (Schmidt, Sagynbekova 2008). Značná část pracovníků z Kyrgyzstánu pracuje v mnohem bohatším a industrializovanějším Kazachstánu nebo v Rusku. Podle Demoscop Weekly se počet obyvatel Kyrgyzstánu pracujících v Kazachstánu či Rusku pohybuje stabilně od roku 2002 mezi 200 – 500 tisíci (Demoscop 2017), ale toto číslo je patrně ve skutečnosti o dost vyšší. Hodnota více než půl milionu pracovníků v zahraničí se pravděpodobně více blíží realitě, protože i report o migraci vytvořený ve spolupráci s oficiálním oddělením pro migraci v Kyrgyzstánu, uvádí mnohem vyšší hodnotu za rok 2015. V tomto reportu je hodnota větší než 680 000 zahraničních pracovníků (Unified Migration Report 2015). To jasně dokládá, že velké procento lidí z Kyrgyzstánu migruje za prací. Údaje z více zdrojů se pohybují vždy v řádech statisíců a je jasné, že oficiální pracovní migranti společně i s těmi nelegálními tvoří více než 15 % celkového počtu obyvatelstva Kyrgyzstánu. To může být jedním z dalších projevů prokletí nerostnými surovinami. Suroviny se sice v Kyrgyzstánu vyskytují hojně, ale jejich potenciál patrně není dostatečně využit. Místní pracovníci tak musí migrovat za prací v podobných oborech do zahraničí.

Z vlastní zkušenosti autora navíc vyplývá, že nebýt remitencí, tak mnoho rodin v Kyrgyzstánu žije v naprosté chudobě, protože nemají dostatek možností sehnat si práci. Tito lidé pak nemají ani vlastní pozemek, na kterém by mohli hospodařit a díky tomu se lépe uživit. Problémem je i to, že rodina často čítá mnoho členů i s prarodiči z jedné či druhé strany a je těžké tolik lidí uživit z finančních prostředků získaných v profesích v Kyrgyzstánu.

Zajímavostí je, že tento druh financí začal být důležitý pro Kyrgyzstán až po roce 2000, kdy se zlepšila finanční situace Ruska, a také potřeba levnější pracovní síly ze států postsovětského prostoru (viz Graf 6). Shodou okolností je to i rok nástupu Vladimíra Putina v pozici prezidenta Ruska, po kterém se ekonomická situace v Rusku začala zlepšovat. (Ivakhnyuk 2009). Zlepšování ekonomické situace Ruska a Kazachstánu by bylo také možno spojit s vývojem ceny ropy na světových trzích po roce 2000, který je jasně viditelný v předešlé podkapitole zabývající se ukazateli HDP a souvislostí mezi HDP a cenami komodit.

Podíl remitencí na HDP Kyrgyzstánu po roce 2013, kdy byl zaznamenán největší podíl 31 %, se postupně snižoval. Tento fakt byl patrně spjat i s trendem snižování cen ropy do roku 2016, a také zvyšováním podílu těžby zlata na HDP Kyrgyzstánu. V roce 2015 už remittance tvořily 25,7 % HDP, což je ale stále jeden z nejvyšších podílů takovýchto financí na HDP ve světě. V Kazachstánu je tato situace naprosto odlišná a podíl remitencí na celkovém HDP je od roku 1995 zanedbatelný, a to v rozmezí 0,5 – 0,1 %. Tento diametrální rozdíl v podílu remitencí na chodu státu je jasně patrný v grafu (Graf 5). Tento stav by mohl být znovu vysvětlen mnohem větší ekonomickou silou Kazachstánu a mnohem menší potřebou Kazachů migrovat za prací do jiných států. Je také zřetelné, že v současné době tvoří remittance jednu čtvrtinu až jednu třetinu celého HDP Kyrgyzstánu.

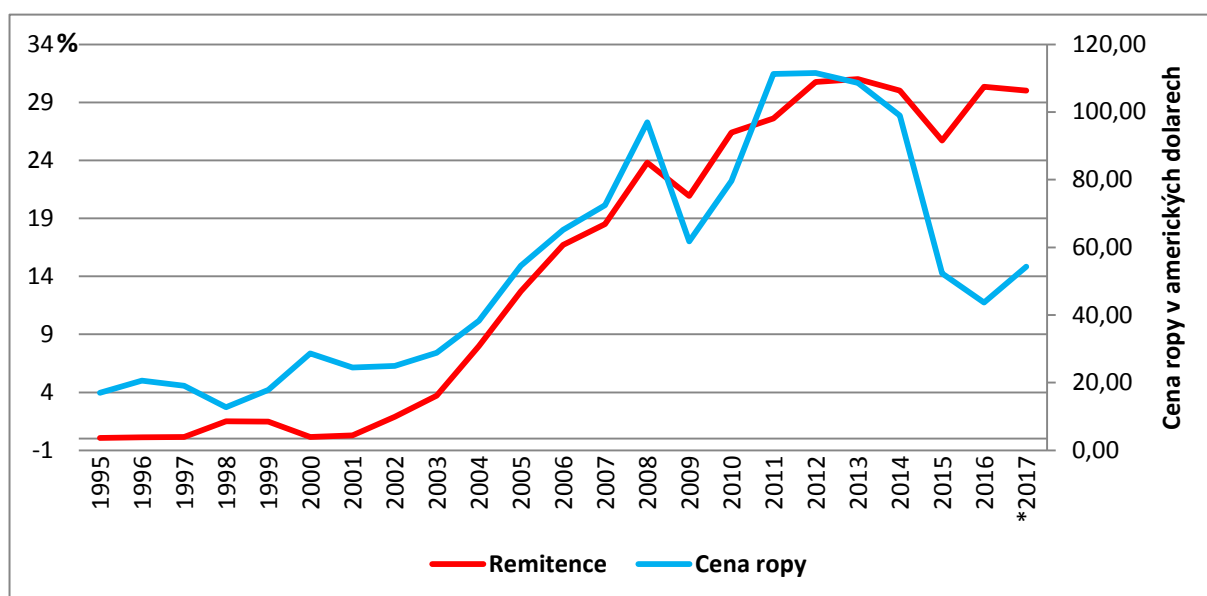
Graf 5: Podíl remitencí na celkovém HDP Kyrgyzstánu a Kazachstánu 1995 – 2015

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat z The World Bank a Demoscope Weekly)

Pracovníci, kteří migrují za prací, jsou navíc často specialisté či pracovníci mající vyšší vzdělání a větší ambice (Schmidt, Sagynbekova 2008). To znamená další „odliv mozků“ z již tak postiženého Kyrgyzstánu. V jejich domovině pak pravděpodobně zůstává méně kvalifikovaných obyvatel, kteří by mohli ekonomiku státu stabilně zlepšovat.

Z průzkumu, který publikoval Ergeshbayev také vyplývá, že dříve za prací vyjížděli převážně zástupci střední vrstvy, protože velmi chudé obyvatelstvo nemělo prostředky a ani kvalifikaci na to, aby se mohlo přidat k pracovním migrantům. Naproti tomu bohatá vrstva obyvatel nemá potřebu za prací vyjíždět do zahraničí (Ergeshbayev 2006). To přispívá ke stále větším ekonomickým rozdílům v samotné populaci, kde se pomyslné nůžky mezi bohatými a chudými více a více rozevírají. V současné době již nelze jednoznačně říci, zda je nějaká vrstva aktivnější v cestování za prací do zahraničí. Navíc je obtížné vymezit pojmy jako střední vrstva nebo chudé obyvatelstvo, protože do těchto kategorií mohou být zahrnuty prolínající se množiny obyvatel.

Když se poté porovná vývoj ceny ropy a podíl remitencí na celkovém HDP Kyrgyzstánu, tak je možné sledovat podobné trendy ve vývoji od roku 1995 do současnosti (Graf 6).

Graf 6: Podíl remitencí na celkovém HDP v závislosti na ceně ropy 1995–2016

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat z The World Bank a Fred Economic)

* Data za rok 2017 jsou pouhým odhadem za data v průběhu roku

Jako příklad je možné uvést propady cen ropy i podílu remitencí na HDP Kyrgyzstánu v krizový rok 2009. V tomto období klesl podíl remitencí na hrubém domácím produktu téměř o 3 %. To ale v porovnání s následným růstem a propadem po roce 2013 nelze srovnávat. Již v roce 2010 byl podíl remitencí vyšší než v předkrizový rok a nadále stoupal.

Tato situace vyvrcholila v roce 2013, kdy podíl remitencí na HDP Kyrgyzstánu tvořil více než 30 %. Současně ale nastal velký propad cen ropy a podíl financí získaných remitentenci se následující rok snížil na 25 %. Podíl remitencí na hrubém domácím produktu státu ale navzdory poklesu cen ropy na nejnižší hodnotu od roku 2005 zase vzrostl na více než 30 %. To by mohlo znamenat, že migranti za prací v současné době již nepracují výhradně v ropném průmyslu, ale jsou začleněni i do dalších odvětví v Rusku a Kazachstánu. Je také ale možné, že ropné odvětví v těchto státech počítalo s optimistickými predikcemi vývoje cen ropy pro následující rok.

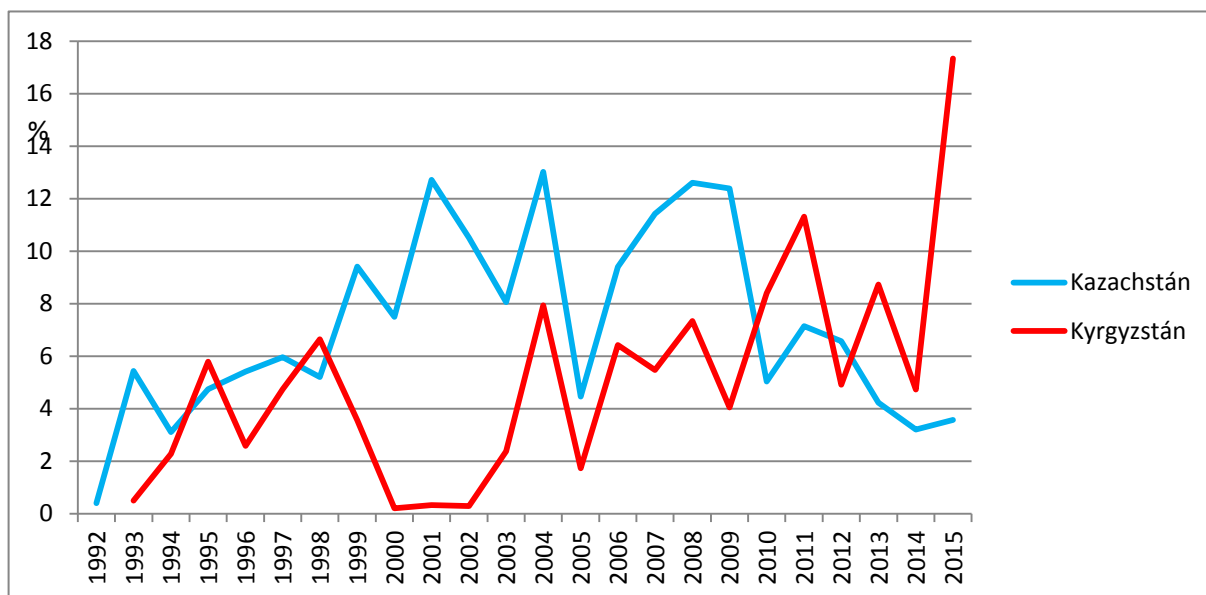
Souvislost mezi cenou ropy a podílem remitencí na celkovém HDP Kyrgyzstánu jen dokládá, jak je HDP Kyrgyzstánu také ovlivněno volatilitou vývoje cen ropy. Stejně jako v případě Kazachstánu, který je tak ale ovlivněn přímo a nikoli přes pracovní migraci. Závislost mezi remitencemi a vývojem ceny ropy je navíc potvrzena vysokým Pearsonovým korelačním koeficientem ($r = 0,86$), který indikuje vysokou souvislost mezi vývojem obou hodnot. Míra kolísání cen komodit je pak jedním z mechanismů vedoucích k prokletí nerostnými surovinami, tak jak ho chápe Jeffrey Frankel (2012) a může vést i k nepokojům v důsledku větších ekonomických rozdílů ve společnosti. V tomto případě by se nabízela souvislost mezi nepokoji v Kyrgyzstánu, které proběhly v roce 2005 a 2010, a ve kterých hrála roli i odlišnost mezi severem a jihem státu (Wachtel 2013).

6.2.3. Přímé zahraniční investice

Dalším indikátorem popisujícím vývoj ekonomik Kazachstánu a Kyrgyzstánu jsou přímé zahraniční investice (dále jen PZI, anglicky FDI). Ty jsou indikátorem, který ukazuje vnější ekonomickou důvěru v místní podnikatelské prostředí a je vyjadřováno v PZI na obyvatele nebo v PZI ve vztahu k HDP (ČSÚ 2017). Přijímání PZI byly nakloněny oba státy ihned po rozpadu SSSR a vyhlášení nezávislosti. V obou případech chvíli trvalo, než se vytvořil prostor pro tyto investice ze zahraničí, ale postupem času se staly důležitou součástí HDP (Melvin 2004). Tyto investice proudily často do ropného průmyslu a rozvoje stávajících ložisek ropy nebo do průzkumu a rozvoje ložisek nových. V Kyrgyzstánu se často také jedná o investice do těžby, ale v tomto případě je to do rozvoje těžby zlata nejprve v dole Kumtor a poté i v dalších ložiscích, které byly představeny v předešlých kapitolách.

Jak je patrné z grafu (Graf 7), tak podíl PZI na celkovém HDP je až na pár výjimek v letech 2000 až 2004 a poté v roce 2015 celkem srovnatelný v obou studovaných státech.

Nejvýznamnější měrou se přímé zahraniční investice projevovaly v Kazachstánu v letech 1999 – 2009, kdy se podíl PZI pohyboval v rozmezí mezi 8 až 13 % HDP a trend vývoje v těchto letech byl poměrně stabilní.

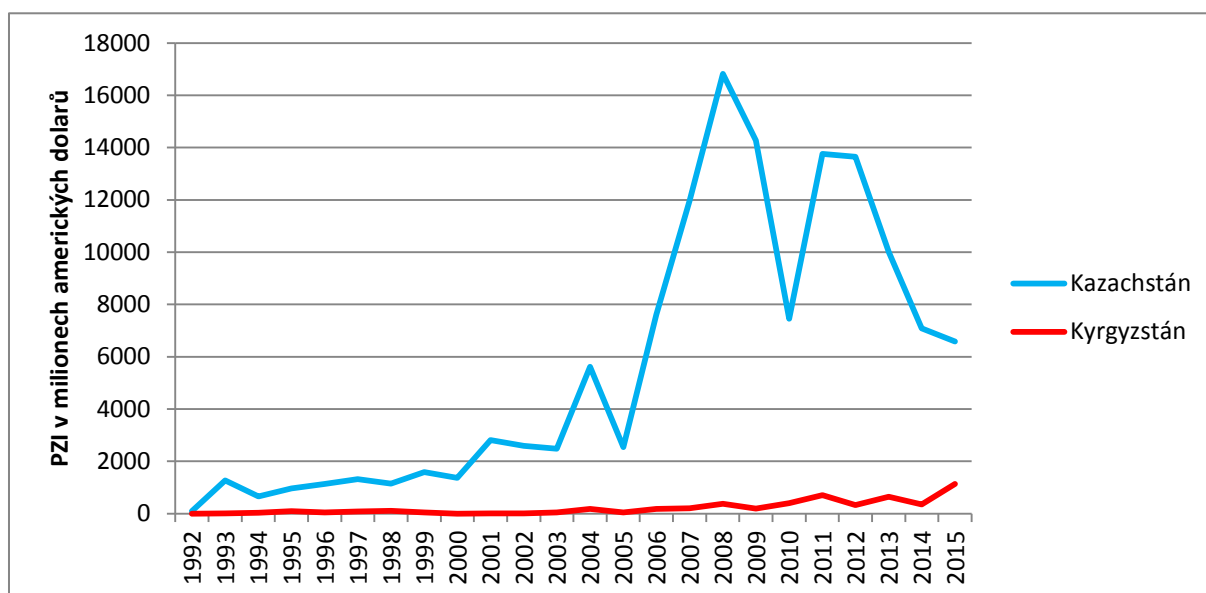
Graf 7: Podíl PZI na celkovém HDP Kyrgyzstánu a Kazachstánu 1992 – 2015

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat z The World Bank a Národních statistických úřadů KZ a KG)

Tento rozvoj byl patrně, jak již bylo zmíněno, primárně spojen s rozvojem lokalit na těžbu ropy a v současné době tento podíl PZI na ekonomice Kazachstánu klesá. Naopak pro Kyrgyzstán jde o stoupající trend, který ústí v situaci, kdy PZI tvoří až 17 % celkového HDP státu. V Kyrgyzstánu jde primárně o investice do těžby zlata a do rozvoje stávajících zlatých dolů či do rozvoje nových (viz Postsovětský vývoj).

Když se k této hodnotě přičte i podíl remitencí, které byly představeny v předešlé části práce, tak výsledkem je závratná hodnota 42 %. HDP v roce 2015 tedy bylo tvořeno ze 42 % z financí, které pochází ze zahraničí, což může být do značné míry nebezpečné. Pokud by tyto zdroje financí, přitékající každoročně do ekonomiky Kyrgyzstánu, z nějakého důvodu vypadl, mohlo by to mít pro stát velké ekonomické důsledky. Navíc by se tyto finance mohly stát prostředkem, který by mohl být využit pro mezinárodní tlak na Kyrgyzstán.

Příkladem by mohlo být omezení zahraničních pracovníků v Rusku nebo Kazachstánu, což by se okamžitě promítlo na remitencích, a tudíž i na ekonomice státu. Po důslednějším prozkoumání grafu (Graf 7) a proložení grafu spojnicemi trendu v daných státech je jasně patrné, že u Kazachstánu dochází v rámci podílu PZI na HDP v zemi ke klesající tendenci. To je převážně způsobeno nižšími příjmy z přímých zahraničních investic a nikoli vyššími příjmy v jiných oblastech, jak by se mohlo na první pohled zdát.

Graf 8: PZI v Kazachstánu a Kyrgyzstánu 1992 – 2015

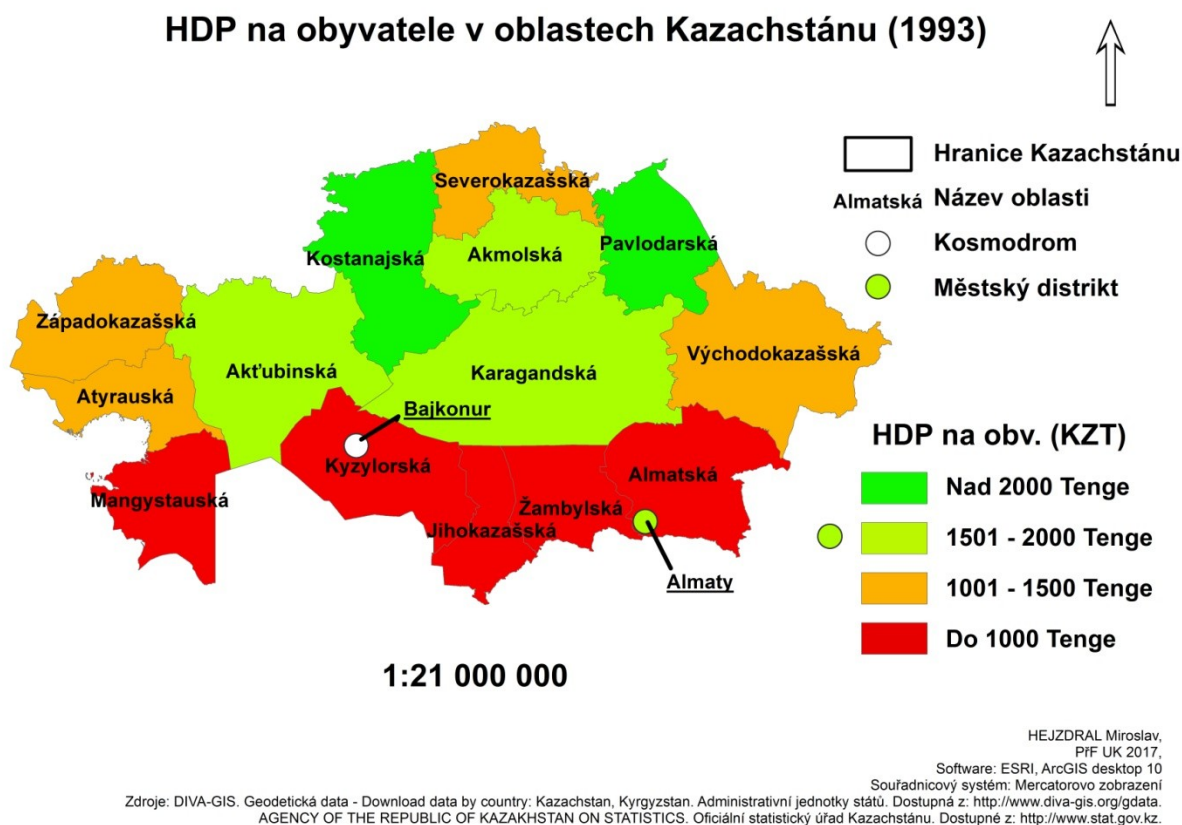
(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat z The World Bank a z Národních statistických úřadů KZ a KG)

Naproti tomu v Kyrgyzstánu dochází ke vzestupnému trendu v posledních letech, a to s sebou nese možnosti dalšího ekonomického růstu, ale také nebezpečí v případě náhlého poklesu takto získaných financí v příštích letech. Tyto finance navíc často souvisí s politickou stabilitou státu, protože zahraniční subjekty nechtějí riskovat ohrožení jejich investic (Cheterian 2010).

V grafu (Graf 8) je pak jasně zobrazeno, jak velký rozdíl je v celkových příjmech z PZI v Kyrgyzstánu a Kazachstánu. Do Kazachstánu přitéká mnohem více peněz na těžbu, a to nejenom ropy a zemního plynu, ale třeba i uranu a dalších surovin, na které je Kazachstán bohatý (Nurlan 2004). V roce 2015 byl ale tento rozdíl v příjmech z přímých zahraničních investic mezi oběma státy nejnižší od roku 2005, což dokládá klesající trend v případě Kazachstánu a rostoucí trend v Kyrgyzstánu. To patrně souvisí s růstem investic do těžby zlata v Kyrgyzstánu a poklesem PZI do rozvoje dalších ropných polí v Kazachstánu (viz Postsovětský vývoj). Na tento fakt by mohla mít vliv i současná větší demokratičnost v Kyrgyzstánu (Anderson 2013; Gizitdinov 2017) nebo také vzrůstající ekonomická svoboda v zemi (viz podkapitola Svoboda ve Střední Asii).

6.2.4. Vývoj HDP na obyvatele podle oblastí

Jedním z hlavních cílů práce je představení regionální ekonomické diference v obou zemích, a jak tyto rozdíly souvisí s těžbou nerostných surovin. V tomto případě s těžbou ropy a zemního plynu v Kazachstánu a těžbou zlata v Kyrgyzstánu. V podkapitole hovořící o postsovětském vývoji v obou zemích bylo nastíněno, v jakých regionech je důležitá těžba ropy v Kazachstánu, a kde se nachází nejdůležitější zlatý důl v Kyrgyzstánu. V případě Kazachstánu se jedná o západní regiony v čele s Atyrauskou oblastí, kde se nachází nejvýznamnější ropná ložiska. Tato oblast by podle růstu těžby měla vykazovat lepší ekonomické výsledky a vyšší růst nežli regiony, které takovými zdroji neoplývají. Tento trend je patrný z map (Obr. 4, Obr. 5) níže, které vypovídají o změně HDP na obyvatele mezi lety 1993 a 2016.

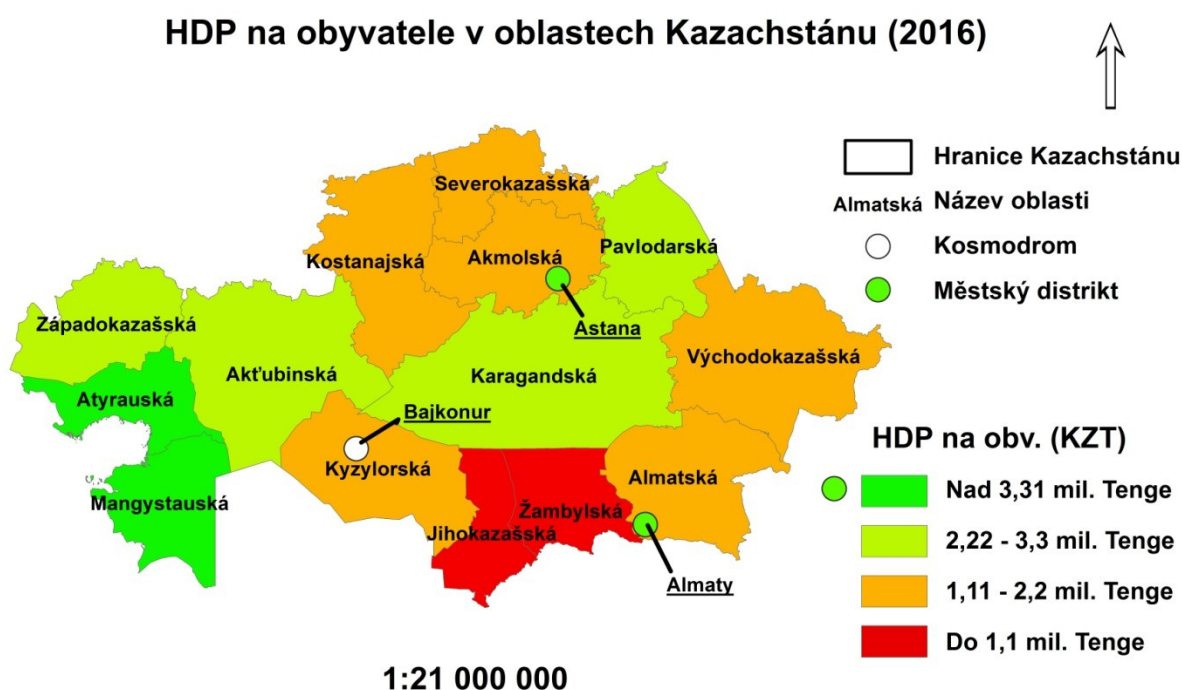

Obr. 4: HDP na obyvatele v oblastech Kazachstánu (1993)²

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat z oficiálního statistického úřadu Kazachstánu a dat z DIVA-GIS)

² Městský distrikt Astana byl součástí Akmolské oblasti do roku 1996 (Kazstat 2017).

Na základě analýzy stavu v roce 1993 je na první pohled zřejmé, že jižní oblasti vykazují více než dvakrát menší hodnotu HDP na obyvatele než oblasti, jako jsou Kostanajská nebo Pavlodarská oblast. Tyto oblasti byly totiž mnohem průmyslovější, nežli ostatní regiony (Curtis 1997). Výjimku zde tvořil pouze městský distrikt Almaty, který zahrnoval hlavní město Kazachstánu. To bylo hlavním městem až do roku 1997, kdy bylo hlavní město přesídleno do Astany. Při porovnání tohoto stavu se situací v roce 2016 (Obr. 5) jasně vyplývá, že ropné regiony, jako jsou Atyrauská a Mangystauská oblast, se v ohledu HDP na obyvatele značně rozvinuly. Tyto regiony jsou jedněmi z ropných regionů v západních částech Kazachstánu, což se odráží na jejich ekonomické síle.

HEJZDRAL Miroslav,
 PTF UK 2017,
 Software: ESRI, ArcGIS desktop 10
 Souřadnicový systém: Mercatorovo zobrazení

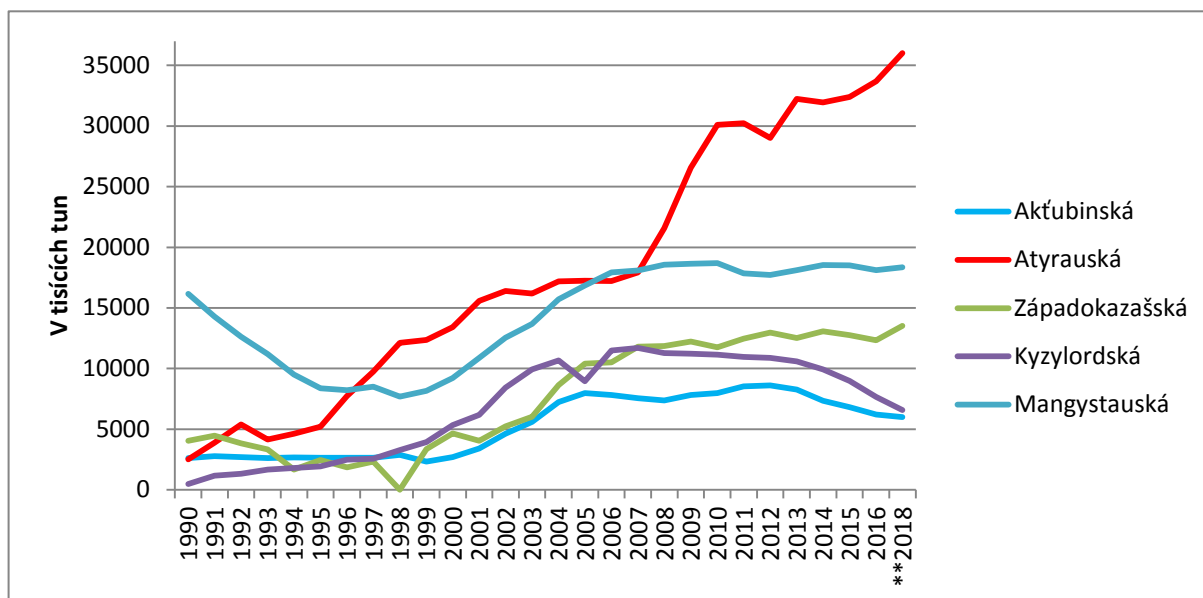
Zdroje: DIVA-GIS. Geodetická data - Download data by country: Kazachstan, Kyrgyzstan. Administrativní jednotky států. Dostupná z: <http://www.diva-gis.org/gdata>.
 AGENCY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN ON STATISTICS. Oficiální statistický úřad Kazachstánu. Dostupné z: <http://www.stat.gov.kz>.

Obr. 5: HDP na obyvatele v oblastech Kazachstánu (2016)

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat z oficiálního statistického úřadu Kazachstánu a dat z DIVA-GIS)

Na druhou stranu, regiony jako Pavlodarská a Kostanajská oblast, které vykazovaly jedny z nejlepších výsledků, se propadly do průměru. Tento trend byl důsledkem ztráty významu průmyslu v těchto regionech ve prospěch těžebních oblastí a hlavních městských distriktů Astana a Almaty (Kazstat 2017). S tím také souvisí graf popisující vývoj těžby ropy v západních oblastech (Graf 9), který dokládá velký růst těžby v Atyrauské oblasti, což vede

k lepším ekonomickým výsledkům. Další čtyři oblasti vykazují spíše stagnaci těžby ropy, ale i tak jsou zde pozorovatelné lepší ekonomické výsledky než v jiných regionech. Podle hodnot, které jsou v tomto grafu znázorněny, je možné zaregistrovat velký růst těžby ropy v Atyrauské oblasti a stagnaci (pokles) v ostatních oblastech.

Graf 9: Vývoj těžby ropy ve vybraných oblastech 1990 -2016

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat z oficiálního statistického úřadu Kazachstánu)

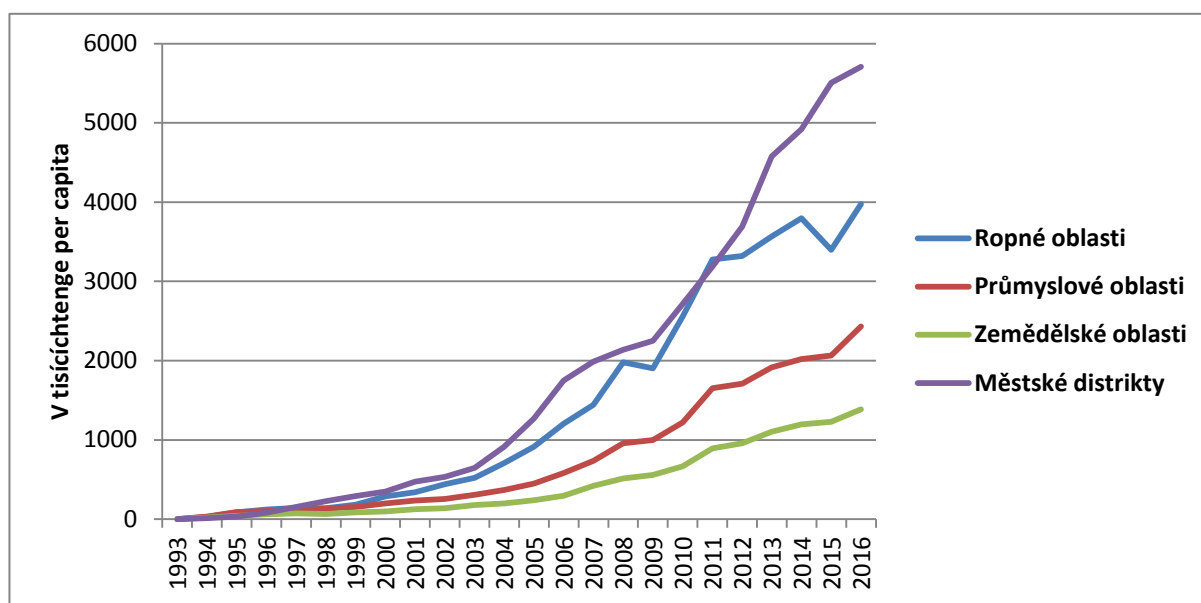
* Východokazašská a Žambylská oblast produkují zanedbatelné množství ropy

** Za rok 2018 jsou data predikovaná na základě dat za leden a únor 2018

Atyrauská oblast byla díky tomu jedním z nejbohatších regionů v Kazachstánu v roce 2016, jak je vidět znovu na mapě popisující HDP na obyvatele v jednotlivých oblastech (Obr. 5). Díky tomuto celkovému růstu těžby ropy v regionech, které jsou na tuto surovinu bohaté, se vývoj HDP na obyvatele v těchto oblastech stále zvyšuje. Výjimkou jsou roky 2009 a 2015, kdy došlo k výraznému poklesu ceny ropy.

Rozdíl mezi ropnými oblastmi a městskými distrikty na jedné straně a zemědělskými a průmyslovými oblastmi na straně druhé, je navíc v tomto ohledu velmi významný. Podle dostupných dat se také nadále zvyšuje. To je také patrné z grafu popisujícím průměrné HDP na obyvatele v oblastech řazených do skupin podle primárního zaměření hospodářství (Graf 10). Nejvyšší hodnoty HDP na obyvatele jsou registrovány v administrativních centrech Astana a Almaty, a dále pak v hlavních těžebních regionech bohatých na ropu a zemní plyn, v Atyrauské a Mangystauské oblasti (viz Obr. 5). Tyto oblasti a distrikty jsou pak z tohoto hlediska nejbohatšími regiony v zemi. Z porovnání sledovaného ukazatele mezi roky

1993 a 2016 a v časových řadách ve zmíněných grafech, je možné sledovat ukázkou nedostatečné distribuce kapitálu. Díky tomu se rozdíly mezi nejbohatšími a nejchudšími regiony stále zvyšují. Na tento stav by mohla mít vliv i zmíněná klanová struktura státu a vliv korupce, které soustředí kapitál do velkých měst a do již bohatých regionů. Na to již ostatně v roce 2004 poukazoval ve své práci Neumayer (Neumayer 2004).

Graf 10: Vývoj průměrného HDP na obyvatele v Kazachstánu v různých typech oblastí podle jejich primárního hospodářského zaměření 1990 – 2016

*Městský distrikt Astana byl součástí Akmolské oblasti do roku 1996 (Kazstat 2017)

**Rozdělení oblastí na základě typů oblastí znázorněných na Obr. 2

Pro lepší představu, jak se jednotlivé regiony vyvíjely v čase, byla využita metoda zobrazení oblastí podle indexu změny mezi lety 1997 a 2016 a relativního indexu růstu ve stejném období. Zvolený počáteční rok 1997 byl vybrán z důvodu oddělení Astany jako městského distriktu z Akmolské oblasti v tomto roce. Pokud by koeficient započítával Astanu do této oblasti, tak by výsledné hodnoty byly dosti zkreslené. Relativní index růstu (IRR) značí růst oproštěný od ekonomického růstu celého státu, a je z něho možné vyvodit, které regiony rostou ekonomicky více než druhé. Vypočítává se pomocí vzorce $IRR = (N_2 * C_1) / (N_1 * C_2)$, kde N je hodnota HDP na obyvatele celého státu a C značí HDP na obyvatele jednotlivých oblastí. Dolní indexy u těchto proměnných značí období, ze kterého data pocházejí. Dolní index 2 značí novější hodnotu, což v tomto případě jsou hodnoty z roku 2016 a dolní index 1 značí hodnoty z roku 1997 pro Kazachstán, respektive 2006 později pro Kyrgyzstán. Výsledný index je pak vyjádřen hodnotami většími než nula, kde hlavní dělicí mezí je

hodnota 1, která značí průměrný růst oblastí ve zvoleném období a ve zvoleném státu. Výsledné hodnoty pak odpovídají tomu, co bylo předpokládáno. Předpokladem bylo, že regiony se zásobami ropy (zlata) a metropolitní regiony rostly značně rychleji, nežli ostatní oblasti, které jsou primárně zaměřeny na jiné odvětví ekonomiky. Index změny lze vypočítat jednoduše pomocí vzorečku, kde dělnec je HDP na obyvatele v roce 2016 a dělník je HDP na obyvatele v roce 1997 (později 2006 pro Kyrgyzstán). Výsledná hodnota značí index, kde vyšší hodnota znamená vyšší změnu mezi zmíněnými roky v dané oblasti. Výsledný IRR a index změny pro oblasti v Kazachstánu je vyobrazen v tabulce níže, kde jsou oblasti seřazeny podle IRR od největší hodnoty po nejmenší (Tabulka 4).

Tabulka 4: HDP na obyvatele, relativní index růstu a index změny v oblastech Kazachstánu mezi lety 1997 a 2016

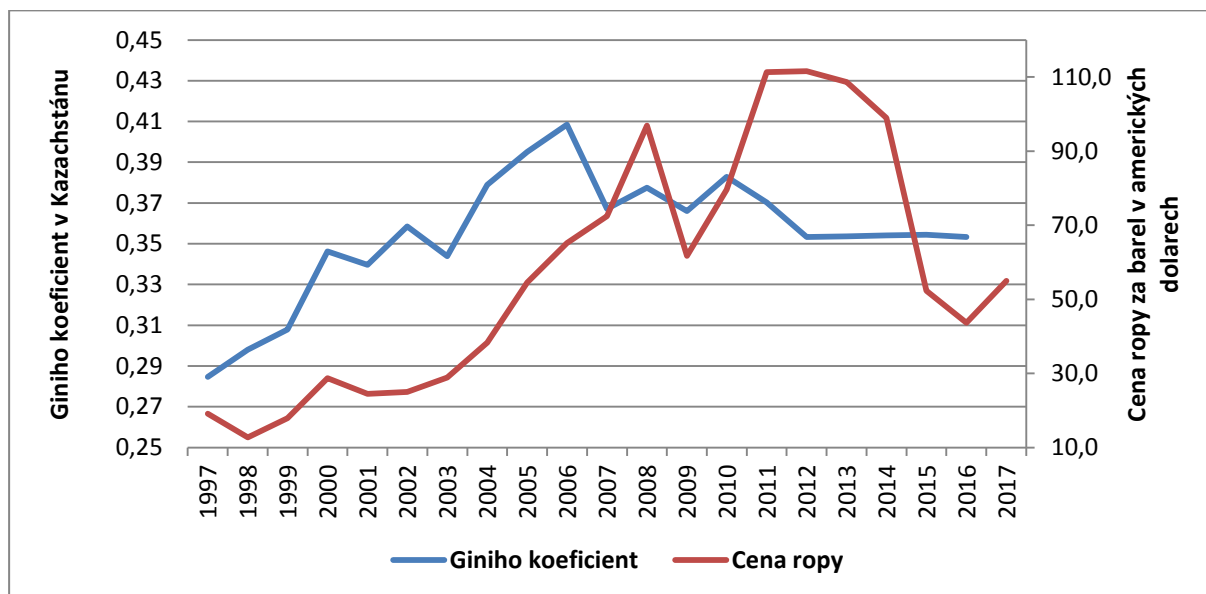
Oblast/ městský distrikt	HDP na obyvatele 1997 [tisíce KZT]	HDP na obyvatele 2016 [tisíce KZT]	IRR	Index změny
Astana – město	87,5	5273,3	2,29	60,3
Západokazašská	83,5	3179,8	1,45	38,1
Atyrauská	247,6	8653,1	1,33	34,9
Akmolská	58,4	1818,2	1,18	31,1
Almaty – město	223,7	6138,5	1,04	27,4
Kyzylordská	65,3	1701,1	0,99	26,1
Žambylská	44,4	1062,7	0,91	23,9
Pavlodarská	110,8	2606,9	0,90	23,5
Akt'ubinská	108,2	2464,9	0,87	22,8
Karagandská	118,9	2682,6	0,86	22,6
Jihokazašská	47,5	975,3	0,78	20,5
Východokazašská	98,3	2006	0,78	20,4
Almatská	59,9	1114,2	0,71	18,6
Mangystauská	213,1	3880,6	0,69	18,2
Severokazašská	101,6	1621	0,61	16,0
Kostanajská	116,5	1727	0,56	14,8

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat ze statistického úřadu v Kazachstánu)

Z výsledných indexů změny a relativního indexu růstu je patrné, že oblasti bohaté na ropu a městské distrikty rostou rychleji, nežli zbytek země. Tento trend znovu jasně dokazuje, že se tyto bohatší regiony od ostatních ekonomicky vzdalují. Ekonomicky nejúspěšnější jsou Astana a Almaty, tedy městské distrikty, poté na ropu bohaté oblasti (Západokazašská a Atyrauská) a Akmolská oblast, která nejspíše čerpá z výhodné pozice v okolí hlavního města. Ostatní regiony už rostly v tomto období podprůměrně až podprůměrně. Podle indexu relativního růstu je na tom nejhůře Kostanajská oblast, která paradoxně sousedí bezprostředně s Ruskem. Za období od roku 1993, respektive 1997 do roku 2016 se tento region propadl ze skupiny nejbohatších oblastí v zemi do kategorie ekonomicky podprůměrných regionů. To je patrně důsledek postupného snižování průmyslové výroby po rozpadu SSSR, a také odlivem velké části ruského obyvatelstva. Naproti tomu Astana, která se stala hlavním městem teprve v roce 1997, se těší velkému ekonomickému růstu. Mohutná přestavba a podpora tohoto hlavního města je patrná i v absolutních číslech v HDP na obyvatele v roce 2016. V této době patří již mezi tři nejbohatší regiony v zemi.

Přes všechny regionální rozdíly ale dochází k současné stagnaci vývoje nerovnosti mezi regiony podle Giniho koeficientu, který pracuje s Lorenzovou křivkou a udává relativní regionální nerovnost. Výsledné hodnoty leží v intervalu $[0,1]$, kde hodnoty blízké se 1 znamenají vyšší nerovnosti mezi regiony (Netrdová, Nosek 2009). To je způsobeno patrně tím, že regiony, které byly po rozpadu SSSR bohaté, zaznamenali v době ekonomické transformace výrazný úpadek a v dalším vývoji oproti jiným regionům spíše stagnují. Naopak některé dříve ekonomicky slabé regiony si v současnosti vedou ekonomicky podstatně lépe. Dalším případem je ekonomický boom Astany jako hlavního města. To nevykazovalo zdaleka tak dobré výsledky v devadesátých letech, dokud se v roce 1997 nestalo centrem celé země. Díky tomuto efektu ve výsledku vychází, že se díky zvyšování příjmů z ropy, společně s růstem cen této komodity na světových trzích, snižuje celková nerovnost mezi regiony (viz Graf 11), ačkoli pět nejbohatších regionů roste rychleji (viz Tabulka 4).

Graf 11: Giniho koeficient v Kazachstánu v závislosti na ceně ropy mezi lety 1997 a 2016

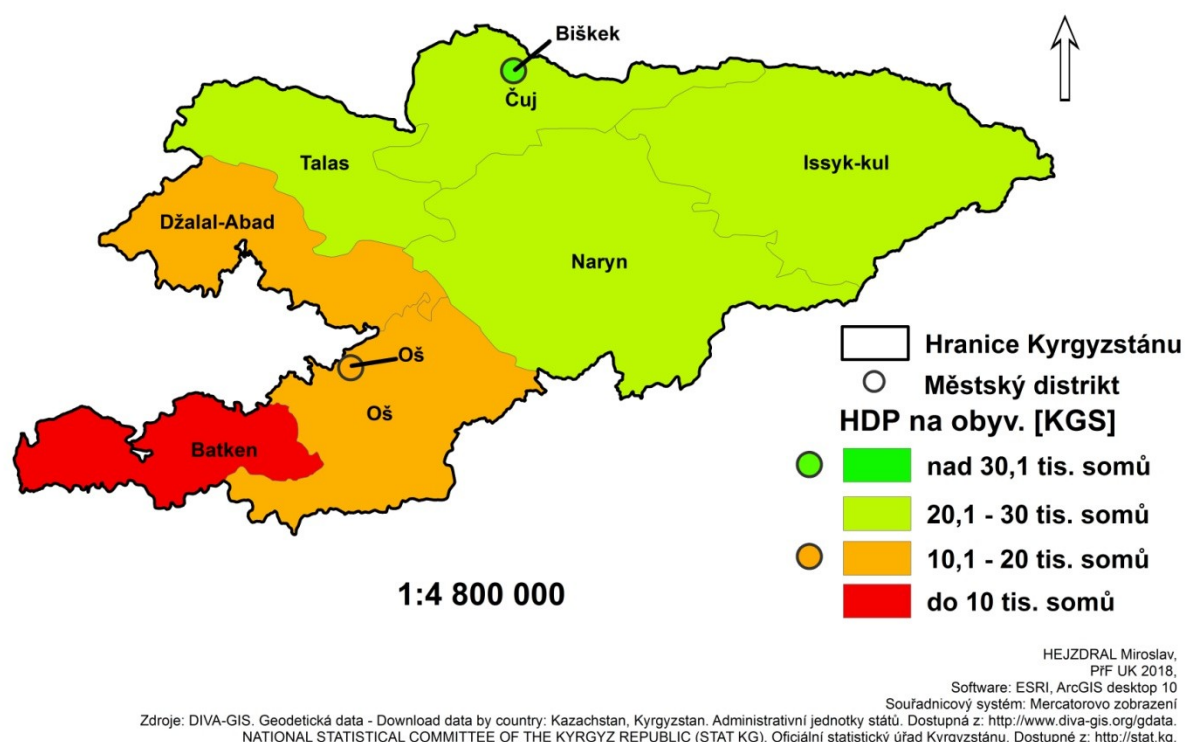
(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat ze statistického úřadu v Kazachstánu a využitím programu EasyStat pro výpočet Giniho koeficientu; Data za ceny ropy získána z The world bank a Fred Economic)

Obdobnou situaci regionálních rozdílů je pak možné sledovat i v případě Kyrgyzstánu.

V oblastech Kyrgyzstánu je přítomna silná diferenciacie v podobě rozdílů mezi severem a jihem. Ta je doložitelná nejenom v sociálních a náboženských odlišnostech, jako v podobě silnější islámské víry v jižních oblastech, ale také v ekonomickém měřítku

(Kokaisl, Saparbekova, Michálek 2008). Co se týče ekonomických rozdílů v různých oblastech Kyrgyzstánu, tak ty je možné pozorovat jak v situaci v roce 2006 (Obr. 6), tak poté v roce 2016 (Obr. 7). V obou mapách jsou znázorněny hodnoty HDP na obyvatele podle oblastí a v obou případech je možné pozorovat dělení oblastí Kyrgyzstánu do čtyř kategorií. Tyto kategorie jsou vždy rozděleny na základě násobků hodnot, které dělí ty nejchudší regiony od těch mírně bohatších. Nejbohatší regiony jsou pak v kategorii, která je oddělena trojnásobkem hodnoty mezi poslední a předposlední kategorií. V obou případech je možné sledovat ekonomické rozdíly mezi severními a severovýchodními částmi země a mezi chudšími regiony na jihu a jihozápadě.

HDP na obyvatele v oblastech Kyrgyzstánu (2006)

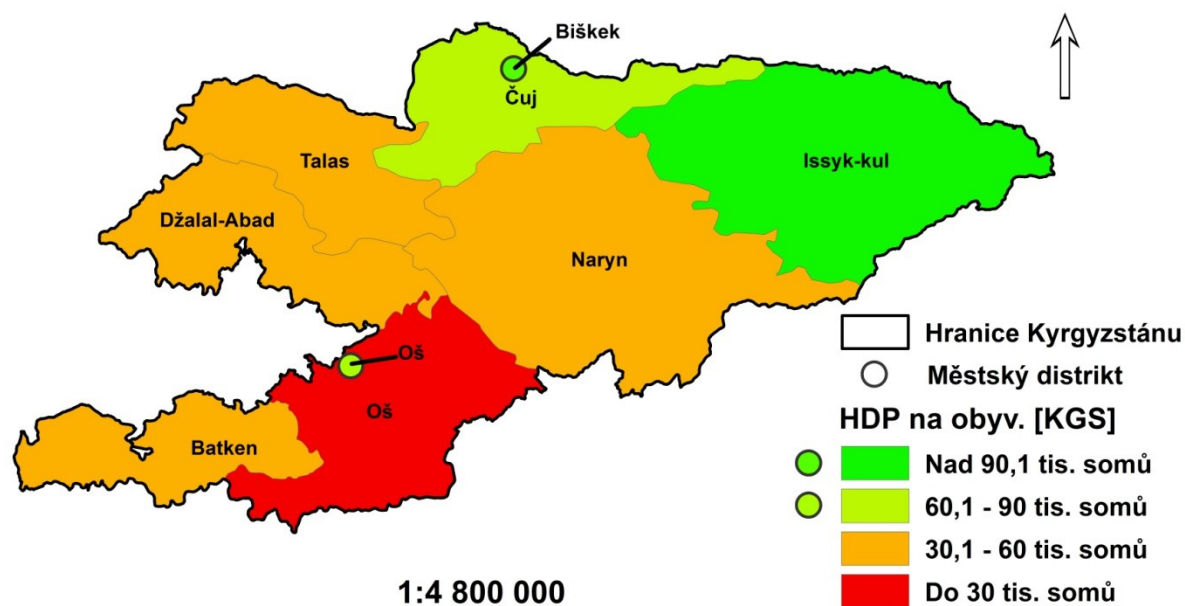

Obr. 6: HDP na obyvatele v oblastech Kyrgyzstánu (2006)

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat z oficiálního statistického úřadu Kyrgyzstánu a dat z DIVA-GIS)

V situaci z roku 2006 je nejdůležitějším poznatkem regionální diferenciace mezi jižními a severními oblastmi Kyrgyzstánu. Je zde patrná hranice, která je tvořena přibližně pohořím Ťan-šan, a která dělí Kyrgyzstán na dvě části. To bylo ostatně již reflektováno i v jiných kapitolách této práce. Při porovnání se situací po deseti letech vývoje v roce 2016 je nasnadě, že oblasti Batken a Oš jsou na tom stále ekonomicky nejhůře z hlediska porovnání s ostatními oblastmi. Tyto dva regiony si jen vyměnily pořadí mezi nejchudším a druhým nejchudším regionem Kyrgyzstánu. To je způsobeno hlavně zemědělským zaměřením místního hospodářství a také absencí velkých ložisek nerostných surovin. Nenachází se zde ani žádné ložisko zlata a většinu kapitálu z okolí pravděpodobně přitahuje samotný městský distrikt Oš, který se postupně ekonomicky rozvíjí.

HDP na obyvatele v oblastech Kyrgyzstánu (2016)

HEJZDRAL Miroslav,
PřF UK 2018,
Software: ESRI, ArcGIS desktop 10
Souřadnicový systém: Mercatorovo zobrazení

Zdroje: DIVA-GIS. Geodetická data - Download data by country: Kazachstan, Kyrgyzstan. Administrativní jednotky států. Dostupná z: <http://www.diva-gis.org/gdata>.
 NATIONAL STATISTICAL COMMITTEE OF THE KYRGYZ REPUBLIC (STAT KG). Oficiální statistický úřad Kyrgyzstánu. Dostupné z: <http://stat.kg>.

Obr. 7: HDP na obyvatele v oblastech Kyrgyzstánu (2016)

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat z oficiálního statistického úřadu Kyrgyzstánu a dat z DIVA-GIS)

V současnosti je jasně vidět, že největší bohatství je soustředěno v městských distriktech Oš a Biškek a také v provincii Issyk-kul, která v sobě zahrnuje i nejdůležitějších zlatý důl Kumtor a rekreační oblast kolem vysokohorského jezera. Tyto regiony navíc rostou rychleji, než okolní regiony a regionální disparita se nadále prohlubuje (viz Tabulka 11 v příloze). To je ostatně dokázáno i relativním indexem růstu a indexem změny, které jsou zobrazeny v tabulce níže (Obr. 6).

Redistribuce bohatství ze zlatých dolů v Kyrgyzstánu by měla být možná díky zvýšení podílu zisků, který by měl být odveden do lokálních rozpočtů. Potenciál těžebního průmyslu by mohl zlepšit ekonomickou situaci i v regionech, které nemají takto rozvinutou těžbu, nebo nemají takové zásoby důležitých surovin. Bohužel se tak zatím neděje a spíše dochází k opačné situaci (viz Tabulka 5). Podle relativního indexu růstu a indexu změny je patrné, že největší ekonomický rozvoj mezi lety 2006 a 2016 zaznamenaly městské distrikty Oš a Biškek, a také oblast Issyk-kul, kde se nachází důl Kumtor. Vzhledem k nízkému HDP na obyvatele v roce 2006 v oblasti Batken nebylo pro tuto oblast těžké vykázat vyšší relativní růst do roku 2016,

a tudíž je v tomto ohledu celá oblast také hodnocena velice kladně. To i přesto, že jde stále o chudý region. Nejhorší výsledky v tomto ohledu mají regiony, které jsou spíše agrární nebo málo obydlené, jako například oblast Naryn a oblast Oš, která obklopuje samotný městský distrikt Oš a je zaměřena převážně na zemědělství.

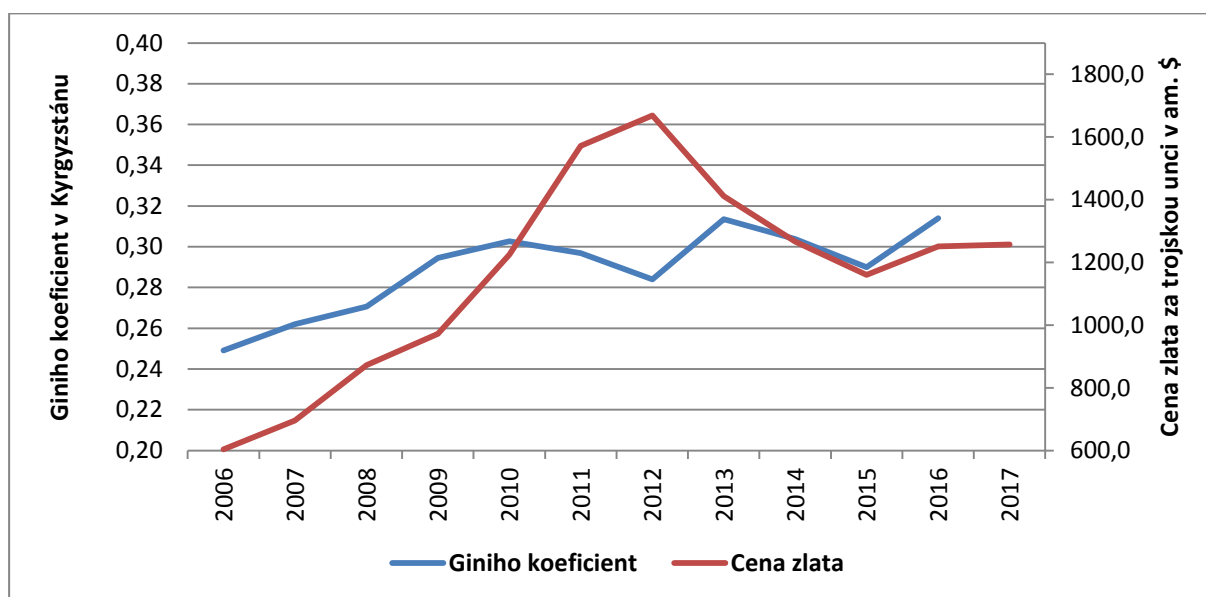
Tabulka 5: HDP na obyvatele, relativní index růstu a index změny v oblastech Kyrgyzstánu mezi lety 2006 a 2016

Oblast/ městský distrikt	HDP na obyvatele 2006 [tisíce KGS]	HDP na obyvatele 2016 [tisíce KGS]	IRR	Index změny
Oš – město	17,6	95,3	2,29	5,4
Issyk-kul	28,7	131,6	1,45	4,6
Batken	9,3	37,9	1,33	4,1
Biškeek	45,3	181	1,18	4,0
Čuj	25,7	88,7	1,04	3,5
Džalal-Abad	14,7	37,9	0,99	2,6
Naryn	20,8	53,1	0,91	2,6
Talas	24,3	59,8	0,90	2,5
Oš	12,1	28	0,87	2,3

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat ze statistického úřadu v Kyrgyzstánu (Stat KG))

Trend postupného zvyšování ekonomických rozdílů v rámci oblastí v Kyrgyzstánu dokládá i v tomto případě Giniho koeficient. V Kyrgyzstánu je podle tohoto koeficientu patrný postupný nárůst ekonomických nerovností v regionech, který sice není nijak razantní, ale stále tento trend pokračuje. Při porovnání vývoje Giniho koeficientu s vývojem ceny zlata (Graf 12) a při vypočtení Pearsonova korelačního koeficientu ($\rho = 0,7$) vychází, že tyto dvě hodnoty spolu souvisí. Giniho koeficient byl v obou případech vypočítán pomocí programu EasyStat 1.0 (Novotný, Nosek, Jelínek 2014), který má v sobě tuto funkci zabudovanou. Všechny možné postupy jsou navíc popsány v manuálu pro tento program (Novotný, Nosek, Jelínek 2015).

Graf 12: Giniho koeficient v Kyrgyzstánu v závislosti na ceně zlata mezi lety 2006 a 2016

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat ze statistického úřadu v Kyrgyzstánu a s využitím programu EasyStat pro výpočet Giniho koeficientu; Data za ceny zlata získána z The World Bank a Statista)

Díky redistribuci kapitálu, který se akumuluje v oblastech bohatých na ropu, zlato a další suroviny se obecně míra nerovnosti zvyšuje. Tento trend je ale mnohdy ovlivněn i dalšími faktory, jako jsou remitence, PZI či další zásahy do vnitřní ekonomiky oblastí, čímž dochází ke zkreslení těchto trendů. I přes tyto vnější vlivy je patrné, že v obou státech jsou přítomny vysoké ekonomické rozdíly mezi oblastmi. Jako příklad je možné uvést ekonomickou sílu západních oblastí a městských distriktů v Kazachstánu v porovnání se zbylými regiony. Dalším příkladem může být polarizace mezi severem a jihem v případě Kyrgyzstánu.

6.3. Politické ukazatele

Kyrgyzstán je silně regionálně diferencovaný (Sever-Jih, Biškeek-Oš) a centrální státní autorita je stále vyzívána regionálními silami, které často fungují na klanové struktuře. V současnosti jsou zde ale také mezinárodními tlaky spojené například i s těžbou nerostných surovin a zlata (Kokaisl, Sapparbekova, Michálek 2008). Kazachstán je naproti tomu v tomto ohledu více jednotný, i když je zde rozdíl mezi severem, kde žije převážná většina Rusů a jihem, který je tvořen převážně Kazachy. Jednotnost pramení z ekonomické síly, klanové struktury a strategických zdrojů jako je ropa, zemní plyn, uran a další (Faranda, Nolle 2011; Junisbai 2010). Tyto zdroje propůjčují Kazachstánu také vyjednávací sílu na mezinárodním politickém poli, kdežto Kyrgyzstán takovouto sílu nemá (Cummings, Nørgaard 2004). Ropa tak ovlivňuje nejen ekonomickou sílu Kazachstánu, ale také jeho zahraniční politiku (Ipek 2007).

Místo vývoje k lepšímu dochází po rozpadu Sovětského svazu k neefektivní administrativě, rozšířené korupci a sociálním problémům. Až postupem času se zdá, že se karty alespoň v Kyrgyzstánu obrací k lepšímu a stát se demokratizuje (Melvin 2004). To dokládá například index svobody či index demokracie. Navíc to podle Melvina dokazuje i fakt, že se v Kyrgyzstánu nepoužívají donucovací prostředky, jako v sousedním Kazachstánu, kde je tento způsob vlády na denním pořádku. Bohužel je zde situace pořád dosti složitá, protože zde není dostatečně vyvinut systém politických stran, které by měly dostatečnou sílu na vedení státu. Tato situace pak vede k závislosti těchto stran na autoritě prezidenta, lokálních autorit či jiných skupin, které politickou situaci ovlivňují z pozadí (Alkan 2009).

Ke studii vývoje států v politickém spektru byly zvoleny dva ukazatele. Jedním z nich je index demokracie, který popisuje stupeň demokratizace nebo autoritářství v daném státě. Dalším jsou pak indexy svobody, které popisují „svobodnost“ zdejších obyvatel.

6.3.1. Úroveň demokracie

Jak bylo již zmíněno na začátku této podkapitoly, úroveň demokracie se dá sledovat pomocí indexu demokracie. Tento ukazatel popisuje míru demokracie v daných státech na základě pěti dílčích kategorií, jako je volební proces, fungování vlády, politická spoluúčast, politická kultura a občanská práva. Díky těmto dílčím podkategoriím vzniká výsledný index, který kategorizuje státy do čtyř různých typů.

Prvními z nich, s nejnižším skóre, jsou státy s autokratickým režimem. Mezi ně patří státy, jako je třeba Severní Korea (vůbec nejnižší index <1) nebo zde studovaný Kazachstán. Tyto státy se vyznačují diktátorskými či velice autoritářskými režimy. Dalším typem jsou takzvané hybridní režimy, které jsou mezistupněm mezi autoritářstvím a demokracií a sem patří například i Kyrgyzstán. Třetím typem v rozdělení je nepravá demokracie (demokracie s nedostatky) a nakonec nastupuje plná demokracie, kam patří například i Česká republika. Vůbec nejlepší výsledek indexu na světě má v současnosti Norsko a další severské státy, které se dlouhodobě řadí k nejdemokratičtějším státům světa. Tento ukazatel je sestavován společností The Economist Intelligence Unit a jeho výsledky jsou uváděny ve škále od 0 do 10, přičemž 10 znamená nejvyšší skóre, do kterých spadají státy s plnou demokracií, a 0 znamená nejtěžší stupeň autoritářského režimu.

Index demokracie pro vybrané státy Střední Asie je možné porovnávat mezi lety 2006 až 2016, díky čemuž je umožněno lepší sledování trendů a vyvození výsledků analyzované časové řady (viz Tabulka 6).

Tabulka 6: Index demokracie v Kazachstánu a Kyrgyzstánu 2006–2016

Stát	2006	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Kazachstán	3,62	3,45	3,3	3,24	2,95	3,06	3,17	3,06	3,06
Kyrgyzstán	4,08	4,05	4,31	4,34	4,69	4,69	5,24	5,33	4,93

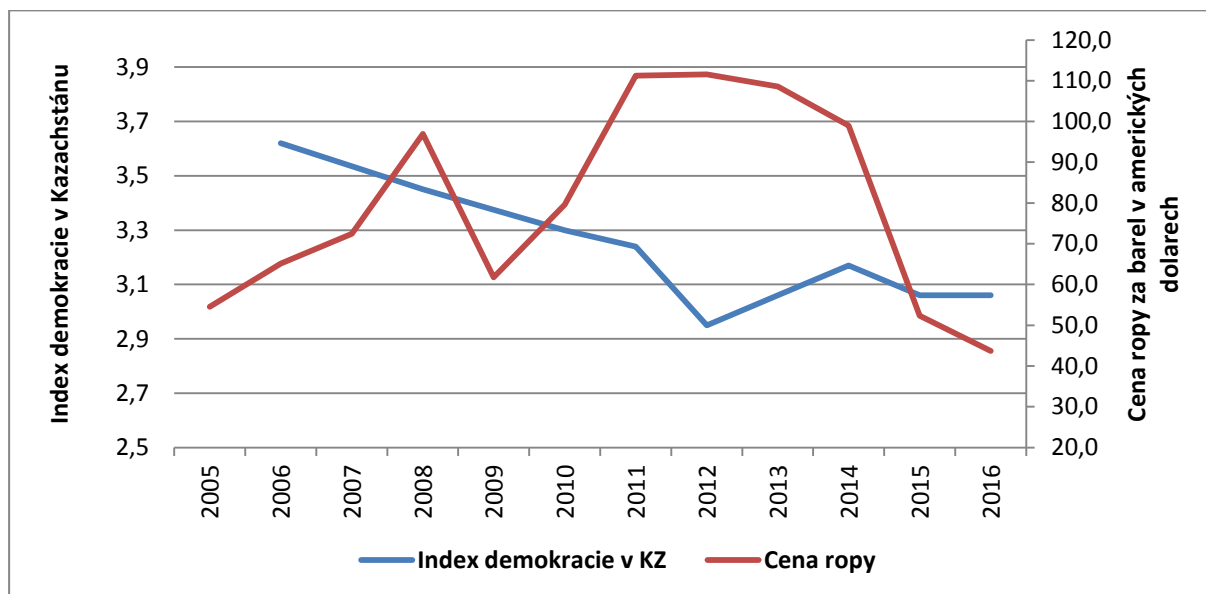
(Zdroj: Vytvořeno autorem z dat dostupných z The Economist Intelligence Unit)

Ve zmíněné tabulce je znázorněn index demokracie v Kazachstánu a Kyrgyzstánu mezi lety 2006 a 2016. Na první pohled je patrné, že jsou oba státy v tomto ohledu dosti odlišné. Jak již bylo zmíněno na začátku této sekce věnované politickým ukazatelům, či v kapitole věnující se historickému kontextu, tak v Kyrgyzstánu dochází k postupné demokratizaci. Tento proces je zde možné sledovat už od vlády prezidenta Askara Akajeva, který ale byl nucen odstoupit již před obdobím, které je reflektováno v představené tabulce indexu demokracie. Tento proces demokratizace dále pokračoval za vlády prezidenta Kurmanbeka Bakijeva (2005–2010), jak je patrné z časové řady indexu demokracie pro Kyrgyzstán. Od roku 2008 do roku 2015 měl index demokracie v Kyrgyzstánu rostoucí tendenci, a to i přes nepokoje, které proběhly v roce 2010, a které vedly k odstoupení Bakijeva (Wachtel 2013). Jen v roce 2016 došlo k mírnému poklesu indexu demokracie za vlády prezidenta Almazbeka Atambajeva, který mohl souviset s nejistotou spojenou s větší orientací na Rusko a Čínu a s předzvěstí nových prezidentských voleb, které proběhly v roce 2017 (Gizitdinov 2017).

Tato výjimka v roce 2016 nemá ale moc velký vliv na fakt, že je situace v Kyrgyzstánu o poznání lepší, než v sousedním Kazachstánu. Tam je totiž režim označovaný za autokratický a trendem je spíše postupné zhoršování situace, což dokládá klesající tendence indexu demokracie od roku 2006 až do současnosti. V celém tomto rozmezí došlo jen k jednomu menšímu výkyvu k lepšímu v roce 2014.

Stupeň demokracie ilustruje situaci ve Střední Asii a detailněji ukazuje situaci v Kazachstánu a Kyrgyzstánu, kde svoboda a demokracie není na takové úrovni, jakou by po rozpadu Sovětského svazu zdejší obyvatelé čekali. Zajímavé je také se podívat, jak index demokracie souvisí se svobodou ve Střední Asii, která koresponduje se stupněm demokracie jako takovým. Důležitým zjištěním je také to, že demokracie či index demokracie jsou dalším důkazem divergence mezi Kazachstánem a Kyrgyzstánem, což může souviset i s využitím a redistribucí financí získaných z nerostných surovin.

Graf 13: Index demokracie v Kazachstánu v závislosti na ceně ropy

(Zdroj: Vytvořeno autorem z dat dostupných z The Economist Intelligence Unit; The world bank a Fred Economic)

V grafu (Graf 13) níže proběhl pokus o doložení vlivu vývoje ceny komodity, v tomto případě ropy, na vývoji indexu demokracie v Kazachstánu. Tento pokus a další pokusy o propojení závislosti státu na nerostných surovinách se stupněm demokratičnosti však bohužel nepřinesl předpokládané hodnoty, které měly tuto souvislost doložit. Vztah mezi Indexem demokracie a cenou ropy se neprokázal jako průkazný. Pearsonův korelační koeficient také vyšel s nízkou zápornou hodnotou ($r = -0,21$), čili zde neexistuje nijak silný vztah mezi těmito dvěma proměnnými.

6.3.2. Svoboda ve Střední Asii

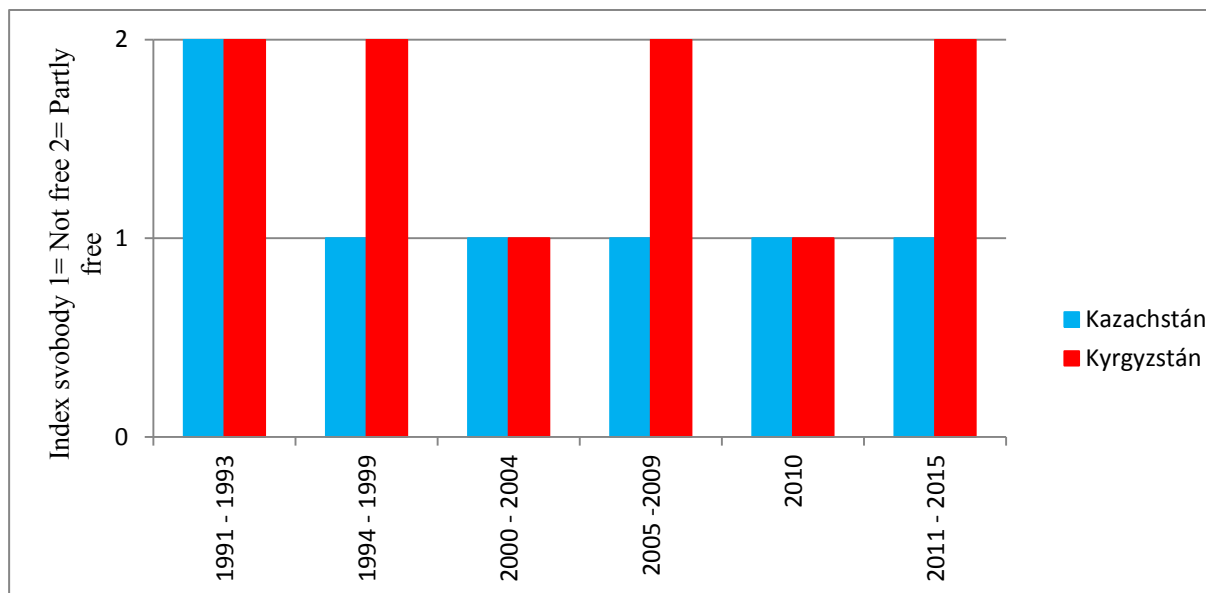
Svoboda ve Střední Asii je dalším z problematických témat, která je možná analyzovat v Kazachstánu a Kyrgyzstánu po rozpadu SSSR. Dá se vyjádřit mnoha způsoby, ale pro účely této práce byly zvoleny indexy svobody, které jsou sestavovány nezávislými organizacemi. Tyto indexy sestavují například organizace Freedom House nebo Cato institut, který sestavuje index svobody nazvaný Human Freedom. Jsou to ukazatele, které se až po desítky let vyjadřují k situaci svobody ve světě. Díky rozdělení na jednotlivé státy a teritoria světa je možné porovnávat jejich vývoj v čase. V případě indexů svobody v této práci je pak nejdůležitější období po rozpadu Sovětského svazu.

Pro zmíněné státy je možné hodnoty indexu svobody ze stránek Freedom House dohledat až do roku 1991 – 1992, tedy do doby vyhlášení jejich nezávislosti na SSSR. Předtím jsou bohužel státy zahrnuty pod celý Sovětský svaz a nelze tedy tato data využít. Pro index svobody Human Freedom jsou poté k dispozici data za roky 2008, 2010, 2011, 2012, 2014 a 2015. V roce 2016 byl vydán zpětně ještě index za rok 2013, ale tato data bohužel není možné bezplatně získat. Porovnatelné jsou tedy indexy v obou státech od roku 1991 podle indexu svobody Freedom House, ale větší výpovědní hodnotu mají data, která je možné porovnat i s indexem svobody ze stránek Cato institutu. Data ze dvou různých zdrojů by se pak měla blížit více k reálné situaci v Kazachstánu a Kyrgyzstánu.

Index svobody se v případě Human Freedom indexu vyznačuje komplexním pohledem na ekonomickou a osobní svobodu, ze které je následně vytvořen průměr. Výsledná hodnota značí svobodu v dané zemi na škále do 10 bodů, kde 10 značí nejvyšší možné skóre. Naproti tomu index, který je každoročně vydáván organizací Freedom House, zahrnuje politická práva a osobní svobodu. Výsledný průměr se pohybuje v rozmezí od 1 do 7, kde 7 značí nejhorší výsledek, a to nesvobodu. Tato škála rozděluje země do tří kategorií. Státy se poté dělí na svobodné, částečně svobodné a nesvobodné (v originále Free, Partly Free a Not Free).

V následujícím grafu (Graf 14) je znázorněn výsledný status na základě číselných indexů svobody podle Freedom House mezi lety 1991 a 2015. Jak je patrné, tak v případě Kazachstánu se jedná o nesvobodnou zemi již od roku 1994, kdy země tento status získala a už se z něho nevymanila.

V případě Kyrgyzstánu jde o trochu jinou situaci. V letech 2000 -2004 a poté v roce 2010 se země dostává mezi nesvobodné země, podobně jako její soused, ale jinak se jedná o částečně svobodnou zemi. To je způsobeno hlavně díky tomu, že je zde uvolněnější politický režim (Wachtel 2013)., který kontrastuje s autokratickou vládou Nursultana Nazarbajeva (Isaacs 2010).

Graf 14: Index svobody podle Freedom House 1991 – 2015

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat z Freedom House)

Roky 2000 – 2004 byly v Kyrgyzstánu předzvěstí nepokojů a sesazení Askara Akajeva v roce 2005 z postu prezidenta. Jeho vláda, a také přechod od režimu s prvky demokracie k režimu více autoritativnímu a naopak, byla závislá na jeho schopnosti kontroly opozičních sil (Alkan 2009). Tato kontrola se mu nakonec nepovedla a v prezidentském úřadu byl následně nahrazen Kurmanbekem Bakijevem. Jeho vláda však také vyústila až do období nepokojů a takzvané „Tulipánové revoluce“, která s sebou nesla i nepokoje v jižních částech Kyrgyzstánu, podobně jako poté v roce 2010 v okolí města Oš (Wachtel 2013). Tyto nepokoje jsou zde častějšího rázu, jak může ilustrovat situace v roce 2005 a 2010 nebo již předtím v roce 1990 (Alkan 2009). Ve zmíněných letech také často dochází k etnickým nepokojům mezi Uzbeky a Kyrgyzy (Cook 2010).

V současné době se znovu jedná o částečně svobodnou zemi, kde hraje stále velkou úlohu korupce a nepotismus a částečně i nesvoboda v médiích (Wachtel 2013). Dnes by ale tato situace měla dostávat demokratičtější rysy i z hlediska nejdemokratičtějších voleb

v Kyrgyzstánu od vyhlášení nezávislosti (Gizitdinov 2017). Hodnocení současné situace je ale složitější, protože nový prezident v čele státu je zatím ve funkci jen krátce.

V Kazachstánu naproti tomu pokračuje dlouhé období se statutem nesvobodné země, která je pod nadvládou autokratického režimu prezidenta Nursultana Nazarbajeva a jeho nejbližších. Tato ekonomika se ale těší větší ekonomické svobodě i z hlediska zahraničních investic a výhody prostředí, ve kterém hraje důležitou roli ropa. Ta hraje ve světě významnou roli, a tak není těžké přilákat zahraniční investory i přes fakt, že se jedná o nesvobodnou zemi.

V tabulkách níže (Tabulka 7, Tabulka 8) je možné porovnat již zmíněné indexy svobody v letech 2008, 2010, 2011, 2012, 2014 a 2015. Na první pohled je zřejmé, že oba indexy vychází z jiných dat a metodologie, protože podle indexu Human Freedom je na tom Kazachstán o trochu lépe než Kyrgyzstán ve všech sledovaných letech, kdežto podle Freedom House je to právě naopak. Výjimkou je pak rok 2010, kdy jsou na tom obě země přibližně stejně.

Z Ekonomické svobody v tabulce popisující index svobody podle Human Freedom je patrné, že se situace v posledních letech zlepšuje v obou sledovaných státech. I přes současný zlepšující se stav nedosahují ekonomické svobody ani zdaleka hodnot států ve střední Evropě. Celkově jde ale o optimistický vývoj jak pro místní občany, tak pro zahraniční investice, které byly představeny v podkapitole pojednávající o PZI. Osobní svoboda v Kyrgyzstánu a Kazachstánu je na tom v současnosti velmi podobně, ale i tady se dají najít rozdíly. Podle Human Freedom se osobní svoboda v obou státech od roku 2008 postupně snižuje. V Kazachstánu se dokonce snižuje rychlejším tempem než v Kyrgyzstánu, což znamená, že od roku 2011 je na tom Kyrgyzstán s osobní svobodou lépe. Celkově jde ale pouze o zanedbatelné rozdíly v řádu setin hodnoty indexu osobní svobody. To je ostatně jasně viditelné v předešlém grafu (Graf 14: Index svobody podle Freedom House 1991 – 2015). Situace v Kyrgyzstánu se v současné době zlepšuje, a to i na základě pozitivních výsledků posledních voleb nového prezidenta, které byly uvedeny výše.

Tabulka 7: Index svobody Human Freedom 2008–2015

Stát	Index	2008	2010	2011	2012	2014	2015
Kazachstán	Index svobody	6,83	6,8	6,49	6,57	6,64	6,69
	Osobní svoboda	7,1	6,86	6,14	6,14	5,93	6,15
	Ekonomická svoboda	6,58	6,74	6,84	7	7,35	7,23
Kyrgyzstán	Index svobody	6,78	6,37	6,33	6,44	6,58	6,56
	Osobní svoboda	6,7	6,18	6,16	6,12	6,01	6,21
	Ekonomická svoboda	6,85	6,57	6,51	6,77	7,16	6,92

(Zdroj: Vlastní zpracování s využitím dat z Human Freedom)

Tabulka 8: Index svobody podle Freedom House 2008 – 2015

Stát	Index	2008	2010	2011	2012	2014	2015
Kazachstán	Status	NF	NF	NF	NF	NF	NF
	Politická práva	6	6	6	6	6	6
	Osobní svoboda	5	5	5	5	5	5
Kyrgyzstán	Index svobody	PF	NF	PF	PF	PF	PF
	Politická práva	5	6	5	5	5	5
	Osobní svoboda	4	5	5	5	5	5

* NF = Not free, PF = Partly free

(Zdroj: Vlastní zpracování s využitím dat z Freedom House)

V tabulce (Tabulka 8: Index svobody podle Freedom House 2008 – 2015) je zobrazen vývoj indexu svobody podle Freedom House mezi lety 2008 a 2015. V Kazachstánu v celém tomto období nedochází k žádné změně a stát je označen statutem NF (not free), znamenající nesvobodnou zemi. Je také možné pozorovat nepříliš dobrou situaci v oblasti osobní svobody a politických práv.

V Kyrgyzstánu je tato situace o trochu lepší až na výjimku v roce 2010, kdy se Kazachstánu v tomto ohledu vyrovnal. Jinak je zde osobní svoboda na stejné úrovni a o trochu lepší situace je pozorovatelná v oblasti politických práv. Vzhledem k trendu, který je nastaven v posledních letech, se nezdá pravděpodobné, že by se situace nějak razantně změnila. Větší vliv na politickou situaci by mohlo mít úmrtí Nursultana Nazarbajeva v Kazachstánu, po kterém by byl vývoj v zemi dosti nejasný. Kvůli tomu, že je zde ale silně zakořeněná klanová struktura, tak by byl nejspíše u moci stále někdo z rodiny Nazarbajeva, či někdo z jeho blízkého okolí. Situace v zemi se tak s největší pravděpodobností nebude příliš měnit (Junisbai 2011). Jedním z pozitivních aspektů vývoje je ekonomická svoboda v obou státech,

která se v posledních letech zvyšuje, a to může v budoucnu znamenat rychlejší ekonomický vývoj a lepší situaci obyvatel v obou státech.

Na základě výsledků se dá říci, že se v osobní svobodě občanů, ani indexu svobody celkově, tyto státy ve sledovaném období příliš neliší. Svoboda obyvatelstva tedy nejspíš nesouvisí s ekonomickou silou Kazachstánu a Kyrgyzstánu, protože v případě indexu svobody jsou na to oba státy v současné době skoro stejně. Svoboda obyvatelstva tudíž patrně není znakem odlišného ekonomického a politického postsovětského vývoje Kazachstánu a Kyrgyzstánu, tak jako v případě indexu demokracie, který je představen v předešlé podkapitole.

7. Závěr

Tato diplomová práce se zabývala postsovětským vývojem v Kazachstánu a Kyrgyzstánu. S ohledem na představená data, která se pohybují v rozmezí od rozpadu SSSR po současnost, lze říci, že oba státy jsou závislé na těžbě a prodeji komodit. V analytické části práce byl sledován vývoj obou států na nejrůznějších socioekonomických a politických ukazatelích, jako HDI, HDP, HDP na obyvatele, PZI, které často směřují na rozvoj těžebních lokalit a studie nových ložisek, a dalších. Práce poté sledovala i ekonomickou závislost Kazachstánu a Kyrgyzstánu na těžbě ropy, respektive zlata a remitencích, které jsou často spojené s ropným průmyslem v Rusku a Kazachstánu. Tato relativní závislost na jednom sektoru ekonomiky je patrná na mnoha zmíněných ekonomických ukazatelích. Patrný je také velký vliv cen zmíněných komodit na světových trzích na celkovou ekonomiku obou států. Ekonomická situace je také silně spojena s ukazatelem HDI, který bere v potaz jak hmotnou situaci obyvatelstva, tak i další sociální aspekty. Díky tomu v obou zemích dochází nejen ke zlepšování situace v ekonomice, ale i mnoha dalších souvisejících jevů.

Na otázku jaké jsou rozdíly v ekonomických příjmech vybraných zemí, a jak to souvisí s těžbou surovin, je tedy možné odpovědět velice jasně. Kazachstán je na tom po ekonomické stránce mnohem lépe než sousední Kyrgyzstán, a to hlavně z důvodu těžby a využití ropy v západních oblastech Kazachstánu. Tady je nutno zmínit, že ekonomická situace v Kazachstánu byla lepší již při rozpadu SSSR, když byl Kazachstán relativně industrializovanou republikou, zejména v Rusy osídlených oblastech na severu země a v bývalém hlavním městě Almaty. Kyrgyzstán, i přes svůj ekonomický růst a nově objevená naleziště zlata, ani zdaleka nedosahuje ekonomických hodnot svého souseda. To vytváří jeden podstatný rozdíl ve formě podílu remitencí na celkovém HDP státu a počet pracovníků pracujících za hranicemi státu. Kazachstán v tomto ohledu má jen zanedbatelné zisky, kdežto v Kyrgyzstánu tvoří remitence až třetinu HDP státu a za hranicemi pracuje velké procento aktivní populace. U obou států je však významnou měrou zastoupen těžební průmysl a ekonomika je velice závislá na ceně komodit na světových trzích.

Zajímavostí je, že HDP Kyrgyzstánu je velice závislé na příjmech ze zahraničí. PZI a remitence společně tvoří více než třetinu HDP státu, a to může vést k nebezpečným výkyvům v příjmech, v případě změny imigrační politiky hostitelských zemí nebo při výkyvech globálních cen komodit těžebního průmyslu.

Pokud odhlédneme od regionálních rozdílů, tak lze celkově říci, že ekonomiky států mají z těžby surovin spíše přínos, což je pozorovatelné na široké škále ukazatelů, které byly představeny v analytické části práce. Lze se tedy částečně přiklonit k teorii Paula Stevense, který přišel s názorem, že přírodní zdroje mohou pomoci státům, které jsou jimi požehnány jak na lokální, tak celostátní úrovni. Tato situace ale nastává pouze v případě, pokud jsou tyto finance využívány na rozvoj dalších odvětví ekonomiky a případně rozvoj samotných regionů uvnitř studovaného státu.

Projevy zlepšující se ekonomické situace jsou jasně patrné ve všech regionech obou států. Regionální rozdíly oblastí uvnitř obou států byly analyzovány pomocí několika ukazatelů statistických metod. Navíc zde byla také studována závislost regionů na těžbě ropy, respektive zlata. V obou zemích byly sledovány trendy v ekonomickém vývoji administrativních jednotek (oblastí) z pohledu několika různých metod a následně byly stanoveny určité trendy ve vývoji těchto regionů. Příkladem je například to, že nejbohatšími regiony se stávají metropolitní oblasti a oblasti s těžbou ropy (zlata), což bylo pravděpodobné. Takto získané finance se ale poté nedostatečně přerozdělují, což má za následek stále se prohlubující rozdíly mezi bohatými a chudými regiony patrné z indexů změny a z relativního indexu růstu. Jak již bylo zmíněno v předešlých kapitolách, tak tento fakt potom může mít vliv na vnitřní nestabilitu, což podporují i některé z teorií o prokletých surovinách představené v teoretické části práce. Myšlenka prokletí nerostnými surovinami v obou státech prostupovala celou práci a ovlivňovala i samotné analýzy. V Kyrgyzstánu i Kazachstánu je možné sledovat některé z projevů prokletých surovin, jak je chápou nejrůznější autoři zmínění na začátku této práce. Jako příklad by mohla být zmíněna přílišná orientace na těžbu ropy respektive zlata v Kyrgyzstánu a Kazachstán. S tím je spojený velký vliv ceny zmíněných komodit na světových trzích na ekonomiky obou států a ohrožením v podobě projevů tzv. Holandské nemoci. Tyto projevy prokletí či požehnání jsou viditelné jak v ekonomické, tak politické sféře a jsou pozorovatelné v měřítku celých státních jednotek, ale i v jejich jednotlivých regionech.

Ze závěrů odborných prací, které se tímto tématem zabývají, je možné konstatovat, že výsledky týkající se prokletí nerostných surovin jsou často diskutabilní a jdou spíše aplikovat jen na určité segmenty ekonomiky či politické situace. To je například patrné z rozboru vývoje úrovně demokracie a svobody. V této části diplomové práce se nabízel souvislost mezi snižováním indexu demokracie v Kazachstánu a zvyšováním jeho bohatství,

které bylo představeno na ukazatelích HDP. Díky klanové struktuře a osobnosti prezidenta Nazarbajeva bylo předpokladem, že je zdejší autokratický režim upevňován a demokracie v zemi se snižuje, což by dokazoval zmíněný index. Bohužel v tomto případě by bylo nutno zahrnout do studie další data, která by mohla dopomoci k vysvětlení případných trendů, ta však nebyla autorovi k dispozici. V této chvíli jsou však výsledky v této rovině nejednoznačné a nelze tudíž říci, zda výskyt bohatých zásob surovin vede k etablování autoritářských režimů, či nikoli.

8. Zdroje

8.1. Publikace a články

- ALKAN, H. (2009): Post-Soviet politics in Kyrgyzstan: between centralism and localism? In: Contemporary Politics, vol. 15, č. 3, s. 355–375.
- ALYMBAEVA, A. (2011): Political parties in the 2010 parliamentary elections in Kyrgyzstan – what does it tell us about the party development? In Wider Europe - Regional Security Report, Issue no. 1. Pan European institute. Turku. 16 s.
- ANDERSON, J. (2013): Kyrgyzstan: Central Asia's island of democracy? Routledge, 107 s.
- AUTY, R. M. (1993): Sustaining Development in Mineral Economies: The Resource Curse Thesis. Routledge, Londýn, 288 s.
- BEHLES, C. (2012): Political and Identity Development in Kyrgyzstan: 2001–2011. In: MELA Notes, vol. 85, s. 54–65.
- BERDYGUZHIN, L. a kol. (2016): The History of the Oil Industry in Kazakhstan: From the Origins to the Present Day. In: Man in India, vol. 97, č. 2. 16 s.
- COOK, P., a kol. (2010): A Risk Assessment Report: Kyrgyzstan. Carleton university, Ottawa, 7 s.
- COOLEY, A. (2012): Great Games, Local Rules: The New Great Power Contest in Central Asia. Asia Policy, č. 16, Oxford University Press, New York. 32 s.
- CUMMINGS, S., NØRGAARD, O. (2004): Conceptualising State Capacity: Comparing Kazakhstan and Kyrgyzstan. In: Political Studies, vol. 52, s. 685–708.
- CURTIS, G. (1997): Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan, and Uzbekistan country studies. Federal Research Division, Library of Congress, 87 s.
- DOOLOOT, A., HEATHERSHAW, J. (2015): State as resource, mediator and performer: understanding the local and global politics of gold mining in Kyrgyzstan. In: Central Asian Survey, vol. 34, č. 1, s. 93–109.
- ERGESHBAYEV, U. (2006): Trends and Development of Migration Process in Kyrgyzstan. In: Migration Perspectives: Eastern Europe and Central Asia, s. 45–54.

- EVERETT-HEATH, T. (2003): *Central Asia: Aspects of Transition*. Psychology Press, Brighton. 290 s.
- FARANDA, R., NOLLE, D., B. (2011): Boundaries of ethnic identity in Central Asia: Titular and Russian perceptions of ethnic commonalities in Kazakhstan and Kyrgyzstan. In: *Ethnic and Racial Studies*, vol. 34, č. 4, s. 620–642.
- FRANKEL, J. A. (2010): *The Natural Resource Curse: A Survey*. Cambridge, MA., 47 s.
- FRIEDMAN, T. (2006): The First Law of Petropolitics. In: *Foreign Policy* 154, s. 28 – 36.
- GULLETE, D. (2013): *Conflict Sensitivity in the Mining Sector of the Kyrgyz Republic*. OSCE Academy, Biškek. 69 s.
- HABER, S., MENALDO, V. (2011): Do Natural Resources Fuel Authoritarianism? A Reappraisal of the Resource Curse. In: *American Political Science Review*, vol. 105, č. 1, s. 1–26.
- HEINRICH, A. (2010): *The Formal Political System in Azerbaijan and Kazakhstan. A Background Study*. Research Centre for East European Studies (FSO), Brémy, 68 s.
- HENDL, J. (2006): *Přehled statistických metod zpracování dat. Analýza a metaanalýza dat*. Portál, Praha. 583 s.
- HORÁK, S. (2008): *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR*. Karolinum, Praha, 226 s.
- HORAK, S. (2010): Střední Asie v proměnách času. In: *Geografické rozhledy*, vol. 19, č. 5, s. 9–11.
- HUG, A. (2010): *Kazakhstan at a Crossroads: Governance, Corruption & International Investment*. The Foreign Policy Centre. 20 s.
- CHETERIAN, V. (2010): Kyrgyzstan: Central Asia's Island of Instability. In: *Survival*, vol. 52, č. 5, s. 21 – 27.
- IPEK, P. (2007): The role of oil and gas in Kazakhstan's foreign policy: Looking east or west? In: *Europe-Asia studies*, 59, č. 7, s. 1179 – 1199.
- ISAACS, R., (2010): „Papa“- Nursultan Nazarbayev and the Discourse of Charismatic Leadership and Nation-Building in Post-Soviet Kazakhstan. In: *Studies in Ethnicity and Nationalism*, vol. 10, č. 3, 18 s.

- IVAKHNYUK, I. (2009): Russian Migration Policy and Its Impact on Human Development: Historical Perspective. Department of Population, Lomonosov Moscow State University, 87 s.
- JUNISBAI, B. (2010): A Tale of Two Kazakhstans: Sources of Political Cleavage and Conflict in the Post-Soviet Period. In: Europe-Asia Studies, vol. 62, č. 2, s. 235–269.
- KAISER, R. (1994): The Geography of Nationalism in Russia and the USSR. Princeton University Press, 496 s.
- KAVALSKI, E. (2016): Stable outside, fragile inside?: post-Soviet statehood in Central Asia. Routledge, 252 s.
- KOKAISL, P., PARGAČ J. (2006): Pástevecká společnost v proměnách času: Kyrgyzstán a Kazachstán. Univerzita Karlova, Praha, 184 s.
- KOKAISL, P., SAPARBEKOVA, J. A., MICHÁLEK, P. (2008): Kyrgyzstán a Kyrgyzové. ZČU, Plzeň, 309 s.
- LEDERMAN, D., MALONEY, W. F. (2007): Nature Resources: Neither Curse nor Destiny. World Bank, Washington DC, 355 s.
- LUONG, P. J. (2004): The transformation of Central Asia: States and societies from Soviet rule to independence. Cornell University Press, New York, 332 s.
- MADYKOV, M. (2010): Kyrgyzstan Mining Industry: New Legislative Changes for Development. In Hargreaves 2010, s. 76 – 79.
- MELVIN, M. (2004): Authoritarian Pathways in Central Asia: A Comparison of Kazakhstan, the Kyrgyz Republic and Uzbekistan. In: Democracy and Pluralism in Muslim Eurasia, London, s. 119–142.
- NETRDOVÁ, P., NOSEK, V. (2009): Přístupy k měření významu geografického rozměru společenských nerovnoměrností. In: Geografie – Sborník CGS, vol. 1, č. 114, s. 52 -65.
- NEUMAYER, E. (2004): Does the „Resource Curse“ hold for Growth in Genuine Income as Well? In: World Development, vol. 32, č. 10, s. 1627–1640.
- NOVOTNÝ, J., NOSEK, V., JELÍNEK, K. (2015): EASYSTAT 1.0 – Uživatelský manuál. Přírodovědecká fakulta UK. 10 s.
- NURLAN, T. (2004): Foreign direct investment in Kazakhstan. Diplomová práce. KDI School of Public Policy and Management. 95 s.

NURSULTAN, M., U. (2007): The development of the oil industry in western Kazakhstan in the 50-80 years of the 20th century. In: Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, vol. 2. s. 67–71.

PIPES, R. (1997): The Formation of the Soviet Union: Communism and Nationalism. Harvard University Press, 365 s.

PIPES, R. (1998): Dějiny ruské revoluce. Argo, Praha, 398 s.

POMFRET, R. (2006): The Central Asian economies since independence. Princeton University Press, USA, č. 10, 233 s.

ROSS, M., L. (1999): The Political Economy of the Resource Curse. In: World Politics, vol. 51, č. 2, s. 297–322.

ROY, O. (2000): The New Central Asia: The Creation of Nations. New York University press, New York, 222 s.

SACHS, J., D., WARNER, A., M. (1995): Natural Resource Abundance and Economic Growth. NBER Working Paper No. w5398, 54 s.

SHATZ, E. (2009): The Soft Authoritarian Tool Kit Agenda: Setting Power in Kazakhstan and Kyrgyzstan. In: Comparative Politics, New York, 41, č. 2, s. 203–222.

SCHMIDT, M., SAGYNBEKOVA, L. (2008): Migration past and present: changing patterns in Kyrgyzstan. In: Central Asian Survey, vol. 27, č. 2, s. 111–127.

WACHTEL, A., B. (2013): Kyrgyzstan between democratization and ethnic intolerance. In: Nationalities Papers, vol. 41, č. 6, s. 971–986.

WIJNBERGEN, S. (1984): The 'Dutch Disease': A Disease After All? In: The Economic Journal, vol. 94, č. 373, s. 41–55.

ZARDYKHAN, Z. (2002): Kazakhstan and Central Asia: Regional perspectives. In: Central Asian Survey, vol. 21, č. 2, s. 167–183.

8.2. Elektronické zdroje

BOGDETSKY, V.; STAVISNKIY, V.; SHUKUROV, E.; SUYUNBAEV, M. (2001): Mining industry and sustainable development in Kyrgyzstan. MMSD report No. 110. International 80 Institute for Environment and Development. Dostupné z: <http://pubs.iied.org/pdfs/G00573.pdf>.

ČSÚ. (2017): Hrubý domácí produkt (HDP).

Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/hruby_domaci_produk_t_-hdp-.

DZYUBENKO, O. (2015): Kyrgyzstan launches Taldy-Bulak gold venture with China.

Reuters. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/kyrgyzstan-gold-taldybulak/kyrgyzstan-launches-taldy-bulak-gold-venture-with-china-idUSL5N10922520150729>.

GIZITDINOV, N. (2017): Jeenbekov Wins Kyrgyzstan's Presidential Election. Bloomberg Politics. October 2017. Dostupné z: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-10-15/jeenbekov-on-course-to-win-kyrgyzstan-presidential-election>.

INTERNATIONAL MONETARY FUND (IMF). (2015): World Economic Outlook Database, April 2016. Dostupné z: <http://www.imf.org/external>.

LATSIS, O. (2005): Dutch Disease Hits Russia. Moscow News, June 8–14.

Dostupné z: <http://www.cdi.org/russia/johnson/9173-16.cfm>.

UN (United Nations) Population Division. (2014): World Population Prospects: The 2014 Revision. Classification of countries by major area and region of the world.

Dostupné z: <http://www.unep.org/tunza/tunzachildren/downloads/country-Classification.pdf>.

STATE MIGRATION SERVICE UNDER THE GOVERNMENT OF THE KYRGYZ REPUBLIC. (2015): Unified Migration Report 2015: Overview of the migration situation in the Kyrgyz Republic. Dostupné z: <http://ssm.gov.kg/полезная-информация/единый-доклад-по-миграции-2014>.

ZOZULINSKY, A. (2007): Kyrgyzstan: Mining industry Overview. U.S. & Foreign Commercial Service, U.S. Department of State. Dostupné z

http://bishkek.usembassy.gov/uploads/images/lzXOytUAKSiRn8QQojRTg/KG_07_Mining_Report.pdf.

8.3.Zdroje dat

AGENCY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN ON STATISTICS (KAZSTAT).

Oficiální statistický úřad Kazachstánu. Dostupné z: <http://www.stat.gov.kz>.

CATO INSTITUTE. Human Freedom Index. Dostupné z: <http://www.cato.org/human-freedom-index>.

CIS STAT (Statistický úřad SNS). Vnitrostátní statistická data ze zemí SNS.

Dostupné z: <http://www.cisstat.com/eng/>.

DEMOSCOPE WEEKLY. Data shromažďovaná ústavem demografie při univerzitě "Высшая школа экономики". Dostupné z: <http://demoscope.ru/weekly/ssp/census.php?cy=6>.

DIVA-GIS. Geodetická data - Download data by country: Kazachstan, Kyrgyzstan. Administrativní jednotky států. Dostupná z: <http://www.diva-gis.org/gdata>.

FRED ECONOMIC DATA. Ekonomická data poskytovaná Federal Reserve bank of St. Louis. Dostupné z: <https://fred.stlouisfed.org>.

NATIONAL STATISTICAL COMMITTEE OF THE KYRGYZ REPUBLIC (STAT KG). Oficiální statistický úřad Kyrgyzstánu. Dostupné z: <http://stat.kg>.

STATISTA. Statistický portál poskytující více než 18000 zdrojů a studií. Vývoj cen zlata na světových trzích. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/>.

UNDP. Rozvojový program OSN. Dostupné z: <http://www.undp.org/>.

WORLD DATA BANK. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/>.

FREEDOM HOUSE. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report-types/freedom-world>.

THE ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT. Dostupné z: <http://www.eiu.com/>.

TRADING ECONOMICS. Total natural resources rents (% of GDP).

Dostupné z <https://tradingeconomics.com>.

8.4. Použitý software

ADOBE, 2011. Photoshop CS5. Version 12. 1. San Jose: Adobe Systems Incorporated.

ESRI, 2010. ArcGIS . Version 10. 1. Redlands: ESRI.

MICROSOFT, 2007. Microsoft Office 2007. Redmond: Microsoft Corporation.

NOVOTNÝ, J., NOSEK, V., JELÍNEK, K. (2014): EasyStat. Přírodovědecká fakulta UK,

Praha. Dostupné z: <http://web.natur.cuni.cz/~pepino/EasyStat.zip>

9. Přílohy

Tabulka 9: Vývoj počtu obyvatel podle etnické příslušnosti v Kyrgyzstánu mezi lety 1979 – 2014

Etnická skupina	census 1979		census 1989		census 1999		census 2009		odhad 2014	
	Obyv. v tisících	%	Obyv. v tisících	%	Obyv. v tisících	%	Obyv. v tisících	%	Obyv. v tisících	%
Kyrgyzové	1687,4	47,9	2229,7	52,4	3128,1	64,9	3804,8	71	4193,9	72,6
Uzbeci	426,2	12,1	550,1	12,9	660,5	13,8	768,4	14,3	836,1	14,4
Rusové	911,7	25,9	916,6	21,5	603,2	12,5	419,6	7,8	369,9	6,4
Kazaši	27,4	0,8	37,3	0,9	42,7	0,9	33,2	0,6	33,7	0,5

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat ze statistického úřadu v Kyrgyzstánu)

Tabulka 10: Vývoj počtu obyvatel podle etnické příslušnosti v Kazachstánu

Etnická skupina	census 1979		census 1989		census 1999		census 2009		odhad 2014	
	Obyv. v tisících	%	Obyv. v tisících	%	Obyv. v tisících	%	Obyv. v tisících	%	Obyv. v tisících	%
Kazaši	5289,3	36	6534,6	39,7	8011,5	53,5	10096,7	63,1	11244,5	65,5
Rusové	5991,2	40,8	6227,5	37,8	4480,7	29,9	3793,7	23,7	3685	21,5
Uzbeci	263,3	1,8	332	2	370,8	2,5	457	2,9	521	3
Kyrgyzové	9,4	0,1	14,1	0,1	10,9	0,1	23,3	0,2	29,8	0,2

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat ze statistického úřadu v Kazachstánu)

Tabulka 11: HDP na obyvatele v Kyrgyzstánu a jeho oblastech (v tisících somů)

Oblast	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Kyrgyzstán	22,6	28,1	37,0	39,2	42,4	54,4	58,0	65,0	71,8	75,5	81,8
Batken	9,3	13,1	16,2	16,5	20,2	32,3	33,8	36,4	38,8	39,1	37,9
Džalalabad	14,7	17,4	24,3	24,7	27,6	33,7	37,1	36,9	41,4	46,3	48,4
Issyk-kul	28,7	36,5	50,2	64,7	82,5	99,7	82,4	114,5	116,0	111,0	131,6
Naryn	20,8	25,4	32,4	28,9	29,3	30,3	35,6	37,8	43,5	49,2	53,1
Oš	12,1	14,8	18,3	18,9	20,0	27,4	25,5	25,3	27,8	27,8	28,0
Talas	24,3	26,9	38,8	27,4	32,9	29,3	41,1	47,4	57,1	59,9	59,8
Čui	25,7	30,2	37,1	39,9	37,3	52,4	51,5	58,0	69,4	84,8	88,7
Biškek distrikt	45,3	59,6	79,7	84,6	90,2	115,2	131,7	146,8	159,9	162,3	181,0
Oš distrikt	17,6	18,2	24,4	27,7	25,1	37,6	65,0	73,4	85,5	87,1	95,3

(Zdroj: Zpracováno autorem s využitím dat ze statistického úřadu v Kyrgyzstánu)